



ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

akiračiai

2005 LIEPA – JULY NR. 7 (371). KAINA 3 LT

Pasaulio lietuvių likimas

Neatsitiktinai „Akiračių“ diskusijai apie pasaulio lietuvių likimą buvo susėsta prie apskritojo stalo VDU Išeivijos institute. Ši institucija jau beveik dešimtmetį tyrinėja emigracijos procesus, kaupia įvairių pasaulio lietuvių kartų palikimą. Pastaruoju metu diskusijos apie migracijos procesus, apie tai, kas šiandien yra pasaulio lietuvis, vis dažniau išnyra žiniasklaidos paviršiuje. Kodėl apie tai prabylame dabar?



Apie tai diskutavo LR Prezidento patarėja, JAV lietuvių bendruomenės pirmininkė **Vaiva Vėbraitė**, Tautinių mažumų ir išeivijos departamento direktoriaus pavaduotoja **Vida Bagdonavičienė**, Prancūzijos lietuvių bendruomenės pirmininkas, „Prancūzijos lietuvių žinių“ redaktorius **Linas Maknavičius**, Vytauto Didžiojo universiteto docentė **Daiva Kuzmickaitė**, Politikos ir diplomatijos instituto direktorius, profesorius **Leonidas Donskis**, Išeivijos instituto direktorius, profesorius **Egidijus Aleksandravičius**, diskusiją moderavo žurnaliste, „Akiračių“ redaktorė **Birutė Garbaravičienė**.

Birutė Garbaravičienė: Regis, prieita riba, kai visi emigracijos resursai išsemti. Akivaizdu, kad šiandien mums patiems Lietuvoje trūksta darbo jėgos. Taip pat aiškėja, kad jau susiformavusi diasporos simbiozė: senosios ir gerokai gausesnės naujosios emigracijos mišinys. Tad koks tos naujosios emigracijos, naujojo pasaulio lietuvių likimas ir kokie šiame procese įsipareigojimai tenka pačiai Lietuvai? Ar įmanoma reemigracija, kitaip tariant, talentų, protų, darbo rankų susigrąžinimas. Kokia šia prasme mūsų valstybės politika? Ir kas atsitiko, kokios priežastys lėmė, kad apie emigracijos procesus kur kas garsiau prabilta būtent pastaruoju metu?

Vaiva Vėbraitė. Nežinau, kodėl apie tai prabilta dabar, bet tas kalbėjimas išsiveržia į viešąją erdvę, auga savo garsu ir geografija. Manychiau, kad tai susiję su Lietuvos įstojimu į Europos Sąjungą, su laisvu darbo jėgos judėjimu. Ir tai joks šokas, tiesiog daugeliui jaunų žmonių judėti į vakarus pasidarė gerokai lengviau. Yra ir kitų aspektų: vienas jų, kuris buvo paminėtas ir metiniame Prezidento pranešime, kad Lietuvos ateitis demografinė ir savo tapatumo prasme jau yra egzistencinis klausimas. Ar mes ir toliau galime egzistuoti kaip tauta ir kaip valstybė, turinti savo tikrąjį identitetą, kai žmonės pradeda masiškai važiuoti iš Lietuvos? Taip pat pastebėta, kad mokyklose jau trūksta vaikų, nedarbas gali paliesti tuos, kurie

turi pedagoginį išsilavinimą. Regis, žmonės pradėjo suprasti, kad kyla pavojus ne tik tautai, valstybei, bet ir jiems asmeniškai.

Vida Bagdonavičienė. Kodėl šita tema tapo populiari, vienas iš atsakymų galėtų būti tai, jog ji skausminga daugeliui Lietuvos šeimų. Turbūt nerastume šeimų, kur nebūtų emigravusių. Ir bet koks šios temos paminėjimas sukelia gyvą reakciją. Ir man ne tik kaip valstybės tarnautojai, bet ir kaip pilietei ši tema ypatingai aktuali. Kaip bus su mumis pačiais, kai šitiek jaunų žmonių išvažiuoja, kaip mes patys sau susirinksim pensijas ir t.t. Kitas labai svarbus momentas yra susijęs su įstojimu į ES. Anksčiau emigravusieji nenorėjo afišuotis, nes gyveno svečiose šalyse nelegaliai. Praėjo keli metai: jie įsikūrė, nusipirko namelį, butą. Baigėsi gyvenimas *ant lagaminų*, jie patys aktyviau įsitraukė į bendruomenės gyvenimą ir pradėjo garsiau kalbėti jiems rūpimais klausimais. Panoro, kad ir juos Lietuvoje išgirstų.

Daiva Kuzmickaitė: Nemanau, kad jau pasiekta kritinė masė. Dar yra kur ir kam važiuoti. Jeigu lygintume šiandienos ir pirmosios bangos emigraciją, tarsi nieko blogo. Turėtume įvertinti demografinius egzistencinius dalykus, nes dabar kur kas mažesnis gimstamumas. Kita vertus, jei sėdėsime užsidarę ir nuduosim patriotus, niekas nuo to nepasikeis.

Nukelta į 8 psl.

ŠIAME NUMERYJE:

- 2 psl.** Andrius Navickas: Kaip išlaisvinti laisvę?
- 4 psl.** MEDIA CULPA: Rūta Marcinkevičienė apie komentarus ir komentatorius
- 6 psl.** Vaiva Vėbraitė: pasaulio Lietuva ir bendruomeniškumas
- 11 psl.** Mykolas Drunga: tarp proto ir kvailybės

Laisvė rinktis

Ižvalgusis Alexis de Tocquevilis romantiškajame 19 amžiuje rašė, kad spaudos laisvė jam patinkanti visų pirma todėl, jog labiau trukdo išsikeroti blogiui, nei padeda įsigalėti gėriui. Ar kas pasikeitė šiandien, jau visai neromantiškame 21 amžiuje? Ar dar taip neseniai cenzūros atsikračiusiai mūsų posovietinei visuomenei toks romantiškas požiūris būtų priimtinas? Galbūt, jei ne vienas BET. Šiandieninė žiniasklaidos laisvė, nors ir varžoma leidėjo, komercinės ir paties žurnalisto vidinės cenzūros, regis, plačiai iškleidė sparnus. Kas kita, kiek tą laisvės skrydį lydi atsakomybė, *audiat et altera pars* principas, visuomenės sarginio šuns priedermė.

Deja, *ketvirtosios valdžios* galios ir galimybės, ekonominiai ir net politiniai interesai demokratinės visuomenės sarginius šunis neretai paverčia apgailėtinais cirko šunčiais. Visai neseniai turėjome progą įsitikinti, kaip spaudos laisvė buvo manipuliuojama, kai tūlas leidėjas ir žurnalistas bandė išsisukti nuo atsakomybės, kuomet jam pačiam teko stoti prieš teisumą už šmeižikiškus antisemitinius pliurpalus. Ne nuostabu, kad jo valdomas laikraštis iš peties pliekė visus, kas tik šiame procese dalyvavo ir išdrįso pasipriešinti su demokratija prasilenkiančiai elgsenai.

Kita vertus, ar verta tuo stebėtis, jei tokiam elgesiui itin palanki dirva. Nuolatinis žurnalistinis kitiems atsitikusių skandalų bei katastrofų eksploatavimas tyliai sutampa su visuomenės sensacijų troškimu ir jų žurnalistiniu perteikimu, o žinių vertė priklauso nuo jų dirginamosios galios ir skandalas priimamas kaip gyvenimo forma, o katastrofa kaip fonas.

Į bulvarinių lyderių šūkalojimus kokia Lietuva, tokia ir spauda darniai įsilieja ir internetinė media, suteikusi anonimams visišką laisvę nuo atsakomybės ir net nuo savo pačių persisergėjimų (neskelbti rasinę neapykantą, šmeižtą etc. skatinančių komentarus).

Kokių aistrų, tikslų, kompleksų ar viešųjų ryšių vingrybių skatinami virtualioje erdvėje plūstasi anoniminiai komentatoriai, galime tik nuspėti, bet kodėl tokią pseudo žodžio laisvę noriai propaguoja beveik visi internetiniai portalai, akivaizdu. Skaitytųjų vilionėms negalioja jokie tabu. Net įstatymai. Jei jų būtų laikomasi, tiksliau, jei jie veiktų, vargu ar visokie save *arijais* vadinantys tamsybininkai būtų tokie drąsūs, kad net leistų sau ilgtis Hitlerio ir liaupsintų Murzą.

Lietuvoje galioja ir visuomenės informavimo įstatymas, ir žurnalistų bei leidėjų etikos kodeksas etc. Tačiau ar tų taisyklių laikomasi ir kaip veikia atsakomybė bei profesionalumą sergstintis mechanizmas? Deja, kasdienybė diktuoja optimizmo nekeliantį atsakymą.

O gal tiesiog bijoma kritikuoti tuos, kurie turi galingą kritikos ginklą – žiniasklaidos galią, taip neretai pasitelkiamą apginti savojo klanų, pelningų reitingų, o ne spaudos laisvės principą ar visuomenės interesus. Bet ar taip yra tik Lietuvoje?

Vokietijos dienraščio „Frankfurter Allgemeine“ redaktorius Udo Ulfkotte savo knygoje „Kaip meluoja žurnalistai“, pasitelkdamas pavyzdžius iš viso pasaulio žiniasklaidos, perspėja apie pavojų, kuris tyko šiuolaikinės žurnalistikos. Ji labai dažnai pati praranda žodžio laisvę, degraduoja sava valią, virsdama valdžios parankine ar ekonominių ir politinių interesų bendrininke.

Tad lieka retorinis klausimas, ar visuomenė toleruos ir atskirs, kada informacija virsta pavojingu ginklu, o žurnalistai atsiduria stipresnės jėgos interesų pusėje ir informacijos laisvę paverčia užsakovu tiesa.

akiračiai



ANDRIUS NAVICKAS

Ar ką nors gali sugadinti laisvę? Tai klausimas, kuris tik iš pirmo žvilgsnio atrodo banalus ar net kvailas. Tiek metų kovojome už laisvę, o dabar, kai niekas nebetrukdo veikti taip, kaip išmanome, keliame jos vertės klausimą? Kita vertus, daugelis laisvę įsivaizdavo kaip tyro vandens srovę ar lašelinę, kuri atstato jėgas, išvalo užterštą kraują. Po kurio laiko pajutome, kad nuplauto purvo vietoje vėl formuojasi nauji krešuliai. Puikus lenkų mąstytojas Josephas Tichneris teigė, kad nusivylimas laisve yra visų pokomunistinių visuomenių išbandymas: „Ilgainiui labai nepastebimai laisvės kaltė tampa didesnė nei komunizmo. Laikas nutrina baisiausius prisiminimus, o mūsų vaizduotė linkusi dirginti apokaliptinėmis vizijomis. Galbūt esu neteisingas, tačiau dažnai, labai dažnai regiu, kad laisvės imama bijoti labiau nei prievartos.“

Laisvę pradėta kaltinti dėl to, kad nesiseka verslas, kad kaimynas gyvena gražiau, kad politikai nesilaiko moralės normų, žmonės nemoka mokesčių, o žurnalistai rašo „užsakytus“ tekstus. Šiandien „laisvės“ sąvoka menkai įkvepia, mieliau kalbama apie „sėkmę“, „tvarką“ ar „gerovę“. Kita vertus, mano įsitikinimu, labiausiai laisvės sąvoka kenčia nuo uoliausių laisvės gynėjų. Nuo tų, kuriems atsakomybė, vertybės yra didžiausi laisvės priešai.

Kaip išlaisvinti laisvę?

Totalios laisvės fanatikas menkai tėsiskiria nuo tironijos entuziasto. Abu pasirodę sunaikinti kitaminčius. Skiriasi tik frazeologija.

Tokią išvadą išprovokavo diskusija apie žodžio laisvę, kurioje teko dalyvauti. Žodžio laisvę gynė garsūs žurnalistai, kultūros veikėjai. Skanavau subtilių retorikos vaišių, bet burnoje ir širdyje liko kartus skonis. Štai žurnalistė nuoširdžiai stebėdamasi kalbėjo, jog nesupranta tų, kurie protestuoja prieš realybės šou. „Ko verta šeima, jei ją gali susilpninti koks šou,“ – rėžė ji iš peties. „Žmogus turi teisę apnuoginti savo gyvenimą prieš televizijos kamerą – tai didelis šių laikų pasiekimas“, – antrino kitas. Likau nesuprastas, kai išsišokau, primindamas apie žodžio laisvei kenkiančią didžiulę informacijos srauto taršą, apie žiniasklaidos mums primetamus santykių modelius, pagaliau, apie tai, kad laisvė be atsakomybės tampa gyvate, ryančia savo paties uodegą.

Buvau sugėdintas, jog tai mano valia – žiūrėti televizorių ar ne, skaityti ar neskaityti laikraščio. Esą smurto ir pornografijos draudimai tėra užslėptas mūsų viduje slypinčio agresyvumo ar goslumo kerštas. Suprask, geriau leisti jam išsilioti, žiūrint televizorių ar skaitant laikraštį, nei bendraujant su artimaisiais.

Pajutau, jog kalbame skirtingomis kalbomis. Mane triuškinio laisvės mylėtojai, pasirengę atiduoti viską už žodžio laisvės išsaugojimą, o aš tebuva išmiršančios tradicijos atstovas, mėginantis prievarta brukti kitiems savo įsitikinimus. Privalėjau susigėsti, bet pernelyg aiškiai jaučiau tam tikrą dvideidiškumą oponentų argumentuose. Dabartiniai laisvės gynėjai gieda himnus laisvei, bet mieliau kuria gerai mokamas odes apie tuos, kuriuos širdyje giliai niekina. „Toks gyvenimas“ – paaiškino vienas kolega politinis komentatorius, nė neslėpdamas, kad pro jo komentarus sunkiasi vieno oligarcho pinigai. Keistas paaiškinimas – iš pradžių giname laisvę, o pa-

skui pareiškiame, jog viską valdo pinigai ir mes net neturime galimybės elgtis taip, kaip liepia įsitikinimai.

Lygiai tokią pat keistą laisvę gina ir žurnalistai ar leidėjai, uždirbantys iš smurto bei pornografijos. Ar iš tiesų pornografinių ar smurto scenų stebėtojas tampa laisvesnis? Tuo tiki nebent keli psichoanalitikai, bet tikrai ne dauguma tokių scenų pardavėjų, kurie namuose kruopščiai bando saugoti vaikus nuo savo darbo vaisių. Kai jie kalba apie laisvę, tai paprasčiausiai teigia, kad mes neturėtume jiems trukdyti užsidirbti pinigų. Pripažinkime, dauguma visiškai nevaržomos žodžio laisvės propaguotojų savo poziciją grindžia ne tiek laisvės vertinimu, bet veikiau visų vertybių nuvertinimu. Esą nėra tokių vertybių, kurioms galima būtų leisti jiems trukdyti.

Amerikiečių mąstytojas Walteris Burnas esė „Pornografija prieš Demokratiją“ išsakė svarbią mintį: nė viena visuomenė negali būti visiškai abejinga savo viešoms pramogoms. Lokių pjūdyms ir gaidžių peštynės tik iš dalies buvo uždraustos iš gailėsčio kenčiantiems gyvūnams; pagrindinė šių pramogų panaikinimo priežastis buvo suvokimas, kad piliečiai, kurie susispiesdavo pažiūrėti tokių vaizdų, virsdavo menkaverte sugyvuėjusia banda. Tą patį galima pasakyti ir apie viešai demonstruojamas nešvankyles, prievartą. Didžiausia jų blogybė, kad jos užteršia vaizduotę ir purvina žmonių santykius. Prievartoje, pornografijoje ar kuriame nors realybės šou tiek pat „natūralaus“ gyvenimo, kiek žvėries iškamšoje, už keliolika litų įsigytoje Gariūnų turgavietėje.

Beje, šiuolaikinės visuomenės kritikas Irvingas Kristolas yra iškėlęs vertingą klausimą: kiek literatūra prarado, kai buvo sunaikinti visi tabu ar apribojimai? Atsakydamas Kristolas tvirtina, kad, kitaip nei teigia laisvosios rinkos fanatikai, kultūros srityje visiškai laisvė veda prie geležinio dėsnio – vertinga išstumama,

įsitvirtina šlamštas. Šiandien didesnė tikimybė atrasti keiksmais ir nešvankybėmis išmargintą nei laisvą nuo jų knygą, filmą ar net spektaklį. Šiandien kalbame ne apie vienos knygos ar vieno filmo, bet apie didžiulės komercijos įtaką.

Panaši situacija ir Lietuvoje, kur žaibiškai perimame visą vakarietišką ar rytietišką šlamštą, bet sunkiai įkūsdami atidedame į šalį vertingus kūrinius. Turime puikiai Vakarų bulvarinę spaudą kopijuojančius tabloidus, mūsų rašytojai išmoko knygas austi iš keiksmų ar šokiruojančių scenų. Deja, neturime nei „Times“, nei „Herald Tribune“ analogo. Televizijų ar laikraščių savininkai karštai kovoja prieš bet kokius apribojimus, idant žmogėnas iš ekrano mums galėtų pasiūlyti reklaminių šūkį „būk kietas, būk bambučio“ arba dramatiškas balsas pasakotų apie tai, jog viena vėlė prisipažino, kad ir po mirties galima patirti orgazmą.

Kai tai pavadinama laisve, tai iš tiesų kyla klausimas: ar dėl to vertėjo tiek kovoti? O gal tai paprasčiausi pūslai laisvės tėkmėje, kurių nevertėtų painioti su pačia laisvės tėkme? Juk tai, kad galime piktintis visuomenėje išplitusiomis madomis – tai irgi tos pačios laisvės dovana. Tačiau pagarba kito žmogaus nuomonei neturi nieko bendra su mėgavimusi purvu ar šlamštu. Ribos, taisyklės, vertybės nėra užkardos laisvei, bet veikiau būtina laisvės brandos sąlyga.

Teko bendrauti su įvairių Lietuvoje veikiančių komisijų, kurios esą rūpinasi atsakingos žiniasklaidos formavimu, pareigūnais. Jei esate nepatenkintas konkrečiais faktais, galite skųstis, – aiškino jie man pavargusiais veidais. Tačiau esą turiu prisiminti, jog nevalia pažeisti žmogaus teisių, ir suprasti, kad žiniasklaida – tai neįveikiami vėjo malūnai, kuriuos suka žodžio laisvės vėjas.

Tiesą pasakius, tesinorėjo pasakyti: „nieko tokio, būk bambučio“. Tegu spėlioja, ką reiškia „bambučio“ – ar laisvę, ar nužmogėjimą.



SAULIUS PIVORAS

Jau antrą vasarą iš eilės Lietuvoje atmosfera įkaitusi nuo verdančių politinių aistrų. Tai kas iš tiesų vyksta Lietuvos politikos lauke? Iš pradžių pažiūrėkime konkrečiai. Tęsiasi permanentinė krizė, kuri prasidėjo (gal tiksliau, vėl paastrėjo) vos suformavus Algirdo Brazauskos – Viktoro Uspaskicho vyriausybę. Problemas ir skandalus vyriausybėje visą tą laiką dubliavo ir vienos iš įtakingiausių opozicijos jėgų – liberalcentristų vidiniai ginčai. Problema, bent jau ryškiausia jos dalis, įvardijama ir daug pa-

Plaukas pyragėly

prasčiau: Viktoro Uspaskicho – Artūro Zuoko galių istorija. Ji iš dalies baigėsi, iš dalies – ne. Viktoras Uspaskichas atstatydino iš valdžios postų, o Artūras Zuokas atkakliai tebelaiiko valdžios vadeles savo rankose, nors jo nepopuliarumas visuomenės akyse pranoko net kažkada Vytauto Landsbergio pasiektąjį. Kita vertus, profesionaliam „pijarščikui“ visuomenės nuomonė visai ne argumentas už ar prieš vieną ar kitą poelgį. Tačiau nesitraukdamas iš Vilniaus mero posto A. Zuokas, be abejonės, silpnina liberalcentristų partiją ar bent jau verčia ją tokia pat vieno lyderio partija, kokios yra daugelis kitų partijų Lietuvoje. Dalis liberalcentristų suspendavo savo narystę partijoje, kiti jiems nepritaria, tretį grasiina, žodžiu, rėksmingi ginčai netyla.

Dėl V. Uspaskichui nepalankių Seimo komisijų ir paties Seimo išvadų kai kurie Darbo partijos atstovai (atstovės) pagrasino nutraukti darbą koalicijoje. Bet tai greičiausia tik žaidybinis – derybinis triukas; koalicija suinteresuotų

Darbo partijos narių valia turėtų atsverti nors ir įtakingą, bet vis dėlto formaliai tik vieną balsą partijoje turintį V. Uspaskichą. Be to, tikėtina, kad pats partijos lyderis V. Uspaskichas siūlys likti koalicijoje, nes kitu atveju Darbo partija pradėtų byrėti. Jeigu taip įvyktų, galbūt Lietuvai būtų tuo geriau, kuo Darbo partijai – blogiau. Bet dabar visai teisingas Eugenijus Gentvilas, sakydamas, kad Darbo partijos padėtis yra geresnė už liberalcentristų, kadangi Darbo partijos lyderis neleido (ar neprimetė) partijai spręsti savo asmeninių problemų.

O dabar žvilgtelėkime abstrakčiau. Ne tik „pijarščikas“ praktikas, bet ir mokslininkas teoretikas Lietuvos politikoje galėtų rasti tipiškų ar dėsningų dalykus. Pavyzdžiui, sėkmingai galima būtų visus įvykius aiškinti remiantis derybų kaip politinio komunikavimo proceso teoriniu modeliu. Nes derybos šiame modelyje yra apibrėžiamos taip: „derybos – tai procesas, kuriame dvi ar

daugiau šalių apsiikeičia prekėmis arba paslaugomis ir bando susitarti dėl to, kokių santykiu jomis apsiikeisti.“ Valdžia šiame modelyje taip pat daugiausia laikoma priklausanti nuo komunikacinių gebėjimų, kurių naudojimas sąveikauja su pavaldinių nusistatymu bei priklauso nuo komunikacijos sistemos savybių. Tokiu atveju Lietuvos politikos padangėje nieko nauja: vyksta derybinis žaidimas dėl valdžios.

Tikintis pozityvių valdžios žaidimų išdavų nesinorėtų likti pernelyg rimtam. Atsiribojus nuo mokslinių schemų ir prakalbus poetinių metaforų kalba, situaciją Lietuvos politiniame lauke vaizdžiai galima nusakyti lietuvių roko muzikos grupės „Bitės“ dainos žodžiais:

*Plaukas pyragėly
Žlugusi moralė
Smukusi kultūra
Verkia pardavėjas
Plaukas pyragėly.*



JULIUS ŠMULKŠTYS

Šiuo metu merai Lietuvoje yra renkami miestų ir rajonų tarybų, taigi netiesiogiai. Jau ne vieną kartą buvo siūlyta merus rinkti tiesiogiai, bet iki šiol Seimas neparodė noro keisti rinkimų sistemą. Kodėl taip yra, galime tik spėlioti. Aš manyčiau, kad valdžioje esantys politikai nenori radikaliai keisti metodą, kuriuo jie buvo išrinkti, nes labai sunku prognozuoti, kaip reforma paveiktų jų tolesnę karjerą. Čia kalbu apie dabartinius merus bei savivaldybių tarybų narius ir jų įtaką savo kolegoms Seime.

Tiesioginiai rinkimai būtų nereikšmingi, jei liktų nesusieti su mero galių išplėtimu. Žinoma, tiesioginis vietinės valdžios vadovų rinkimas padidintų ir jų moralinį autoritetą, bet to neužtektų siekiant pateisinti esminę rinkiminės sistemos reformą. Jei tiesiogiai būtų renkamas silpnas formalių galių prasme pareigūnas, tai sudėtos viltys į efektyvesnę ir atsakingesnę vietinę valdžią neišsipildytų. Taigi šie komentarai yra grindžiami prielaida, jog įvedus tiesioginius rinkimus būtų išplėstos ir mero galios.

Ar verta merus rinkti tiesiogiai?

Vienas iš argumentų už tiesioginių merų rinkimą yra suteikti žmonėms didesnę galimybę daryti įtaką vietos valdžiai. Balsuodami už kandidatus į merus, jie ne tik išrinktų valdžios vadovą, bet ir įpareigotų jį vykdyti rinkimų kampanijos metu padarytus pažadus. Jei pažadai būtų užmiršti arba iškiltų kitų problemų, tokių kaip korupcija ar valdžios įstaigų neefektyvumas, per kitus rinkimus tokį merą būtų galima "nubausti" remiant kitus kandidatus.

Renkant merus tiesiogiai, atsakomybė už vietinės valdžios veiklą yra labiau sukoncentruota ir apibrėžta. Čia valdžios vadovui sunkiau teigti, jog ne jis, o taryba, partijos ar dar kas nors yra atsakingi už savivaldybėje esančias problemas. Kita vertus, jei mero valdymas sėkmingas, žmonėms būtų lengviau nuspręsti, kieno tai yra nuopelnas, ir daryti atitinkamas išvadas.

Ar tokiu būdu patikėjus galias ir atsakomybę vienam pareigūnui padidėtų vietinės valdžios įstaigų efektyvumas, nėra lengva atsakyti. Tačiau šansai, kad taip atsitiktų, pakankamai neblogi. Ir štai dėl ko. Jei meras būtų žmonių išrinktas ir turėtų galimybių savivaldybės veiklą pakeipti į gerą pusę arba išlaikyti jau egzistuojantį sėkmingą jos darbą, jis tą greičiausiai darytų žinodamas, jog netrukus vėl reikės prašyti rinkėjų paramos. Taigi tiesioginiai rinkimai būtų lyg Damoklo kardas, kuris nusileistų ant mero galvos, pastarajam nepateisinus į jį balsuotojų sudėtį vilčių.

Bet yra ir kita tiesioginių mero rinkimų pusė. Rinkimų kampanijos dažnai

paskęsta demagogijos ir populizmo lavinose. Čia galimybės yra didesnės išrinkti Štusausko arba Uspaskicho tipo politikus. Nors dabar merus renkantieji miestų ir rajonų tarybų nariai taip pat anaipol ne visada pasižymi ypatingu budrumu arba ryžtu nepraleisti į savivaldybės vadovo postą netinkamų kandidatų – Štusausko išrinkimas Kaune yra geras pavyzdys, – bet, bendrai paėmus, jie savo funkcijas atlieka patenkinamai. Be to, reikia pastebėti, jog tarybų nariai dažniausiai neturi didelio pasirinkimo, nes privalo balsuoti už partijos ar koalicijos kandidatą.

Mero institucijai suteikus papildomų galių ir merus renkant tiesiogiai, viskas priklausytų nuo vieno žmogaus. Jei jis būtų padorus, išmintingas ir energingas, rinkimų sistemos pakeitimas, be abejonės, išeitų tik į gera. Bet išrinkus prieštarigai vertinamą asmenį, jis galėtų miestui arba rajonui padaryti daug žalos.

Vertinant dabartinę ir siūlomą rinkimų sistemas, reikia žinoti, ką norima pabrėžti: tiesioginę balsuotojų atsakomybę, efektyvų valdžios įstaigų veikimą ar saugiklius prieš piktnaudžiavimą galiomis. Jei siekiama pirmojo tikslo, tai tiesioginiai rinkimai yra logiškas kelias; jei antrojo – atsakymas nėra visiškai aiškus, bet linkstantis į reformą; o jei trečiojo – tai dabartinė rinkimų sistema neturėtų būti keičiama.

Bet ar nebūtų galima minėtas alternatyvas taip suderinti, jog pirmasis ir trečiasis tikslai vienas kitą ne paneigtų, o papildytų? Aš manau, kad taip. Priėmus tiesioginę rinkimų sistemą, reikėtų nedviprasmiškai nustatyti, kokiomis są-

lygomis meras gali būti atstatydas. Tos sąlygos neturėtų būti lengvos, idant galimas piktnaudžiavimas jomis būtų minimalus. Pavyzdžiui, jei trys ketvirtadaliai tarybos narių balsuotų už atstatydinimą, meras būtų pašalintas iš posto. Tačiau tuoj po to vyktų kiti rinkimai, kuriuose nušalintas pareigūnas vėl galėtų kandidatuoti.

Kita vertus, reikia pripažinti, jog bet kokia rinkimų sistema valdymo problemų neišspręs, jei balsuotojai liks apatiški, o politikai bus linkę tarnauti ne žmonių, o savo interesams.

Šalyse su išsivysčiusia politine kultūra irgi neišvengiama korupcijos ir atsakomybės stokos. Bet kol kas su tomis šalimis mums dar sunku lygintis. Vakaruose dauguma piliečių aiškiai žino, koks politinis elgesys jiems yra nepriimtinas, dėl to ten yra lengviau korupciją ir kitus nepageidaujamus politikų veiklos aspektus identifikuoti ir pašalinti. Mes, deja, to dar tik siekiame. Pavyzdžiui, daug kas dar nesupranta, kas yra asmeninių ir valstybinių interesų sutapatinimas ir kodėl jis pažeidžia priimtino elgesio principus.

Taigi ar verta merų rinkimus reformuoti? Nepaisant minėtų potencialių problemų, atsakymas – taip. Tiesioginių rinkimų sistema visų savivaldos problemų neišspręs, bet gali valdžią padaryti šiek tiek demokratiškesnę ir efektyvesnę. Ir svarbiausias faktorius yra balsuotojų atsakomybė. Jei jie papildomomis galimybėmis daryti įtaką valdymo procesams nepasinaudos, reforma nebus sėkminga. Priešingu atveju tiesiog turėtume geresnę savivaldą.



EGIDIJUS ALEKSANDRAVIČIUS

Odisėjo mitas net vis mažiau skaitančioje ir vis labiau skaičiuojančioje Europoje yra vienas pamatinių, civilizacinę tapatybę formuojančių akmenų. Europietis yra europietis, jei bent kiek jaučiasi (arba bent akimirką buvo pasijutęs) Karaliumi Artūru, riteriu Rolandu ar Odisėjumi.

Odisėjas simbolizuoja išėjimą iš tėvynės ir vargus į ją sugrįžtant. Tad išėjimo-sugrįžimo mitas gali būti vadinamas europietiškosios tapatybės bruožu, o lietuviai – emigrantų tauta – pripažinti tipiškais europiečiais. Žinoma, lyginamųjų civilizacijų studijų profesionalai kažką panašaus atras kiniečių ar indų kolektyvinėje sąmonėje, bet Odisėjas šiandien tiesiog laiko rankose Lietuvos herbą ir gundo paklausinėti savęs apie sugrįžimą į tėvynę.

Žinoma, visoms Lietuvos valdžioms pratylėjus keliolika metų apie tai, kaip

Sugrįžimas į Itakę

emigracijos nežinion išnyksta šimtai tūkstančių mūsų bendrapiliečių, nestebina ir reemigracijos politikos menkystė. Jei kažkiek ir mąstoma apie protų (ir talentų) susigrąžinimą, kokių nors akivaizdžių pokyčių tai, deja, nelemia. Bet dar svarbesnis tampa tiesiog darbo rankų ir darbo kojų prisiviliojimo atgal į tėvynę klausimas. Šiandien bandančius į jį atsakyti pasitinka mokesčių politikos formuotojų ir visagalės Finansų ministerijos sirenos.

Neseniai Seime nuskambėjo ir it kokioje rudens darbų laukimo salėje pritilo kelių įstatymdavių iškeltas pasiūlymas pataisyti įstatymą, įgalinantį Lietuvos mokesčių rinkėjus išieškoti papildomus mokesčius iš tų lietuvių reemigrantų, kurie laikino darbo šalyse mokėjo mažesnius pajamų mokesčius, negu būtų mokėję gimtinėje. Atrodytų elementari, logiška ir tam tikru kaltės bei gėdos prieš nepriteklių iš tėvynės išvartus tautiečius grindžiama nuostata, bet ji patyrė pirmąjį pralaimėjimą geležinių Finansų ministerijos vartų šturme.

Valstybės išdo pajamų didinimo uolumas yra girtinas dalykas. Tačiau emigracijos pažeminimą patyrusiems uždarbio išiešėjams iš lietuviškos Itakės tas uolumas yra užgaulus, keliantis norą paklausinėti iždininkų, kur jie buvo, kuomet visų akyse šimtai tūkstančių mokesčių mokėtojų tiesiog nyko už jūrų marių. Dauguma apie sugrįžimą svajojančių lietuvių emigrantų jaučiasi nuskriausti

tėvynės valdžios, ką jau kalbėti apie jų sugrįžimo laukiančius muitininkus ir mokestininkus. Eventualūs reemigrantai tikrai nesijaučia – ir, ko gero, pagrįstai skolingi šiai Lietuvos valstybei ir jos valdžiai.

Tad koks ateities horizontas ir politiniai sprendimai turėtų iškilti valstybės vyrams, mąstantiems ir kilniau, ir giliau negu žinybinio uolumo stebuklai iš jos šventenybės Finansų ministerijos? Pirmiausia turėtų būti apmąstyta skola tiems, kuriuos sava šalis kadaise išvijo. Antra, pabandyta susigaudyti, ką reikėtų šiandienėje Lietuvos darbo rinkoje vienas kitas šimtas tūkstančių dirbančiųjų su vakarietiška patirtimi. Gal dar ir paskaičiuota, kas daugiau sveria – tie galimai surinktinai grįžtančiųjų mokesčiai – ar patys grįžtantieji, kurių santaupos, patirtis ir energija bet kuriuo atveju sukurtų papildomų išdo pajamų.

Neabejotina, kad Vakaruose sumokėtų mokesčių skirtumo nuo lietuviškųjų išieškojimas, stipendijų, gautų Vakaruose ir panaudotų Vakaruose, apmokestinimas turėtų būti nesunkiai kvalifikuotinas kaip trumparegiška nesąmonė. Nors yra daug abejonų, ar šio aiškumo užteks šiandienos pragmatiniams politikų bei biurokratų argumentams atremti.

Dar blogesnė padėtis šiandien susiklostė nelegalių lietuvių imigrantų JAV aplinkoje. Pirmiausiai, nežinome, kiek jų yra. Vienas ar du šimtai tūkstančių? Tačiau tyrimai rodo, kad didžioji tų nelega-

lų dalis yra pakliuvę į savotiškus spąstus. Metų metus sulaužytas įvažiavimo į JAV vizų režimas užkerta galimybę į šią šalį vėl įvažiuoti, jei jie bandytų aplankyti gimtinę. Antra, sunkiu ir neretai žeminančiu darbu uždirbtų santaupų laukia tėvynės biurokratai. Per penkerius ar daugiau metų dalis tų pinigų buvo suryti dolerio nuosmukio, o čia dar lietuviško valstybės išdo apetitas...

Paradoksalu tai, kad Amerikos valdžia nesuka galvos dėl legalaus darbo šėšelyje sutaupytų pinigų išplaukimo iš jų šalies. Galvą suka šalis, kuri kažkam galėtų būti Itakė. Reikia labai radikalaus ir nubiurokratinto akto, kuris galėtų pademonstruoti atvirus gimtinės uostus galimiems sugrįžėjams.

Tokia priemonė laikyčiau aiškiu ir logiškų normų įvedimą buvusių nelegalių emigrantų neapmokestinamoms santaupoms. Tarkim, juodadarbis arba senukų prižiūrėtojas uždirbti gali nuo 60 iki 80 JAV dolerių per dieną. Atsisakant visų pasaulio malonumų tai leistų vidutiniškai taupyti 10-15 000 dolerių per metus. Vienintelis lietuvių, paragavusių nelegalių emigrantų duonos, dokumentas yra JAV sienos kirtimo faktas. Štai ir schema, leidžianti pliusuoti metus, padauginti iš eventualių santaupų sumos ir turėti legaliai parsivežamą sumą, prie kurios negalėtų kabintis jokie mokestininkai.

Suprantu, kad tai būtų drąsus, gal net kiek lotynamerikietiškas žingsnis. Bet ar šiandien turime iš ko rinktis?



RŪTA MARCINKEVIČIENĖ

Sakoma, kad laikų dviasį atspindi tuo metu transformavęsi, naujai atsiradę ir išpopuliarę žanrai, kreipiantys viešąjį diskursą viena ar kita linkme. Vienos žanrų grupės yra imlesnės naujovėms nei kitos (novatoriškiausia yra publicistika), o visai nauji randasi informacinių technologijų terpėje. Kintančios gyvenimo sąlygos, demokratėjimas, privačios ir viešosios erdvių sąmaisa lemia tam tikrus viešojo diskurso stiliaus pokyčius, kaip antai poslinkį nuo oficialaus prie šnekamojo stiliaus, socialinio žargonio toleravimą, hierarchinių santykių maskavimą tekste. Tokiomis sąlygomis įsigali ir suveši komentavimas – kaip gerbtina individo ar grupės nuomonės raiška, pasireiškianti per pačius įvairiausius profesionalios žurnalistikos žanrus – komentarus, redakcines skiltis, šiek tiek – apžvalgas, kuriose nors ir nesiekama deklaruoti nuomonės, bet ji atspindi parenkant ir išdėliojant faktus. Iš neprofesionaliųjų žanrų komentavimui skirti skaitytojų laišukai, dar labiau – interneto leidinių tribūnos (Kad ir *Delfi* portalo rubrika *Vox populi*), bet labiausiai – interneto leidinių straipsnių komentarai. Pastarieji pagal statistinius rodiklius galėtų pretenduoti į žanrų karalius, nes kai kurie straipsniai susilaukia itin didelio komentatorių dėmesio, o interneto leidiniai šimtais skaičiuoja jų komentarus. Paradoksaliau, bet šie komentarai menkai reflektuojami žiniasklaidos analitikų, o viešojo nuomonė jiems nepalanki, jie smerkiami ar/ir ignoruojami (nors laidos „Be pykčio“ diskusija apie internetą norom nenorom krypto jų linkme).

Manau, kad į interneto komentarus, kad ir kokie jie būtų, reikia žvelgti tam tikru kampu ir kalbėti kaip apie socialinį veiksmą; būtent taip žanrą apibrėžia jį tyrę filosofai ir sociolingvistai. Jų nuostata yra tokia: būdamas prasmingas veiksmas, žanras gali būti paaiškintas taisyklėmis ir tam tikrais kalbos vartosenos modeliais, kurie ir formuoja visuomenės kultūrinio gyvenimo pagrindą; jis padeda susieti asmenines intencijas ir motyvus su visuomenėje priimtomis bendravimo formomis, suteikia šiems pavidalą. Kitaip sakant, žanras yra specifinis diskursyvus būdas individams sąveikauti ir dalyvauti socialiniuose įvykiuose. Atspindėdamas tam tikrus kalbos vartosenos dėsningumus ir modelius, žanras yra esminė mūsų kultūrinio gyvenimo substancija. Todėl kultūrą galima apibūdinti pagal joje plitusių žanrų rinkinį, o patį žanrą laikyti specifine ir labai svarbia visuomenės gyvenimo dalimi, jos komunikacinės struktūros aspektu, tam tikra institucine galia.

Čia ir bus bandoma pasvarstyti, kokių šiandieninės Lietuvos kultūros bruožų atspindi interneto komentarai, aptariant vieną tipišką atvejį – *Delfi* 2005 birželio mėn. 30 d. 11:52 publikuoto Justino Vanago straipsnio *V. Tomkui nedalyvaujant nagrinėjama byla stebės garsiausi Pasaulio žydai* 458 komentarus. Tai bus daroma, atskleidžiant tris žanro analizei būtinus klausimus: kas, kaip, kodėl.

Apie komentatorius ir komentarus

Kas?

Demokratiškiausia terpė – internetas leidžia bet kam komentuoti bet ką, tačiau net ir plika akimi be ypatingų tyrimų matyti, kad komentuojama ne bet kas ir ne bet ką. Interneto komentarų tema, savaime suprantama, būna pateikta (nors nebūtinai gvildinama) komentuojamame straipsnyje. Taigi visą labai įvairių komentarų srautą jungia viena tema ir jos niuansai. Kitaip nei pavieniai ir niekaip nesusiję spausdinti skaitytojų laišukai kiekvienas vis kita tema, interneto komentarai yra siejami to paties šaltinio – komentuojamojo teksto ar jame atspindėto įvykio. Be to, pasirodžius pirmiesiems ir kartu pirminiams komentarams, kaip reakcija į juos paprastai atsiranda ir antrinių, t.y. komentarų komentarų arba tiesiog šiaip pastabų, nepritarimo ar palaikymo žodžių, papildomų argumentų, plg.:

to 2 vigiui, 2005 06 30 14:25 buvo Gao-nas

to fasistas, 2005 06 30 15:07 ant baslio tave sodint reiktu

Kitaip sakant, kyla diskusija, dėl kurios komentavimas yra ne šiaip sau trumpų replikų ar ilgesnių tekstų kratynys, bet iš dalies polilogu susaistyta struktūra, tik be pradžios ir pabaigos, todėl ir skaityti geriau jų rašymo laiko kryptimi.

Kaip rodo patirtis, gausiai komentuojamos tos temos, kurias galima supaprastinti, aiškiai poliaziruoti ir įžvelgti jų teigiamus, ypač neigiamus aspektus, tokios, kurios leidžia komentatoriams susiskirstyti į dvi stovyklas – blogus ir gerus, priešus ir draugus – ir kautis žodžių mūšyje. Pats komentaras – žaidimas į vienus vartus, su negausiomis kitokios nuomonės apraiškomis.

Mūsų atveju straipsnio tema išprovokavo diskusiją keliomis kryptimis – V. Tomkaus buvusių straipsnių *Respublikoje*, jo teismo, ir jį žadančių atvykti pasaulio žydų ir apskritai žydų klausimo tema. Gėjai ir seksualinės mažumos netapo plėtojama tema (įsivaizduoju, kad kitoje šalyje gal būtų buvę atvirkščiai). Kitaip sakant, gausūs ir labai kategoriški komentarai buvo skirti keikti žydams ir girti Tomkui, o visai negausūs ir paprastai ne tokie kategoriški pateikė priešingus vertinimus. Dalis komentarų buvo visai ne į temą, lyg iš priklydusių internautų, nesuprantančių, apie ką tauta kalbasi, dalis pasklido į platesnes lankas, plg.:

remiui, 2005 06 30 14:33 Tai kuris lietuvos laikraštis geresnis? „vainausko kom-ties“, „lubio žynios“, „Rubicono žynios“ ar gal koks kitas?

Diskusijos (švelniai tariant ir mandagiai įvardijant procesą) dalyviai, kaip ir priimta šio žanro atveju, yra anonimai, pasivadinę teminiais ar kokiais nors kitais slapyvardžiais. Kai kurie iš pirmųjų itin iškalbingi, rodantys komentatoriaus poziciją temos atžvilgiu, plg.: *anti, gebelsas, Adolfas H, ss, Arijus, žydus, nežydus, fašistas, lietuvis, sąžinė, Zuroff*, etc. Taigi kas slypi už slapyvardžių, galima tik numanyti, remiantis pačiais komentarais. Tai tam tikra Lietuvos gyventojų grupė, sėdinti prie kompiuterių ir turinti laisvo laiko. V.Savukyno teigimu – nedidelė ir labai kritiškai nusiteikusi. Kritiškai – dar vienas švelnus pasakymas, iš tiesų komentatoriai internautai yra nusiteikę negatyviai, ieškantys progos išlieti neigiamas emocijas ir norintys tą padaryti taip, kad ir kitiems jų kiltų kuo daugiau. Komentarų nerašantys, bet juos skaitantys žmonės (būtų įdomu sužinoti, kiek tokių yra) čia irgi svarbūs, nes sudaro vadinamą-

ją diskurso bendruomenę, susitelkiančią apie tam tikrą žanrą, palaikančią ir toleruojančią tam tikro žanro egzistavimą, nes ji turi bendrą komunikacijos tikslą. Galima tik spėlioti, kokie motyvai skatina šiuos žmonės rašyti ir skaityti komentarus, kam juos rašo ir skaito: ar tam, kad išsikeiktų, kad išdėstę savo nuomonę pasijustų svarbesni, susirastų bendraminčių ir kitaip manančių, ar kad tiesiog paplepėtų, ar dar dėl kokių kitų priežasčių.

Svarbiausias motyvas, atrodo, yra įvertinti, pademonstruoti nepakantumą ar solidarumą, todėl komentatorių balsai aiškiai skyla į negatyviusius, pozityviusius ir neutralius. Vos ne 90 procentų komentarų buvo absoliučiai neigiami, taigi didžiulė balsų mūsų aptariamo straipsnio atveju priklausė kategoriškiems, nepakantiems, agresyviems komentatoriams, linkusiems suabsoliutinti:

ss, 2005 06 30 12:50 zid nelaime pasaulio

Mezydas, 2005 06 30 12:28 Zydai valdo pasauli, tai faktas kurio nepaneigsi

Tik kai kurie iš komentarų pateikė tai, ką su tam tikromis išlygomis galima vadinti argumentais (nors apie argumentavimo mastą ir argumentų pagrįstumą kalbėti neverta). Pastarieji skiriasi apimtimi ir bendrine kalba (beje, čia ir kitur cituojamų komentarų kalba netaisyta).

v, 2005 06 30 15:00 Jei kokio nors kriminalinė byloje atsirastų koks nors pilietis, norintis papostringautis apie nusikalstamumo tendencijas pasaulyje, paskelbti savo duomenis duomenis apie kriminalines apraiškas demikratijos šalyse, gal ir atsirastų teisėjas, kuris sutiktų jį išklausyti. Tačiau tikrai neatsirastų tokio teisėjo, kuris dėl to atidėliotų bylą, tartųsi su lektoriumi apie posėdžių datas, jam patogų laiką. Tuo tarpu šis teisėjas tai vadina noru „atsiriboti nuo įvykių išorėje“. Geriausia būtų paskelbti visus pasaulio žydus nukentėjusius šioje byloje ir pavadinti tai objektyvumu. Kaip solidu: „byla įgavo tarptautinį skambėjimą“. Skambina visais varpais visame pasaulyje žydai. Iš visko jie stengiasi gauti jei ne materialinį, tai bent moralinį pelną. Galiu garantuoti, kad ir šią bylą, anksčiau ar vėliau jie pavers pinigais sau. Ras progą ją kaiti ir šantažuoti Lietuvą, reikalaudami grąžinti turtą, norėdami eilinių atsiprašymų ir kompensacijų.

Įdomu tai, kad negausūs pozityvieji komentarai (čia juos suprasime ne kaip aistringą V. Tomkaus palaikymą, neatsiejamą nuo neapykantos pliūpsnių žydų atžvilgiu), diskusijoje pasirodė ne iš karto, bet kaip atsakas į negatyviusius, neištvėrus kai kuriems komentarų skaitytojams:

Lietuvis, 2005 06 30 13:29 aš apšalęs - šitiek ginančių žmogų, negerbiančių Lietuvos įstatymų ir teismo nutarimų, t.y. iš esmės spjaunantį kiekvienam Lietuvos žmogui į akis. Apie moralę nekalbėsiu – čia paties Tomkaus reikalas, bet mes gyvename teisinėje valstybėje, ir spaudai, nors ji ir yra ketvirta valdžia, Konstucija ir įstatymai galioja.

lietuvaite, 2005 06 30 13:28 Visa bėda kad antisemitizmas Lietuvoje labai siejasi su nusivylimu Lietuva: nesugebantys susirokuoti su sava valdžia iš nevilties puola žydus, taip sakant neikam garbės nedarantis ekstremizmas.

Kai kurie jų žino esantys mažuma ir iškart numato būsimą reakciją į savo žodžius:

Lietuvis, 2005 06 30 12:03 Ne žydai kalti, o lietuvių bukumas. (o dabar pasipils keiksmažodžiai... :)))

Neutralių balsų, ieškančių vidurio kelio tarp dviejų stovyklų, rasti sunku, ir tie patys gali būti visai suprausti:

atvaziuos, 2005 06 30 13:00 daryti teismui spaudima. Nors šiaip – Tomkus kiek padaugino ir nemaloniu sau pasekmiu nusipelnė

Kaip?

Interneto komentarų srautas palaipsniui susidaro iš pačių įvairiausių tekstų, apimančių trumpas replikas, klausimus, šūksnius ir ilgesnius pasvarstymus, nuorodas į interneto puslapius ir ilgas kodeksų ar Biblijos ištraukas, vaikų skaičiuotes, savų ar svetimų eilių strofas ir kitką. Komentarai yra adresuoti komentuojamo straipsnio autoriui, visam leidiniui, ankstesniam komentatoriui ar šiaip įsivaizduojamam skaitytojui, todėl dažnai yra kaip žanras iš esmės intertekstualūs ir dialogiški:

julis, 2005 06 30 12:18 loxas Tomkus taip suderge Lietuva pasaulio akyse

to julis, 2005 06 30 12:22 dar vienas mat atsirado „suderge Lietuva pasaulio akyse“. Nuo kada žydai tapo pasaulis. O gal asile manai kad visos kitos tautos myli žydus. Apsičiupinėk gal sapnuoji.

Apskritai interneto komentarai primena pokalbį, kuriame kažkas kartkartėmis apsieičia replikomis, o kiti tiesiog šūkčioja kitiems susirinkusiems daugiau ar mažiau suprantamas frazes, reiškia savo nuomonę. Komentarų kalba taip pat labai įvairi, bet dominuoja trumpų negatyviųjų komentarų šnekamasis stilius, jų vulgarizmai, dažnai ir kitaip užrašyti, bet vis vien atpažįstami riebus keiksmažodžiai. Bendrinės kalbos, ilgesnių rišlių tekstų nuosaikią nuomonę rodantys komentarai labai reti, atrodo, kad šiame žanre ar bent lietuviškoje jo atmainoje tokiems ne vieta.

Kitaip sakant, žanras ir diskurso bendruomenė viską leidžia ir nieko neįpareigoja, gali demonstruoti savo mentalitetą ar net agresiją, savireguliacijos mechanizmai beveik neveikia.

Kodėl?

Čia būtų vieta pasvarstyti, kodėl mūsų visuomenėje egzistuoja toks interneto komentarų žanras.

Jei žanras – visuomenės gyvenimo atspindys, ką sako šio žanro egzistavimas apie mūsų visuomenę: rašančius, skaitančius komentarus ar jų visai nematančius? Kodėl negatyvieji, agresyvieji komentarai egzistuoja nepaisant leidėjų, šiuo atveju *Delfi* portalo, pažadų šalinėti nekultūringus, kito asmens vardu (ar čia priklauso slapyvardžiai?) pasirašytus ir nelegaliems veiksmams kurstančius komentarus bei „informuoti specialiąsias Lietuvos tarnybas apie įžeidžiančių, smurtą, rasinę, tautinę, religinę ar kitokią neapykantą skatinančių komentarų autorių duomenis“. Nepaisant kvietimų pranešti redaktoriams apie netinkamus komentarus (komentarų ar išsitas „diskusijas“?). Verta pasvarstyti, kur yra žanro, o kur – tolerancijos netolerancijai ribos. Manau, tai mūsų visų dėmesio (tik ne interneto komentarų, tokų, kokie jie yra dabar) verta tema. Baigti norėčiau dar vienu komentaru, tegul ir ne visai bendrine lietuvių kalba nusakančiu ir šio rašinio autorės požiūri ne į V. Tomkaus bylą, bet į interneto komentarų žanrą:

A, 2005 06 30 12:30 Na pagaliau teismo diena atejo. O tai visokie zuranliugos a la tomkus ir pan suvjektai besidangstanti, laisvo zodzio teise ir demokratiija leidžia sau bele ka ir bele kaip.

Mūsų valstybė: kas toliau?

■ **Gimusi laisva?** Kai galvoju apie mūsų – turbūt vis dėlto mūsų, nors vėliau šiame tekste ne kartą tuo abejoju – valstybę ir jos atgimimą, pastaruoju metu galvon ateina netikėta asociacija iš ne taip jau artimų vaikystės metų – tuomet skaičiau knygą „Gimusi laisva“: apie liūtę, gimusią džunglėse, jos natūralios laisvės terpėje, vėliau išaugintą žmonių ir grįžusią į džungles. Grįžusią į savo laisvę.

Lietuva XX a. pabaigoje gimė laisvei ne laisvės terpėje. Lietuvos gimimas buvo kompromisų ir sovietinio legalizmo sąlygotas. Kai Lietuva 1940-aisiais prarado savo laisvę, viskas buvo „iforminama“ pagal jau nelaisvos visuomenės įstatymus. Visuomenė stebėjo ir nežinojo, ar stebėjosi. Pasmerkė save daugeliui metų. 1988-ųjų proverbs tapo įmanomas tuomet, kai paskelbiama „perestrojka“ ir „glasnost“ – atsimenu save, važiuojantį troleibusu 1988-ųjų birželį ir pro jo langus matantį, kaip jauni vaikinai vaikšto šaligatviais, ant kaklo pasikabinę Michailo Gorbaciovo portretus ir visus kviečia į mitingą. Kažkaip aiškiai jutau, kad čia – be LKP CK žinios. Be viršūnių priesakų. M. Gorbaciovas simbolizavo leidimą daryti tai, kas anksčiau buvo drausta. Dalyvavau mitinge. Tai buvo pakankamai saugu. M. Gorbaciovo simbolis gelbėjo. Žmonių daug. Proverbis. Viena didelė akcija. Drąsėjanti. Iki 1990-ųjų. Viskas „sovietiskai legalu“.

Nesijaudinkit, nieko nenoriu nuvertinti. Žinau drąsą tų, kurie ryžosi plėsti to sovietinio „legalumo“ ribas. Žinau, jie neturėjo jokių garantijų. Bet kita tautos atgimimo ypatybė buvo būtent sovietinis „legalumas“. Jį teko priimti kaip kainą už laisvę. Ne, ne už laisvę – už laisvės viltį.

1990 metų kovo 11-oji. Nepriklausomybė paskelbiama vėl vakarą, nes kitą dieną turėjo prasidėti SSRS Liaudies deputatų suvažiavimas, kuris galėjo priimti įstatymus ar jų pataisas, jau ir formaliai ribojančius sovietinėms respublikoms teisę palikti Sąjungą. Bet kovo 11-ąją jokių įstatymų nebuvo – tik SSRS ir LSSR konstitucijos, šią teisę deklaruojančios be jokių apribojimų. Taigi tą dieną atkurtoji Lietuvos Nepriklausomybė buvo legalu ir pagal sovietinius įstatymus. Todėl karo padėtis taip ir nebuvo įvesta, nors žodžiais pasisvaityta. Todėl reikėjo imituoti 1991-ųjų sausio 13-ąją kažkokį „sukilimą“, remiamą kariškių. Nepavykusį ir iki galo nerealizuotą. Nebuvo Sovietijos įstatymuose raidės, pagal kurią būtų galima Nepriklausomybę panaikinti. Griūvančioje SSRS legalumas pademonstravo savo stiprią ypatybę.

Bet Lietuva, tapusi nepriklausoma, nebuvo laisva. Ji formavo Vyriausybę, remdamasi LSSR Ministrų tarybos statiniu. Ji šaukėsi sovietinės nomenklatūros, ir ta atėjo „į pagalbą“; nepriklausomos Lietuvos valstybės Atkuriamasis Seimas į atsakingas pareigas skyrė LKP CK sekretorius, priėmė Nepriklausomybės akto moratoriumo galimybę ir niekaip negalėjo „duoti“ žmonėms to, kas kai kurių Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio veikėjų buvo žadama mitingų metais – „gyvenimo kaip Švedijoje“. Akcijos laikas baigėsi. Atėjo gyvenimas. Kasdienybė. Rutina. Bėgimas. Privatizacija. Praradimas. Nevilties metas. Augo tai, ką turime dabar – visuomenę, su-svietinęsį savo valstybei. Mūsų valstybei?

Tapsmas. Dar kurį laiką visi kentėjome. Dar buvome pilni entuziazmo. Dar laukėme ir nenorėjome pasiduoti. Lūžis įvyko 1991-aisiais – kai Lietuva tapo tarptautinės teisės subjektu. Priešas, grasinęs Nepriklausomybei, akivaizdžiai pasitraukė. Lietuva liko viena pati. Veidrodžių buvo nedaug. Jie buvo deficitas. Pardavinėjami tik už premjero Vagnoriaus įvestus talonus. Veidrodžiai buvo nekreivi, mes į juos nemėgome žiūrėti, nes pradėjome nemėgti ne tik savo dabarties, bet ir praeities. Reikėjo priešų, kad nusisuktume nuo veidrodžių ir karštingai ieškotume

kaltųjų. Gyvenimas negerėjo, verkiant reikėjo priešų. Nevyko jokia dosovietizacija. Ji gal buvo neįmanoma. O gal buvo prarastas momentas po 1991-ųjų rugpjūčio pučo Maskvoje? Prarastas, beje, ir Rusijoje, ir Lietuvoje.

Buvę CK sekretoriai ir skyrių vedėjai posėdžiavo parlamentuose, vyriausybėse ir įvairaus lygio aparatuose. Lietuvos valdžia rodė į juos pirštu, grūmojo, visai pravardžiavo ir atvėrė kelią nomenklatūrinei privatizacijai, iš kurios vėliau gimė oligarchija. Lietuvos valdžiai lojalūs ideologai pradėjo pinti „voratinklius“, į kuriuos galėjo įkliuti bet kas; taip Lietuvos valdžia – ne, Lietuvos valstybė – pamažu svetimėjo ir tolo nuo žmonių, kurie kažin ar buvo visuomenė. Jie tik žiūrėjo į rietenas, klausėsi kaltinimų ir jau nebelaukė švediško gyvenimo. Jie pradėjo nebetikėti tais, kuriais besąlygiškai tikėjo dar prieš trejus–ketverius metus. Viskas tapo atgrasu. Artėjo keršto metas – 1992-ųjų rudenio. Partija, administravusi Lietuvą okupacijos metais ir jau Nepriklausomybės laiku pakeitusi pavadinimą, triumfuodama užėmė ir parlamentą, ir Vyriausybę. Ir Prezidentūrą.

Stabilizacija. Stagnacija. „Sekundės“ ir bankų griūtis. Medžioklės ir sandoriai. Viskas, kas vyko, atrodė nešvaru. Ne mūsų. Ne mums. Valstybė svetimėjo. „Kas geresnio, premjere?“, – buvo klausima iš televizijos ekranų. Teisingumo ministerijoje pakabinta portretų eilė – „Lietuvos teisingumo ministrai“: visi, nuo 1918 iki 1996-ųjų, neišskiriant sovietinio laikotarpio. Aukščiausiose valstybės tribūnose skelbiama, jog LSSR turėjo „valstybės bruožų“, o ministrai ir CK sekretoriai apnuodavo kalėdinius spalvotus sapnus apie klestinčią Lietuvos Respubliką. Nepertraukiama sovietinės Lietuvos KP CK pirmųjų sekretorių eilė atrodė kaip kokia sėkmė, įgalinanti veikti ir tuometinį Prezidentą, vienintelį, pertraukusį tą eilę dėl kilnių demokratizacijos tikslų. Buvo pripažinti aukštųjų partinių mokyklų diplomai. Atlyginimai neaugo. Miestai ir miesteliai buvo apgriuvę ir apleisti. Toks pat buvo ir Vilnius. Atviros Lietuvos fondas leido knygas ir ėmėsi finansuoti savaveiksmes organizacijas. To neužteko, buvo mažai, negalėjo užtekti. Pigių dešrų meto taip ir nebuvo. Radosi pirmieji supermarketai, seni laikai negrįžo. Viskas buvo supirkinėjama ir parduodama. Žmonės pyko. Jie vėl norėjo keršyti. Rinkimai – gera proga.

1996-ieji. Puikiai veikianti švytuoklė atvėrė kelią konservatoriams. Jų valdybos primininkas ir premjeru vėl tapęs G. Vagnorius pranašiskai ištare: „Tai paskutinis mūsų šansas“. Bent jau ilgam laikui. Viskas prasidėjo kaip reta gerai. Atlyginimai augo. Prezidento rinkimų maratonui prasidėjus, Eksceklencija prabilo apie pasitraukimą, nes „Europoje nėra gerai suprantami politikai su tokia praeitimi“. Žmonės suprato, kad nėra nusipelnę „gyventi geriau“ ir išsirinko Prezidentą, kuris nešvaistė tuščių pažadų. Jei valdžia tuo metu tapo kiek artimesnė ir „draugiškesnė“ žmogui – tai todėl, jog buvo įsivaizduojama, kad ji yra visų gėrybių dalytoja – materialių, moralinių ir dvasinių. Prezidentas kalbėjo teisingai ir principingai. Premjeras nervinosi ir galiausiai buvo priverstas atsistatydinti – visa tai vyko mums prieš akis. Visa tai buvo kaip gražus ir prasmingas teatras iš herojiškųjų vyrų gyvenimo. Kitas premjeras, anksčiau apdažęs ir aplopes sostinę, greitai tapo „širdžių premjeru“. Kaip tik savo atsistatydinimo metu, kai sakė graudulingąją kalbą apie Lietuvos lemtį. Atlyginimų kilimas buvo „užšaldytas“. Ilgam. Valdžia tapo nedraugiška ir vėl svetima. Visi herojai apvyllė. Daugelis mūsų panorame gyventi geriau. Daugelis mūsų pajutome: iš valdžios galima tikėtis ir gero, bet ji tokia nepasiekiamai ir tolima, kad reikia herojų – tikrų didžiavirų – galinčių būti dosniais ir „paprastais žmonėmis“. Viešųjų ryšių technologijos tobulejo. Žadantieji geresnį gyvenimą žadėjo jį garsiai ir modeliavo

mūsų rinkiminį elgesį. „Maximos“ kultūra tapo savastimi.

2000-ieji. Trumpam grįžo „širdžių premjeras“. Kad, padaręs gražų viražą, savo postą užleistų tam, kuris sakėsi išeinąs visiems laikams; tam, kuris turbūt visuomet manė, jog melas žmonėms patinka; tam, kurio oficialiai skelbiamoje biografijoje nepažymėtas 1977–1988 laikotarpis, kai jis dirbo paprastu LKP CK sekretoriumi ekonomikai... Kilo žavi „disneilendinė“ pilis pačiame Vilniaus centre; žmonės nežino, kas su kieno žmona susituokęs, kuriame mieste (Kaune ar Maskvoje) vieši, kažkas nenori atsiminti, ką kalbėjo per rinkimų kampaniją, ir laiko tai dorybe. Melas yra labai atviras ir savas – juk daugelis mūsų meluoja, o jau tie, valdžioje – tai tikrai neišvengiamai; tad tikrai atėjo tokie politikų metas. O „širdžių premjeras“ netrukus tapo Prezidentu. Daugeliui mūsų jo labai reikėjo – mat mes jau buvome pasiilę akcijų. Žiaurių. Nukreiptų prieš skriaudikus, atstovaujančius valstybei, ir beapeliaciškai ginančių mus, paprastus žmones.

Tiesa, dar dirbo Atviros Lietuvos fondas. Jis finansavo knygų leidybą. Daug knygų buvo išleista ir pasiekė net kai kuriuos iš mūsų. Jis rėmė savarankiškas organizacijas ir steigė įvairių pilietinio struktūrų bei tinklų. Ten buvo mūsų nedaug. Visai mažai. Bet mes mokėmės mąstyti. Ir šiek tiek jausti atsakomybę. Tiesa, jos kol kas taip pat užteko tik akcijoms. Bet viena buvo tikrai svarbi – taip ir neleidome padangių piloto įvaizdžiui transformuotis į „širdžių Prezidentą“. Pradėjome veikti taip, tarsi valstybė vis dėlto būtų mūsų ir mums rūpėtų. Ir palikome po visų savo akcijų daug sudužusių širdžių. Miestų ir miestelių kultūros namų salės. Ten jos virkavo, klausydamos Ryčio Cicino melodijų, ir dar kartą bandė patikėti gelbėtoju. Jis netruko ateiti. Jis neišėjo dar ir dabar. Jis tik perrenka komandą. Jis neblogo žino, kad mūsų turi stoti visa karaliaus kariauna. Jis – tiesiog mūsų norų projekcija, neįsisąmonintų troškimų simbolis. Netapatinu jo su jokia konkrečiu asmeniu.

O kas dar toliau? Esame, kur esame. Prie sukiuzusios geldos. Liudytojais keičia parodymus. Policija kaltina prokuratūrą, vienos teisėsaugos institucijos – kitas, mes girdime slaptingus telefoninius pokalbius, bet teismas sako, kad jie nieko nereiškia, nežinome, kokio tikrumo politikų diplomai, kaip pasitikėti žiniasklaida, kuri visai neskleidžia žinių bet beveik išimtinai interpretacijas. Mus apima apatija. Ir tai nėra jokia apokalipsė. O, kad būtų ji. Tada viskas būtų aiškiau, iki skaidrumo. Dabar – tik bala. Pelkė. Mes dar vis kaltiname vieni kitus ir ieškome kaltųjų užsieniuose, jų informacijos priemonėse bei žvalgybose. Tai dirgina ir suteikia peno vaizduotei bei trumpalaikėms akcijoms. Mes nenorime prisipažinti, jog klimpstame. Nenorime pripažinti, kad ir ES, ir NATO yra valstybių, kurių visuomenės išgyvena beįgystę ir svetimumą, kur diegiamos „teisingos“ ideologijos, kur miestų ir miestelių senamiesčiai yra apleisti ir nešvarūs, o verslas nesidrovi vaidinti politiką – valstybės valdymo meną.

Mums laikas prisipažinti. Mano jau minėtas Prezidentas, taip geidęs mūsų širdžių, pasakė vieną tikrai įsidėmėtiną dalyką (ne laiku padarydamas *liapsus lingua*, jis kai kam iš mūsų suteikė gerą progą pasijuokti) – visos problemos glūdi mumyse. Tai mumyse gyvena tas, kuris nevengia garsiai išsakyti, jog aukštos moralės standartų reikalavimas yra pražūtingas politiniam stabilumui. Ar mes taip tylomis nemanome? Ar mes – bent jau retsykiais – taip neveikiame? Mes, mūsų ir mums yra Lietuva ir visi jos žmonės. Bet turime prisipažinti ir pripažinti. Ir *Santaros Šviesa*, ir bažnytinės bendruomenės, ir ALE, ir nevyriausybinių organizacijų. Taip randa si pilietiškus. Iš prisipažinimo. Gal tuomet valstybė vis labiau artės į mus ir taps vis labiau mūsų? Vis labiau mumyse?



ARŪNAS PEŠKAITIS

Aš – krikščionis. Mano religija moko išpažinties praktikos. Kad jos metu gautum išrišimą, reikia pažinti save ir prisipažinti. Išrišimas yra įstabus procesas. Jis galimas vadovaujantis tiesos dvasia. Jei neprisipažinti – tai šventvagijai. Tuomet nėra jokios išpažinties. Dievas išrišimo veiksmu apreiskia savo gailestingumą, bet pastarasis negali pasiekti jokio asmens be tiesos pasakojimo apie save. Bet kol pasieki tą tiesos dugną, tenka nueiti netrumpą kelią. Reikia išsipasakoti. Reikia, kad kas išklaustų. Reikia, kad atpažintum: čia – klaida, ten – nuodėmė, o štai čia – jau ir nusikaltimas. Nes gailestingumas, atleidimas, išrišimas ateina tik sakant tiesą. Tik tiesą. O tiesa nuvainikuoja kiekvieno mūsų nuosavą teismą.

Išrišimas. Manau, jog jis galimas ir mūsų visuomenei. Nemanau, kad gali būti dabar ar ateity desovietizacija ar koks nors josios pakaitalas. Bet pasakojimai – visuomenės, jos grupių, atskirų asmenų ir buvusių veikėjų, įvairių kovų veteranų – turi būti. Nežinau, kaip tai turi vykti. Žinau tik, kad mes turime išgirsti tiesą apie save ir savybę. Manau, jog be tų subjektyvių pasakojimų, mes nejudėsime tiesos keliu. Ir mus, anot vokiečių teologo Roberto J. Schreiterio, toliau laikys įkalinęs melo pasakojimas. Todėl svarbu prisiminti. Svarbios yra prisiminimų knygos. Įvairiopus ir skirtingos. Svarbi panorama. Svarbi mūsų pačių atmintis, mūsų budrumas klausyti ir išgirsti. Žinoma, ir savęs. Naujas, tiesos pasakojimas apie mus gali visus pakviesti vėl kurti solidarią visuomenę. Visuomenę, kur dirbtinio apvaisinimo, partnerystės, autorių teisių, vartotojų teisių gynimo, sveikatos apsaugos, užsienio politikos strateginių krypčių, ES fondų paramos ir visi kiti įstatymai taptų ne kažkieno, net ne kaimyno, bet mano reikalu.

Tokioje visuomenėje žmonės ir jų grupės turi kurti savo situacijas, bet nelaukti, kol jas kas nors kitas už juos. Taip, tai švediškias, austriškas, vokiškas modelis. Estiškas, jeigu norite, nes Estija jau šiandien mus taip smarkiai lenkia ir pagal konkurencingumo lygį, ir pagal korupcijos indeksą (kad būtų aiškiau, patikslinu – korupcijos Estijoje nelyginamai mažiau). Estijoje visuomenė diskutavo prieš balsuodama euroreferendume; mes tik balsavome.

Bet mes galime kitaip. Galime pasirinkti kelius. Tik tam, kad tai darytume, manau, turime atprasti nuo sąmokslų teorijos; turime atprasti nuo trumpalaikių efektyvių akcijų bergždžio tęstinumo; trumpalaikės, efektyvios akcijos tokios ir tegali būti **labai trumpą laiką**. Mūsų laikas – kelionė, kurioje ryškėdama tiesa ne padidina susiskaldymo, bet apibrėžia kontūrus ir įgalina naujam nepriklausomų, asmeniškai apsisprendusių sambūviui.

Dabar mūsų valstybė mums dar toli. Ar begali kas toliau šiandien mums būti už valstybę? Net „Dviračio šou“ reitingai krinta. Mūsų valstybė? Kas toliau už ją – nebent kokia Afrika ar Marsas. Reikia, kad valstybė priartėtų. Prie kiekvieno. Politikus reikia grąžinti į visuomeninių, į kasdinių rūpesčių lauką. Kad pasidalytų su mumis savo tarnystę, ir mes į juos žiūrėtume kaip į bendrakeleivius. Krikščioniškame socialiniame mokyje tai vadinama solidarumu, subsidiarumu ir bendruoju gėriu. Tokiu, kuris gali padėti pagrindus kiekvieno mūsų gėriui. Taigi toliau kelyje yra mūsų valstybė. Valstybė mums.

Šis tekstas – tai pranešimas, perskaitytas „Santaros-Šviesos“ konferencijoje 2005 metais Šiauliuose

Bernardinai.lt



VAIVA VĖBRAITĖ

Pasaulio Lietuvos bendruomeniškumo raida

■ Kai prieš kelias savaites svarsčiau, kaip ruošti šį pranešimą, buvau Amerikoje. Užlipau į šeimos palėpę ir ėmiau raustis po kartonines dėžes – po vaikystėje lankytos šeštadieninės lituanistinės mokyklos vadovėlius. Radau daug įdomių knygų, tiek daug, kad kurį laiką pamiršau apie pranešimo rašymą ir sėdėdama ant lentgalių varčiau pageltusius puslapius, kuriuose sudėstyti tokios pat trapios kaip ir šiandien lietuvių egzistencijos klausimai.

Štai Lietuvių Bendruomenės kūrėjo ir idėjų meistro, li-tuanisto ir pedagogo Stasio Barzduko 1973 m. Čikagoje išleistas vadovėlis „Lietuvis savo tautoje, valstybėje, bendruomenėje“, skirtas vyresniems šeštadieninių mokyklų mokiniams (nors autorius rašo, kad kai ką knygoje „ras kiekvienas lietuvis, kuriam tik rūpi, kad mūsų išeivijos istorija netaptų (jos) negailestingu teismu“).

Atverčiu ir skaitau: „Šiandien mums reikia ne tik išvaduoti kraštą, bet ir išgelbėti save pačius.“ Tai filosofo Antano Maceinos žodžiai, kurie savotiškai gali ir paerzinti šiandienos skaitytoją. Juk Maceina klydo, bent iš dalies. Užsienio lietuviams nereikėjo išvaduoti krašto. Kraštą išvadavo jame gyvenanti tauta. Nors mūsų pastangos ir indėlis buvo nemaži, tačiau jie nebuvo lemiami. Maceina akivaizdžiai buvo perdėtai sureikšminęs užsienio lietuvių pareigą... tačiau ar jis taip pat buvo sureikšminęs lietuvių poreikį? Išgelbėti save pačius?

Man atrodo, kad šia prasme Maceina pataikė į dešimtuką. Kiekvienas ir tada, ir dabar turime ir stengiamės išsigelbėti. Ar ne? Išsigelbėti ir galbūt dar išgelbėti kitus, kartu su savimi. Tačiau kaip reikia gelbėtis ir nuo ko?

Vis dėlto ironiška, kad nemenka dalis Lietuvos piliečių dabar išsigelbėjimo viltį sieja su emigracija, su gyvenimu atsiskyrus nuo tautos kamieno. Dar visai neseniai, sakykime, tais metais, kai šis mano vadovėlis pasiekė mokyklas, toks teiginys būtų buvęs vertinamas kaip košmariška neįmanomybė.

Tačiau ne taip keistai siekis emigruoti atrodytų, jei apverstume išsigelbėjimo klausimą kitaip: ne nuo ko reikia gelbėtis, o ką mums reikia išsikovoti, kad apskritai sugebėtume gyventi? Apie tai galvojo ir XX amžiaus humanistinės psichologijos pradininkas Abraomas Maslowas.

Maslowas sukūrė garsiąją „poreikių piramidę“, kurioje pavaizduoti esminiai žmonių poreikiai, pradedant fiziologiniais (reikia mums oro, vandens, maisto, šilumos ir t.t.), po to saugumo (stabilumo, tvarkos, užtikrintos pensijos). Trečias laiptelis – socialiniai poreikiai (meilė, bičiulystė, bendruomeniškumas, priklausomybė). Toliau – asmens statusas bei kompetencijos (kitų asmenų pagarba mums, pripažinimas ir mūsų savigarbą, gebėjimai ir nepriklausomybė) ir, pagaliau, platusis pasaulio pažinimas, grožio siekiamybė. Tik nedidelei daliai žmonių tampa labai aktualu pilnutinės saviraiškos ir dvasingumo, transcendentinės prasmės paieška.

Tačiau tyrimai rodo, kad toks griežtas hierarchinis požiūris vis dėlto per daug paprastas. Žinome iš patirties; žinome taip pat iš kovų ir kančių istorijos; žinome iš tremties pasakojimų – žmonės ima ir sutelkia jėgas „aukštesniam poreikiui“, nors badauja žemesniojo atžvilgiu; ištisos visuomenės kai kuriais kraštiniais atvejais tai daro, krizės momentu perrikuodamos Maslowo sudėliotas kaladėles.

Kad ir kaip būtų, šių dienų mokslininkai pripažįsta Maslowo įvardintų žmoniškųjų poreikių sluoksniuotumą ir daugialypiškumą. Pastaruoju metu dažnai kalbama apie susijusius pradus: fizinį, socialinį, intelektualinį, dvasinį. Juos siekiame tenkinti mes visi nuo pirmo verksmo. O tai įmanoma tik su kitų žmonių pagalba, nebent tampame Maugliais – džiunglių, nebe žmonių vaikais. Todėl pilnaverčiai esame ir jaučiamės tik veiksmingose bendruomenėse.

Kiekvienas tarpsnis turi savitas veiksmingų bendruomenių palaikančiųjų ypatybes, nors moksliskai jas imta apibrėžti ir tirti tik artėjant XX amžiaus pabaigai. Pastaruoju metu bendruomeniškumo technologijos labai sparčiai ir ryškėjo, ir keitėsi, nors bendruomenių esmė liko ta pati. Bendruomeniškumas – žodis dar neseniai siejamas su amatų gildija, su mokykla, bažnyčia... jau šiomis dienomis siejamas su interneto tinklais, asmeniniais viešumai skirtais dienoraščiais,

vaadinamaisiais „blog-ais“, distanciniu mokymu. Kad ir kaip tai būtų kuriama, mums visiems ir visados reikia turėti ne tik savo „aš“, bet taip pat ir savo „mes“. Kas tai – „mes“?

Man, kaip švietimietei, ypač malonu buvo sužinoti, kad Lietuvoje bendruomeniškumo idėjos praėjusiame šimtmetyje buvo bene pirmiausiai aptariamose susiejus jas su kokybišku švietimu. Bendruomenių teorija, kaip mokslo šaka, dar pasaulyje buvo už horizonto, kai sociologinės krypties pedagogas Antanas Šerkšnas 1939 m. išleido praktinės pedagogikos studiją „Mokyklinė bendruomenė“. Plačiai naudodamasis Vakarų Europos pedagogine literatūra, jis išdėstė šiuolaikišką požiūrį į moksleivių, pedagogų ir tėvų bendravimą, socialinius santykius, pabrėždamas bendruomenės ir asmens priklausomybės ryšį, asmens atsakomybę už kitus savo bendruomenės narius.

Jo žodžiais

- žmogus turi būti rengiamas bendruomeniniam gyvenimui: šeimai, tautai, žmonijai;

- kiekvienos bendruomenės kokybė priklauso nuo kiekvieno jos nario kokybės, nuo kurios mokytojas turi pradėti visą bendruomeninį auklėjimą;

- bendruomeniniam gyvenimui žmogų galima parengti tik remiantis bendruomene, leidžiant jam (bręstant) nuolat jausti, kad bendruomenė sudaro sąlygas visapusiškai individo raidai; bet kadangi individas yra tos bendruomenės narys, tai drauge ir jis yra kito asmens visapusiškos raidos sąlyga;

- ... tokia bendruomenė, kuria remiantis galima parengti žmogų ateities bendruomeniniam gyvenimui, gali funkcionuoti tik kaip dvasiškai koncentruota ir sutelkta bendruomenė.

Profesorius Šerkšnas mirė 1966 metais. Aš jo nepažinojau, bet tam tikra prasme jis – mano tėvynainis. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą jis mokėsi Veisiejuose, mano senelio Mykolo Židonio vadovaujamoje mokykloje, o pasitraukęs į Vakarus po Antrojo pasaulinio karo gyveno, kūrė Lietuvių Bendruomenę, redagavo laikraščius, rašė, mokytojavo šeštadieninėje mokykloje ir profesoriavo Connecticute, kur aš gimiau. Manau, kad kalbant apie bendruomeniškumą verta šį žmogų mums prisiminti, todėl norėčiau papasakoti vieną jo biografijos ypatybę.

1925 m. baigęs dvimečius kursus ir tapęs pradinį klasių mokytoju, jis labai norėjo siekti aukštesnio mokslo – baigti mokytojų seminariją, tačiau neturėjo studijoms reikiamų pinigų. 1927 m. sutiko savo tėviškėną Juozą Žilionį, kuris buvo panašioje padėtyje. Jie nusprendė studijuoti pamainomis. A. Šerkšnas, kaip vyresnis, pirmas įstojo į mokytojų seminariją Kaune, ir J. Žilionis jam kas mėnesį siuntė šimtą litų. Kai 1929 A. Šerkšnas baigė seminariją ir gavo atitinkamą darbą, į seminariją įstojo J. Žilionis ir buvo savo ruožtu bičiulio remiamas iki studijų pabaigos.

Mane ši istorija jaudina. Reta aptikti tokius gražius bendruomeniškumą, tarpusavio solidarumą bylojančius sprendimus. Juk tai buvo Šerkšno tikrasis gyvenimas, kuriuo jo bendruomeniškumo mokslas vėliau alsavo. O jo mokslas įkvėpė daugelį per daugybės Lietuvos mokytojų gyvo pavyzdžio laidą.

Lietuvos mokytojai, kurie skaitė ir apmąstė Šerkšno knygą, po dešimtmečio buvo tremiami. Jie atsidūrė Sibire arba Vakaruose. Arba išėjo į partizanus ir žuvo miškuose. Bendruomeniškumo idėjos su jais mirė arba juose gyveno – savos ir suprantamos, įpareigojančios ir gelbėjančios juos ir kitus.

Kai Maceina pokary pasakė „reikia mums išgelbėti save pačius“, jis turėjo omeny išeiviją, iš savo tėvynės ir iš savo gyvenimo, iš savo šeimų ir profesijų išrautus žmones. Karo išvietinti lietuviai, bent jau tuo metu, kai aš gimiau Amerikoje, nebadavo ir jautėsi fiziškai saugūs. Tačiau tik apatinis Maslowo piramidės laiptelis

stūksojo. Visa kita buvo sugriauta. Daugelio šeimyniniai, kaimyniniai, bendruomeniniai ryšiai – nutraukti. Visuomeninis statusas, priklausomas nuo užimamų pareigų, dingęs. Gyventi iš buvusių amatų retam pasisekė. Mokslo pažinimas ir grožio suvokimas išdavė, nes niekaip neapėmė didžiojo dvidešimtojo amžiaus blogio. Kūrybos ir savirealizacijos galimybės atrodė palaidotos viename kape su ankstesniu gyvenimu tėvynėje.

Taigi Maceina buvo teisus. Reikėjo išgelbėti save pačius ta prasme, kad reikėjo bendromis jėgomis sukurti už Lietuvos ribų psichologinę erdvę, kurioje Maslowo įvardinti žmogiškieji poreikiai būtų savaimė tenkinami, kurioje lietuviai galėtų būti ir jaustis visaverčiai ir žvelgti į ateitį. Ją – tą virtualią erdvę, su daugybe tikros valstybės atributų – ir sukūrė Antrojo pasaulinio karo išvietintieji, ant pagrindo, kuris buvo pirmosios bangos emigrantų suręstas, ir su jais kartu. Taip dvidešimto amžiaus vidury susikūrė Pasaulio Lietuva.

Žinau, jau pusę amžiaus ir šis terminas vis dar neprigijęs. Galime pajuokauti – Lemonte, jau seniai iškilo Pasaulio lietuvių centras, tačiau „Pasaulio Lietuvos“ – nėra. Naršiau po internetą ir ten radau tik vieną vartoseną – režisieriaus Lino Augulio kino filmas apie pasaulio lietuvių 2003-ųjų metų Dainų šventę pavadintas – „Mes – Pasaulio Lietuva“. Šitaip ir atsakoma į klausimą: kas tie „mes“? Aišku, režisierius tik pasinaudojo dainos posmu.

Dažniau nei „Pasaulio Lietuva“ aptinkame žodį „lietuvių“, tačiau lituanistai mane yra sudrausminę, patarę, kad toks žodis neapbruotas, jo esą nedera vartoti. Bet vartoju. Ypač kai esame už Lietuvos, kur savaimė aišku, kas „lietuvių“ – tai mes visi, gyvenantys už valstybės ribų, Pasaulio Lietuvos kultūrinėje-socialinėje-politinėje erdvėje. Kur pasaulyje besusitiktume, atpažįstame vienas kitą kaip saviškiai, kaip vieno kaimo dukters ir sūnūs, nes esame tam tikros būsenos, Pasaulio Lietuvos – negeografinės vietovės vaikai. Jokie kiti žodžiai taip logiškai ir natūraliai, kaip Pasaulio Lietuva, kaip lietuvių, mūsų savasties neįvardina.

Žinome, kad 1659 m. gydytojas ir mokytojas Aleksandras Kuršius tikrai pasiekė New Yorką. Po to – jei pasmalsausime Simono Daukanto 1845 m. rašytame tekste „Būdas senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių“, rasime: „Toje pačioj gadynėj (apie 1688) ... daugybė lietuviško svieto išsidangino į Ameriką, nesgi viršiau minavojau, jog didžturčiai Lietuvoj svietą vergė, kursai, vengdamas nuo tos vergybės, smuko į Kuršą, kuriame kunigaikščiai didžiai išmintingai rėdės ir savo valščiuose žmonių nei baudžiovomis, nei didžiomis donimis nesunkino; nuo to radusis tenai didžiai daugybei svieto, kunigaikštis Jokūbas nupirko salą, Tobagu vadinamą, nuo ispanų karaliaus ir tenai išleido atėjūnus naujukynui įkurti ir tuo pačiu prekybą praplatinti, kurį naujukyną paskui anglai išgriovė, o likusįjį svietą išvedė į Naujorką; ir taip lietuvių giminės yra jau ir Amerikos svieto.“ Masinė emigracija prasidėjo Lietuvoje po 1863 m. sukilimo ir to bado, kuris kankino Lietuvą 1867 ir 1868 metais. Apskritai manoma, kad apie 100 000 lietuvių pasiekė Ameriką devynioliktojo šimtmečio pabaigoje.

Bendrumo jausmas ir bendri tikslai tarp lietuvių, kaip atskiros tautinės bendruomenės, ne iš karto atsirado. Tik devyniolikto šimtmečio pabaigoje, nepaisydami aršių kautynių tiesiogine prasme dėl įtakos bei teritorijos, lietuviai emigrantai ėmė atskirai nuo lenkų kurti parapijas, statyti bažnyčias. Tėvynės ilgesys itin svietimoje aplinkoje skatino žmones burtis ir guostis tuo, kas neprarasta: lietuvių kalba, savu tikėjimu ir papročiais. Atsirado ir pasaulietiniai dariniai: orkestrai, bibliotekos, mokyklėlės ir ideologiškai konkuruojanti periodinė spauda, laisvamanių ir socialistų būreliai. Svarbiausia, atsirado savimonė, siejanti asmens ir grupės tapatybes. Visa tai, nors Bendruomenės kaip organizacijos dar nebuvo, jau buvo iš tiesų bendruomeniška.

Viena iš anksčiausių gijų, suvedančių lietuvių emigrantus su savo tėvynainiais, buvo pagrindžio spauda. Jonas Šliūpas pasirūpino, kad „Gazietos lietuviszkos“ (leidžiamos nuo 1879 m. JAV) ištraukos būtų perspausdintos „Aušroje“ ir pasiektų Lietuvą.

1888 m. susivienijimas Lietuvių Amerikoje (SLA) priėmė sprendimą sukurti rezervinį fondą lietuvišku-

Nukelta į 10 psl.

Gyvenimas fragmentais

1. Pseudoįvykių pasaulyje

1961 metais pasirodė labai įžvalgi JAV filosofo ir sociologo Danielio J. Boorstino knyga „Įvaizdis: Amerikos pseudoįvykių vadovas“, kurioje bene pirmą teorinę literatūroje buvo išanalizuotas medijų vaidmuo kuriant įvykius ir žmones. Gerokai iki Milano Kunderos romano „Nemirtingumas“, kuriame vaizduojamas reklamos pasaulio ir medijų vaidmuo paslepianč arba nužudant tikrovę ir fabrikuojant naują, kontroliuojamą realybę, arba tiesiog pseudorealybę, kurią žmonės mato tik iš televizijos ekranų ar reklaminių skydų, Danielis J. Boorstinas prabilo apie tai, kad modernioji visuomenė vis labiau panyra į dirbtinai kuriamų įvykių ir nenatūraliai išgarsėjančių žmonių pseudorealybę.

Pseudoįvykis yra tai, kas neįvyksta savaime, susiklosčius aplinkybėms arba veikiant kažkieno valiai. Veikia pseudoįvykis yra suplanuojamas, surežisuojamas ir pagarsinamas. Kaip pastebi D. J. Boorstinas, pseudoįvykis nėra spontaniškas – jį kažkas suplanuoja ir pasodina informacinėje dirvoje. Paprastai tai ne koks nors realus įvykis – toks kaip traukinio ar lėktuvo katastrofa, ar kaip žemės drebėjimas, – o interviu. Pseudoįvykis yra kuriamas tam, kad būtų iškart pagarsinamas, tęsiamas, reprodukuojamas ir tiražuojamas.

Dalis pseudoįvykio informacijos turi būti fiktyvi, laužta iš piršto ir visiškai atplėšta nuo tikrovės – tada bus galima jį toliau tikslinti ir pildyti, o gal ir palaikyti skandalui ar sensacijai būtiną įtampą. Pseudoįvykis planuojamas iš anksto ir skelbiamas kaip ateities dalykas (kaip dar įvyksiantis), nors aprašoma tai, kas esą jau įvyko praeityje. Klausimas „Ar tai tiesa?“ arba „Ar tai iš tikrųjų įvyko?“ pseudoįvykio kontekste visiškai nesusvarbus – jį keičia daug aktualesnis klausimas „Ar tai verta publikuoti?“ arba „Ar tai turi atsidurti karštosiose žiniuose?“

Pseudoįvykiui būtinas tyčinis, iš anksto suplanuotas dvilypumas ir neaiškumas, idant būtų galima tęsti jo komentavimą ir reprodukuojimą siūlant papildomus interviu, skelbiančius naują sensacingą medžiagą, kuri esą sudėlioja viską į vietas ir galutinai paaiškina, kas pirma buvo neaišku. Tikrai informacijai, kuri skelbia faktą ir realų įvykį, svarbu pateikti, kas įvyko; tuo tarpu pseudoįvykio erdvėje svarbiausia yra ar iš tikrųjų tai įvyko (pavyzdžiui, ar garsenybė iš tikrųjų davė interviu, ar tai pokštas; ar du garsūs žmonės tikrai yra meilužiai; ar kokia nors vieša figūra tikrai nuslėpė savo praeitį faktą).

Kuo viskas neaiškiau, tuo ilgalaikiškesnis ir sėkmingesnis bus pseudoįvykis, kadangi jį teks papildomai aptarinėti, komentuoti ir interpretuoti – kitaip tariant, jis nepasibaigs šia diena, o bus tęsiamas ir savo ruožtu pagimdys mažiausiai dar keletą išvestinių pseudoįvykių.

Galiausiai, pseudoįvykis kuriamas kaip save įgyvendinanti pranašystė. Trisdešimtųjų laikraščio gyvavimo metinių garsus paskelbimas, tą laikraštį intensyviai vadinant išskirtiniu reiškiniu, jį tokiu ir pavers pseudoįvykių, pseudoreiškinio ir pseudoįvykių erdvėje.

Pseudoįvykis kuriamas kaip medijų fabrikuojamos realybės dalis. Reikalingas ne faktas ar juolab autentiškas santykis su kažkuo, o įvaizdis – sukurtų ir nuolat palaikomų nuomonių, prietarų, gandų ir viena kitą gimdančių sensacijų lydinys, pateikiamas vietoje realių faktų ir įvykių apie asmenį, grupę, verslo korporaciją, politinę partiją, šalį ar ją valdantį politinį režimą.

Įvaizdis yra struktūra, kuri sutvarko ir reikiama linkme siunčia žinią, kurios nuolat laukia asmens, žvaigždės, garsenybės, viešos figūros arba grupės informacija gyvenantys ir ją vartojantys žmonės. Todėl už įvaizdžio anaipol neslypi vieno asmens dirbtinė elgsena ar surežisuotas elgesys – veikiau už įvaizdžio slepiasi metodai ir technikos, kuriomis sutvarkomas žodynas, organizuojama informacija ir įvaizdžio subjekto pasirodymas viešumoje.

Geriausias pavyzdys, rodantis, kaip yra kuriamas pseudoįvykis, būtų laikraščio pervedimas iš įvykių sferos į pseudoįvykių sferą. Jei susirenka jo darbuotojai ir mėgina aptarti, ką reikėtų daryti, kad laikraštis būtų geresnis, galimi du scenarijai. Pirmas atkeliautų tiesiai iš socialinės tikrovės ir tiesioginės profesinės patirties.

Žmonės nuspręstų, jog leidiniui sustiprinti reikia daugiau apskrito stalo diskusijų, recenzijų, gerų polemikų, aukštesnės poligrafijos kokybės ir panašiai.

O antrasis scenarijus atvertų vartus į pseudoįvykio kūrimą: pavyzdžiui, būtų pasiūlyta garsiai pažymėti leidinio jubiliejų žadant ta proga netrukus skelbti sensacingą medžiagą apie garsius žmones, dalis kurių dalyvaus ir pačiose iškilmėse. Ta proga leidinys būtinai turi būti pavadintas garsiu ir išskirtiniu, o patvirtinti šitą privalo bent keli interviu su garsenybėmis.

Pseudoįvykiai anaipol nėra nekaltas reiškinys. Jais ne tik fabrikuojama medijų kontroliuojama ir manipuluojama realybė, bet ir indoktrinuojamos bei sąmoningai kvailinamos masės. Laiku išmesk pseudoįvykį, profesionaliai ištęsk jį kaip galima ilgiau, kad jis pats save dar kurį laiką reprodukuotų, ir gali nustelbti rimtą politinę problemą ar grėsmę šalies saugumui. Pakanka tik sujungti korporatyvinį pasaulį, medijas ir politiką, pasiekti verslo, žiniasklaidos ir politikos lydinį – kitaip tariant, užvaldyti medijas per naujas korupcijos formas, kurios atvers vartus nekontroliuojamai ir laisvai manipuliuoti viešąja nuomone.

Lietuva jau ilgokai negali išbristi iš pseudoįvykių pelkės, į kurią ji yra sąmoningai klampinama. Šalis vis dar gyvena ne ES matmenyje, ne įvykiais ir mūsų bei tarptautinio gyvenimo faktais, o pseudoįvykių ir specialiai gaminamų bei reprodukuojamų skandalų pasaulėlyje, kuris jau nejuokais gresia organizuoto politinio gyvenimo degradavimu iki oligarchinių grupuočių kovos, tam naudojant svetimos šalies specialiąsias tarnybas ir verčiant Lietuvos valstybę šios kovos širma.

Rolandas Paksas, Viktoras Uspaskichas, Kazimira Prunskienė – nemenka dalimi visi jie yra politiniai pseudofaktai ir pseudoįvykiai. Kita vertus, mūsų akys jau įvykusi Lietuvos politinė destabilizacija bei jos politinės sistemos suardymas yra dramatiški ir pavojingi įvykiai, bet tokiais jie tampa per pseudoįvykių režisavimą ir gaminimą – pastarajam procesui džiaugsmingai talkina mūsų žiniasklaida. Lyginant su Lietuvos sėkmingu įsijungimu į tarptautinių santykių ir diplomatijos sferą bei naująją pasaulinę saugumo ir prekybos sistemą, visi šitie prieš Lietuvą nukreiptų kontrscenarijų režisieriai bei atlikėjai yra pseudoįvykių veikėjai, bet jų destrukcijos rezultatai, deja, tampa įvykiais.

Todėl informaciniai karai yra neatsiejami nuo pseudoįvykių fabrikuojimo. Juk informaciškai kariaujama, tai yra destabilizuojama, dezinformuojama ir dezorientuojama ne per faktus, o per jų perkėlimą į kontekstą, kuriame jie nustoja savo referentinės galios bei vertybinės apeliacijos. Faktai ir įvykiai perkeliama į pseudofaktų ir pseudoįvykių sferą – skandalų, gandų, šmeižto, „kompromatų“ ir sensacijų sferą. Prieš faktą ir realų įvykį kovon yra metamas skandalas arba sensacija, idant įvykis būtų užmirštas ir užgestų nepasiekęs savo tikslo – informuoti ir, galimas daiktas, konsoliduoti valstybės piliečius.

Iškilus XX amžiaus žydų religinis filosofas Martinas Buberis, jau gyvendamas po Antrojo pasaulinio karo įkurtame Izraelyje, pagarsėjo kaip balta varna sionistų tarpe. Būdamas Austrijos ir vokiečių kultūros žydas, jis vėliau domėjosi Rytų Europos žydų kultūra, chasidizmu, o sykiu ir rėmė Izraelio idėją. Bet netgi būdamas pasišventęs sionistas jis ragino Dovydą Ben Gurioną ir kitus politikus kurti dvitautį ir dvikalbį Izraelį – kartu su Palestinos arabais. Šalia istorinio teisingumo ir žmogiškos simpatijos arabams jo argumentas buvo tas, kad priešingu atveju Izraelis bus pasmerktas nuolat eikvoti geriausias savo jėgas ir energiją kariavimui.

Buberio įžvalgią pastabą verta prisiminti dėl mūsų situacijos informaciniame ir diplomaciniame kare, kurį Rusija pradėjo prieš Lietuvą, deformuodama mūsų politinį gyvenimą ir įtraukdama mus į nepalaujamai fabrikuojamų skandalų virtinę. Jei mes sąmoningai neatsispirsime pseudoįvykių konstravimo industrijai ir patys nenustosime gaminti juos prieš savo valstybę ir šalį, Lietuva bus ilgai pasmerкта eikvoti savo geriausias jėgas ir energiją ne kūrybai ir savęs bei pasaulio tobulinimui, o viešosios erdvės gynimui nuo pseudoįvykių ir informacinių atakų.



LEONIDAS DONSKIS

Niekas nesuskaičiuos, kiek jėgų Lietuvai jau kainavo pergalė prieš Paksą, kurios kaina buvo Lietuvos visuomenės skilimas, trauma, fragmentacija ir pilietinio solidarumo praradimas. Šiuo metu šiaip taip laimėta atkarpa prieš Uspaskichą, po kurios greičiausiai seks Kazimiro Prunskienės arba paties Uspaskicho sugrįžimas, o bet kuriuo atveju mūsų suirusiame viešajame ir politiniame gyvenime neabejotinai atsiras nauji Rusijos instaliuoti personažai.

Mes prarandame brangų istorijos duotą laiką negrįžtamai integruotis į Vakarus. Mes priversti švaistyti savo geriausias jėgas ir laiką. Šią kovą Lietuva gali laimėti gali ne tiek politinėmis technologijomis, kiek kultūra ir informacine bei viešąja erdve, pagaliau perorientuota iš Rusijos į Vakarų Europą.

2. Garsenybė ir įvaizdis, arba Viešojo žmogaus krizė

Woody Allenas savo filme „Garsenybė“ („Celebrity“) atvėrė dramą žmogaus, atkakliai siekiančio patekti į Niujorko garsenybių pasaulį ir pačiam pagarsėti. Viskas šiame pasaulėlyje yra susiję – kol nepateksi į kompanijas, kurioms priklauso modeliai, madų dizaineriai, dailininkai, teatro ir kino režisieriai, aktoriai, žurnalistai, impresarijai, rašytojai ir meno kritikai, tol tavęs niekas nežinos. Kita vertus, tavęs niekas nežinos, jei nepateksi į šias kompanijas. Tad kaip gi į jas patekti?

Kažkas turi paskelbti, kad tu jau esi garsenybė. Žinios paskelbimas sutampa su iniciacija į garsenybių klubą. Ši žinia iš esmės yra save įgyvendinanti pranašystė. Tu tampi garsenybe tada, kada tai konstatuoja arba paskelbia kaip svarbų faktą. Tiesa sakant, tai net nėra faktas – čia nėra jokio proto ir tikrovės atitikimo. Veikiausiai tai grynasis valios aktas – šiuo atveju tikrovė kuriama ją keičiant.

Tokią žinią paskelbti gali tik tie, kas turi teisę šitą daryti. O tokią teisę turi imagologai – įvaizdžių inžinieriai ir kryptingai formuojamo „teisingo“ tikrovės suvokimo specialistai. Tiesa, jie dažniau vadinami PR, arba viešųjų ryšių, specialistais. Po to jau ateina žurnalistų eilė – jie yra tas megafonas, kuriuo pagarsinamas priimtas sprendimas inicijuoti tavę į masių matomus ir vartojamus žmones, tai yra garsenybes.

Su sau būdinga negailestinga ironija Woody Allenas atveria savimi mintančio ir save reprodukuojančio vanitatumo vanitas – tuštybės pasaulėlio – anatomiją. Mes išvystame visą garsenybių narcisizmą, jų priklausomybę nuo medijų, būtinybę nuolat gyventi ir save reprezentuoti sensacijos lygmenyje. Tai baigiasi ne tik komišku susireikšminimu, bet ir rimtomis asmenybės deformacijomis bei moralinėmis kančiomis.

Allenso filmo pagrindinis personažas, šį kartą vaidinamas ne jo paties, o britų aktoriaus Kennetho Branagh, užuot tapęs visų geidžiamu, vartojamu ir sensacingu rašytoju bei scenariistu, pamažu praranda tai, kas žmogaus gyvenime svarbiausia – tikrą asmens laisvę ir autonomiją, draugystę ir meilę, gražią ir prasmingą kasdienybę.

Masinės šlovės vaikymosi absurdo viršūne tampa šio filmo antiherojaus akimirkos, praleistos prabangiam Niujorko viešbutyje su jaunu garsiu aktoriumi, kurį vaidina Leonardo DiCaprio. Tam, kad sudomintų nuo savo svarbumo ir garsumo išprotėjusią, narkotikus bei alkoholį nuolat vartojančią jaunąją garsenybę savo rašomu scenarijumi, jam tenka atsidurti net jaunosios garsenybės lovoje ir, be perstojo tarškanč apie savo įkvėptą scenarijų, stebėti, kaip tuo metu garsenybė pradeda mylėtis su savo drauge.

Nukelta į 13 psl.

Pasaulio lietuvių likimas

Atkelta iš 1 psl.

Linus Maknavičius: Prisimenu, kai prieš porą metų, prieš prasidedant PLB Seimui Vilniuje. „Lietuvos ryte“ svars-



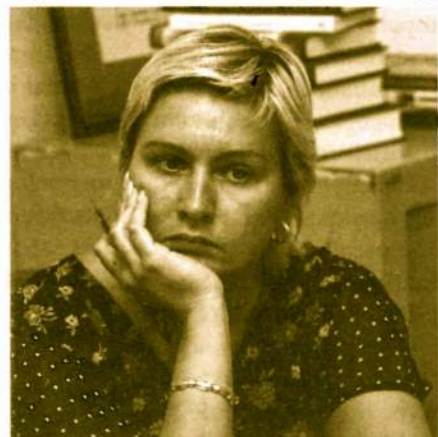
tyta, kodėl Pasaulio lietuvių bendruomenė renkasi į Seimą Vilniuje ir kam ji apskritai reikalinga? Dabar gi situacija pasikeitė diametraliai priešingai. Manau, kad tas susidomėjimas valstybiniu ir visuomeninių lygiu prasidėjo po Lietuvos įstojimo į NATO ir ES.

Egidijus Aleksandravičius: Sutinku, kad ES slenkstis buvo ribinis, nes po visų spėlionių ėmė aiškėti užsienyje gyvenančiųjų skaičiai. Kita vertus, akivaizdžiai buvo peržengta kažkokia emigracijos resursų išnaudojimo riba. Mes suprantame, kad visi neišvažiuos, yra tam tikra nujaučiama riba. Kiek dar gali išvažiuoti? Lietuvoje šiandien aiškiai pradėjo stigtį darbo rankų. Tebėra arba didesnės algos noras, arba prietariai, arba dar kitokie gyvenimo Lietuvoje nepatogumai, tarkim, susidūrus su viešuoju administravimu. Ta kritinė masė arba kritinis slenkstis yra peržengtas, o po to, ko gero, jau veikia viešosios erdvės formavimosi dinamika. Staiga atradome tai, kas jau 10 metų kur kas didesniu mastu buvo įsibėgėję. Tai tik prielaida, kadangi patikrinti kitokiais būdais būtų labai sunku.

Leonidas Donskis: Manysčiau, kad įvyko savęs koregavimo procesas. Kai Lietuva tapo nepriklausoma, iš pat pradžių išgalėjo save paguodžianti pozicija, kad esą išeivija atliko labai kilnų darbą: puikios knygos parašytos, garsūs kultūrininkai, kurie labai padėjo, žadino lietuvių ir jos jau nebereikia. Ar išeivija yra baigtinis dydis? Ji pradėta pernelyg lengvai nurašinėti. Tai, kas įvyko, buvo kaina, kurią reikėjo mokėti už tą lengvabūdišką ir naivią aroganciją. Dabar atėjo laikas mums jai padėti. Naujoji banga realiai parodė, kas vyksta laisvoje šalyje, kur galimi visai nenusipėjami procesai. Kada keičiantis Lietuvos narystei tarptautinėse struktūrose, gali atsiverti galimybės, apie kurias visiškai negalvoja daugelis žmonių, tada paaiškėja, kad tos spėlionės buvo naivios. Tampa akivaizdu, kad emigracija neišnyko, bet priešingai – pasaulio lietuvių gyja visiškai naują dimensiją. Tie, kurie dar vakar buvo kaimynai, bičiuliai ar klasės draugai, staiga tapo Amerikos, Kanados, Australijos ir kitų šalių lietuvių papildiniais, bendruomenių nariais ir panašiai. Kitas dalykas dar yra ir tas, kad išvalgūs žmonės jau prieš kelerius metus nuspėjo tą ir sakė, kad reikia ruoštis, galvoti apie civilizuotą

valstybės politiką migracijos prasme, bet tam nebuvo pasiruošta. Dar viena priežastis yra ta, kad politiniai skandalai ir politiniai sukrėtimai palietę Lietuvą privertė susimastyti, kokį žmogiškąjį resursą, kokį elementą Lietuva praranda. Kai tiesiog akys primityvėja elektoratas ir atsiranda visai naujo tipo politinė minia, apie kurią net negalėjome įsivaizduoti 1991–1992 metais, tada ir atsiranda labai nostalgiskos nuotaikos – pajuntame, kokį šviesų ir aktyvų visuomenės elementą prarandame.

Vida Bagdonavičienė: Anksčiau sąvoka „emigracija“, „išeiviai“ buvo susijusi su garbaus amžiaus žmonėmis, kurie emigravo pokariu. Dabar ši tema tapo artima ir aktuali, nes palietė naują



kartą. Antai lietuviai iš Ispanijos, Amerikos provincijos ėmė rūpintis savo vaikų švietimu ir pasikvietė mokytoją, kuri iškart ten per savaitę surado 200 mokyklinio amžiaus vaikų. Kokie telkiniai yra kitose vietose? Vien tik Airijoje prisiregistravusių yra 30 tūkstančių. Kiekvienoje šeimoje juk auga vaikai. Ir patys ten gyvenantys lietuviai prabyla apie savo problemas, ieško pagalbos Lietuvoje.

Vaiva Vėbrautė: Kai girdžiu žodį lietuvis, tai tikrai negalvoju, kad jis būtinai turi būti Lietuvos pilietis: jis gali ir nebūti Lietuvos pilietis, bet nėra mažiau lietuvis, turintis teisę, o su ja ir pareigą rūpintis Lietuvos valstybe. Tuomet tas rūpestis turi būti abipusis. Tai, kai ponias Vida sako, kad patys iš Lietuvos išvykę jos piliečiai pradėjo kalbėti ir jų balsas buvo išgirstas, tai, be abejo, yra tiesa. Bet lietuviai, kurie nėra Lietuvos piliečiai, antros bangos, pokario emigrantai ir jų vaikai apie šias problemas kalbėjo seniai, bet jų niekas neklausė. Jie stengėsi kalbėti kuo garsiau apie savo rūpestį ir gebėjimus padėti ieškoti dialogo. To neįvyko, kol neišvyko didelė masė piliečių. Labai norėčiau, kad piliečiai sulauktų reikiamo dėmesio, bet ir lietuviai apskritai, kad visi dirbtume išvien ir būtume išgirsti. Tai būtų mūsų Amerikos lietuvių bendruomenės šaukimas ir prašymas.

Birutė Garbaravičienė: Ar įvairios Lietuvos žinybos, kurios turėtų girdėti tą balsą, susigaudo, kokia padėtis yra išties? Ar pakankamai pažintas tas emigracijos procesas. Ką apie jį žino tie, kurie turėtų žinoti?

Leonidas Donskis: Nelengva būtų pasakyti, kiek tie procesai Lietuvoje buvo perprasti, išanalizuoti. Manau, kad kurį laiką buvo orientuotasi pakankamai menkai, be abejo, yra išimčių, žmonių, kurie tuo domėjosi profesionaliai, pagaliau yra departamentas, ku-

ris domisi ir tą situaciją žino. Bet jeigu kalbėsime apie tam tikrą plataus masto valstybinę poziciją ir laikyseną, manau, kad ne. Gal iš pradžių turi atsirasti toks techninis supratimas, skaičiavimas. Bent jau kalbėdamas apie akademinę sferą, žinau, kiek daug naujų mokslininkų yra išvažiuoję. Akademinė sfera jau patyrė pakankamai stiprų nukraujavimą. Tik dabar apie tai plačiau kalbama. Bet toks išpūdis, kad kalba tie patys žmonės. Laimei, dabar juos po truputį pradeda išgirsti.

Vida Bagdonavičienė: Be abejo, valstybės institucijų požiūris nėra toks itin draugiškas ir laukiamas. Mane nustebino vienas iš Airijos grįžęs mokslininkas, kuris kreipėsi į finansų ministeriją, bet gavo aukšto pareigūno atsakymą, kad jo siūlomas problemos sprendimo būdas yra neįmanomas. Su tuo žmogumi susitikusi, raginau jį kalbėti ne vien savo vardu, o plačiau keliant problemą, gal net renkant parašus.

Egidijus Aleksandravičius: Bet ar jūsų liudijimas neišduoda mūsų viešojo administravimo sferos partikuliarinį žinybišką požiūrį. Apie šiandien iškilusias problemas reikėjo pradėti galvoti prieš kelerius metus. Kartais atrodo, kad iki šiolei buvo nujaučiami mastai, bet buvo suprantama, kad tai tik *parako statinės* išbarstymo veiksmas. Juk gal pusė milijono bedarbių norinčių išvažiuoti gali susprogdinti valstybės pamatus. Tad gal geriau, kad jų čia nebūtų? Iki šiolei nebuvo poreikio susivokti tuose mastuose, nes pas mus analizė padažniai eina iš paskos sprendimų. Štai kodėl akademinė prasme mūsų žinios yra labai fragmentiškos. Sisteminių socialinių mokslų, humanistikos ir kt. tyrimų niekas nėra padarę. Yra vienas kitas tyrimas, publikacijos ar dar kas nors, o sistemiskai procesas nėra pažintas.

Daiva Kuzmickaitė: Norėčiau atskleisti pragmatinę pusę – nėra politinės valios. Niekas nenori finansuoti tyrimų, nes mano, kad mes Lietuvoje ir taip puikiai žinome, kas yra emigracija



ir kokie procesai vyksta. Tas žinojimas tiesiog yra visų. Ta prasme mes labai skiriamės nuo kitų šalių, kur emigracijos klausimai yra karščiausi, o pas mus tarsi marginalizuota tema. Šiandieną kažkam pasidarė naudinga nuduoti, tiriant emigracijos procesus, nepaisant etinių dalykų ir netgi metodologijos. Kita vertus, kaip žiūrime į patį procesą ir kaip jį fiksuojam. Tarkim, mūsų eilinis išvažiuojusių „protų nutekėjimas“ yra nematomas. Tai tarsi pilkoji zona, žmonės, kurie įsilieja į bet kokią visuo-

menę ir nekelia jokių problemų. Jeigu ką nors žinome apie naujai išvykusius, tai yra tie, kuriems kažko reikia arba kriminalinis elementas, nes jie tampa problema anai visuomenei ir netgi senajai lietuvių bendruomenei. Tada mes išgirstame šaukiančius.

Leonidas Donskis: Daugeliu atveju ištis trūksta politinės valios. Nepasakyti, kad žmonės to nesuprastų, bet jei tas supratimas nevirsta valios aktais, jeigu tos valios pritrūksta daugelyje kitų sričių, gal netgi svarbesnė nei šis klausimas, tai ko tikėtis, kad tos valios atsirastų šioje sferoje. Man atrodo, kad kartais geros permainos įvyksta ne valstybinės pozicijos dėka, bet pavienių žmonių sprendimų dėka. Laimei, atsiranda tų, kurie suvokia vieno ar kito mokslininko, menininko svarbą kaip Lietuvos interesą, bet koordinuotos politikos, kurios dėka būtų galima pritraukti bent jau dalį pasaulio lietuvių – nematau.

Vaiva Vėbrautė: Gal kiek per stipru sakyti, bet yra dar iš anksčiau užsilikęs skeptiškas požiūris į pokario išeiviją, kuri turėjo pakankamai aiškią politinę poziciją, kuri ne visoms Lietuvos valdžioms buvo vienodai artima. Man atrodo, kad dabar išvykusieji ne savo valia pakliuvo po tuo pačiu skėčiu. Tą



rodo ir balsavimo per rinkimus rezultatai. Kita vertus, yra tam tikros tiesos, kad trūksta politinės valios, bet nesu tikra, kad ši problema sietina su išeivijos klausimu. Žinau daug protinų, geravališkų valdininkų, norinčių padaryti kažką gerą, naudingą Lietuvai ir užsienio lietuviams, bet labai dažnai jų idėjos tarp kolegų paskęsta: „O kas leis?“. Yra tų mažų iniciatyvos užuomazgų, bet jos nesusiliečia ir išblėsta.

Vida Bagdonavičienė: Manau, kad trūksta supratimo ir pagrindimo. Artimiausi penkeri metai turėtų būti didelių tyrimų, darbų laikas. Daugiau bus orientuojamasi, kaip institucijos gali bendrauti ir gali būti partneriais su užsienyje gyvenančių lietuvių organizacijomis, bendruomenėmis. Kalbant su ambasadoriais, užsienyje dirbančiais talentais, menininkais, mokslininkais apie „protų nutekėjimo“ problemą, apie tai, kaip mums rūpi žinoti, kiek tautiečių gyvena svetur, buvo užduotas klausimas „O kas iš to?“, kaip ir kokių tikslu bus panaudoti asmeniniai kiekvieno duomenys. Tad pirmiausia reikia strategijos, o ne mechaniško suregistravimo.

Egidijus Aleksandravičius: Reikia ir ideologijos, ir tam tikro mentalinio klimato kūrimo pastangų, nes patys

skaičiai ir duomenys nieko nereiškia, jeigu patenka į skirtingus, kartais ir beprasmiškus kontekstus.

Birutė Garbaravičienė: Ar iš tikrųjų mes jau pažįstame *pasaulio lietuvių*?



Ar žinome, kuo jis gyvena, kas yra jo tapatybės pamatuose?

Linus Maknavičius: Gal Prancūzija nėra toks tipiškas kraštas, kuri atspindėtų naują emigraciją, kaip Airija, Didžioji Britanija arba Ispanija. Prancūzijoje atvažiuojančių lietuvių srautai yra mažesni. Kiekvienas žino, ko čia atvyksta. Mes kartais giriamės, kad nors lietuvių Prancūzijoje yra mažokai, bet tie jie išskirtiniai. Tai – menininkai, dailininkai, mokslininkai. Susitinkame, bendraujame, nesijaučiame atitrūkę nuo Lietuvos. Kitaip galbūt yra kituose karštuose, bet ir ten nemažai jų, kurie atsiremia į lietuvių bendruomenę.

Daiva Kuzmickaitė: Sunku apibendrinti, kokia yra ta mūsų tapatybė. Gal labiau pabrėžčiau tai, kas nėra tas migrantų tapatumas. Koks gi tas *vidutinis* migrantas. Esu linkusi manyti, kad emigracija nesibaigs ir daugelis, kurie išvažiavo ir pasilikę ten gyventi. Matyčiau daugiau tokį išvykusio asmens multitapatumą, kuris važiuos ir grįš, jam namai bus ir čia, ir ten. Tai toks komplikotas, sudėtingas asmenybės derinys. Kai kalbame apie važiuojančius pragmatiniais, ekonominiais tikslais, matome ir kitokius tikslais išvažiuojančius – mokyti, pamatyti pasaulio. Yra ir psichologiniai dalykai, kai žmogus bėga nuo savęs: nesaugumo jausmas veda bėgti nuo savo problemų, nuo savo namų ir kurti sėkmingą tapatumą ir gyvenimą kažkur kitur.

Dar vienas labai svarbus dalykas, apie kurį mes nekalbame: išvažiuoja būsimoji vidurinioji klasė, kuri turėjo formuotis. Išvykę jie nepataiko į savo lygmens socialinį sluoksnį.

Egidijus Aleksandravičius: Ar jums neatrodo, kad vis dar prie prietarų kategorijos turėtų priklausyti ir tai, kad išvažiavę jaučiasi pranašesnis už likusįjį. Juntama pasąmoninė pagieža tai valstybei ir valdžiai savos šalies, iš kurios teko išvažiuoti dėl kažkokių motyvų.

Leonidas Donskis: Čia daug paslaptinių nežinomųjų – ir sulaužyti likimai, ir bėgimas nuo savęs, ir savirealizacijos troškimas, ir bėgimas į sustruktūruotą pasaulį. Kita vertus, tai gali būti ir pralaimėjimo ženklai, nes jeigu esi stiprus individas, įpratęs prie kovos, prie iššūkių, tai pasiliksi ir sunkioje visuomenėje. Jei pasiduodi, tai galbūt tiki, kad, patekęs į kitą kontekstą, stebuklingu būdu išsispręš tavo problemos. Tai ir bėgimas nuo transformacijos, nuo savęs, taip pat didelė dalis pykčio institucijoms, kaimynams, pranašesniems ir t.t. Taigi labai daug psichologinių dalykų. Kita vertus, statuso praradimo baimė dau-

gelį sulaiko Lietuvoje, net ir tuos, kurie pyksta ant jos.

Daiva Kuzmickaitė: Būtų gerai barti vien tik žmones. Bet reikia pasižiūrėti ir į platesnį politinį kontekstą. Valstybių ekonominiai interesai lemia tokius pokyčius – juk jei nebūtų paklausos, niekas nevažiuotų. Žaliosios kortos karštligė yra vienas didžiausių tinklų arba gniaužtų, kuris pagauna mūsų tautos geresniąją dalį. Lietuva negali konkuruoti su Jungtinių Amerikos Valstijų ekonomika. Žaliosios kortos paklausa toks žaidimas, kuris išveda daugelį mūsų žmonių ir kelio atgal tarsi nebėra.

Leonidas Donskis: Jokiu būdu negalima moralizuoti arba barti tų žmonių. Pats beveik aštuonerius metus esu buvęs migrantas, bet neturėjau emigrantinio mentaliteto. Ir suprantu vieną dalyką – niekada negalima moralizuoti, nes tai sudėtingi dalykai ir už jų slypi žmonių dramos. Bet man nekelia abejonių tai, kad tokioje visuomenėje, kurioje gimsta naujas elitas ir nauji užriebio žmonės, po truputį formuojasi vidurinioji klasė, sunku tikėtis didesnio jautrumo. Tokia visuomenė yra dinamiška, nelengva ir kol Lietuva pati netaps panaši į daugelį senesniųjų Europos Sąjungos šalių, tol to socialinio jautrumo ir trūks.

Vaiva Vėbrautė: Norėčiau komentuoti teiginį apie socialinį dėmesį, galvodama apie Pasaulio lietuvių bendruomenės, tiksliau tos socialinės terpės, kurioje gimiau ir užaugau Amerikoje, ištakas. Svarstydama apie tai, kas yra bendruomeniškumas ir jo pojūtis, suvokiau padariusi ne itin linksną atradimą, kai supratau, kad bendruomeniškumo pojūtį daugiau jaučiu būdama tarp lietuvių Amerikoje, negu būdama Lietuvoje. Taigi žmogui gyvenime labai svarbu šitai turėti. Jeigu to nerandama namuose, tuomet ieškoma kitur, ir, jei išvykstama iš Lietuvos, tai nebūtinai susikuria užsienio lietuvių bendruomenė. Gal tai bus kokia nors kita. Žinoma, mes labai norėtume, kad tai būtų Pasaulio lietuvių bendruomenė, bet daug priklauso nuo aplinkybių ir mūsų pačių. Savo kolegoms Lietuvoje sakydavau, kad Lietuva yra nepriklausoma, bet aš esu priklausoma, nes jaučiuosi priklausanti Lietuvai. Nesididžiuoju, kad esu visiškai nepriklausomas žmogus, nes jei būčiau nepriklausoma, likčiau niekam nereikalinga. Dabar kai kur Lietuvoje jauni žmonės savo kaimuose nesijaučia priklausomi, reikalingi, gal todėl ir neįjunta priklausą Lietuvai. Tai mane labai jaudina. Manau, kad tokia jaunuomenės jausena susijusi su mūsų švietimo sistema ir socialiniais saitais. Nežinau, kaip gydyti šią negalę, bet ji akivaizdžiai siejasi su emigracijos problema.

Birutė Garbaravičienė: Kokia vis dėlto yra reemigracijos perspektyva? Kaip vertinate Lietuvos valstybės politiką šioje srityje?

Vaiva Vėbrautė: Tam, kad atsirastų politika, pirmiausia reikėtų pagalvoti, kas yra tikslas. Jeigu kalbame apie reemigracijos palengvinimą kaip siekiamybę, tai reikėtų pagalvoti, paklausti savęs, ar tikrai mes šito norime. Norint, kad tautietis sugrįžtų namo, reikia jį gerbti ir mylėti, net jeigu jis yra atsidūręs svetur. O tam kad gerbtum ir mylėtum tautietį, reikia mylėti ir gerbti savo tautą. Tai pirmas slenkstis. Man dar atrodo, kad mūsų dialogas viešojoje erdvėje apie tai,

ar mes mylime Lietuvą, kartais nėra visiškai aiškus. Tebėra daug pykčio, nepasitenkinimo, žmonės painioja sąvokas, kas yra Lietuva kaip valstybė ir kas yra Lietuvos valdžia. Nepatenkintieji Lietuvos valdžia mano, kad jie nepatenkinti Lietuva. Tad jeigu norime sudaryti galimybes, kad žmogus jaustųsi laukiamas Lietuvoje, turime sumažinti akivaizdžių slenksčių: galvoti ne tik apie ekonominės galimybes įsidarbinti čia, bet ir apie valdžios politiką dėl mokesčių ir aukštojo mokslo.

Leonidas Donskis: Nelengva atsakyti į šitą klausimą. Reikėtų paklausti, ar tie žmonės yra reikalingi. Norima, kad jie mokesčius mokėtų čia ir kad tų mokesčių mokėtojų būtų daugiau. Tokio instrumentinio ciniško požiūrio Lietuvoje esama. Aišku, norima jų pinigų, bet, ar nebūtų protingiau suvokti, kad jų asmenybės, patirtis, profesinis gyvenimas, veržlumas gali būti labai vertingi čia. Deja, dažniau girdime mūsų politikų išminties perlus apie mokesčius, kuriais grįžtantieji turi būti apdėdami.

Galiu komentuoti mokslo, akademinio gyvenimo būklę. Mūsų akademinė sfera paprasčiausiai nepasiruošusi. Nėra reformų, nėra tokios pozicijų, kad galima būtų tuos žmones priimti ir suteikti deramas sąlygas infrastuktūros prasme, pagarbos. Sistema tebėra komplikauta, turinti labai daug sovietinės akademinės sistemos bruožų. Taip pat ypatingai painią ir sudėtingą hierarchiją, kuriai nieko nereiškia Vakarų, meritokratiniai kriterijai amerikietiška prasme. Nemačiau, kad Lietuva šiuo metu yra visapusiškai tokiems pasikeitimams pasirengusi.

Daiva Kuzmickaitė: Lietuva turi būti patraukli sugrįžimui, o kartu ir pasilikti namais, į kuriuos galėtų sugrįžti bet koks ir labai talentingas, ir visai paprastas žmogus, kuris galėtų jaustis saugiai. Tai jau mūsų gyvenimo kokybės klausimas. Ir politinė valia, ir kiekvieno mūsų savivarbos ugdymas. Bet kartais sugrįžtantiems sudarome geresnes sąlygas, negu čia esantiems. Jos turi būti vienodos ir reiktų laikytis savivarbos vieni kitų atžvilgiu, bandant susikalbėti, stiprinant bendruomeniškumą. Šia prasme lietuviai pasaulyje, lietuvių bendruomenė turi būti bendrojo intereso ieškotojai, bręstanti visuomenė, įgaunanti naują kokybę.

Birutė Garbaravičienė: Ar galėtume šiandien pasimokyti iš ankstesnių emigracijų ir patirčių, kurios šiandien būtų naudingos pasaulio lietuvių bei ir Lietuvai apskritai.

Linus Maknavičius: Atsinaujiniosios Europos kraštų bendruomenės tęsia tai, kas Jungtinėse Amerikos valstijose, Australijoje, Kanadoje, kur tos struktūros savo laiku irgi buvo bandomos lipdyti, mažiau ar labiau sėkmingai, šiek tiek kitokiame kontekste, bet į šitą patirtį mums visiems yra labai svarbu atsiremti.

Daiva Kuzmickaitė: Naudočiausi ekologinės sistemos pavyzdžiu. Emigracija ar imigracija tarsi kraujas, cirkuliuodamas maitins tiek Lietuvą, tiek išeiviją ir pasaulio lietuvių bendruomenes. Į šį procesą negalime žiūrėti kaip į baigtinį dalyką.

Vida Bagdonavičienė: Kasdien susiduriant su bendruomenių gyvenimu ir įgyvendinant Vyriausybės programą, Tautinių mažumų ir išeivijos depar-

tamentas suvokia, kaip mums, mažai valstybei, yra svarbios ir stiprios bendruomenės, ir lietuviškos organizacijos, ir mokyklos. Todėl norėtusi palinkėti sėkmės ir prasmingo darbo tiek bendruomenių kraštų valdyboms, tiek Pasaulio lietuvių bendruomenės valdybai, nes didysis iššūkis – įveikti nutautėjimo pavojų vis dar laukia.

Leonidas Donskis: Pritariu, kad Lietuvai svarbu turėti stiprias pasaulio lietuvių bendruomenes ir bendruomenę globaliųjų prasme, taip pat svarbu sugebėti būti geras lobistais, paremti Lietuvos interesus, kaip buvo daugelį dešimtmečių, ypač Amerikoje. Sugebėjimas užsiimti civilizuota, protinga lobistine veikla, visada Lietuvai bus naudingas. Nedidelė šalis, kuri neturi didelių politinės galios resursų, visada laimi savo



emigrantų, savo tautiečių dėka. Dar vienas dalykas yra tas, kad emigracija yra gyvenimo faktas, o ne nemaloni operacija. Taip buvo, yra ir bus, tad geriau tiesiog kultūringai į tą procesą reaguoti ir suvokti, kad emigracija turi daugybę iššūkių, kad ji slepia savyje ir dramatiškumą, bet kartu tai yra normalus moderniojo gyvenimo reiškinys, su kuriuo reikia taikytis. Įsivaizduoju, kad ateityje nereikės pasaulio lietuviams atlikti tokio vaidmens, kurį istorija jiems buvo skyrusi. Turiu omenyje Lietuvių Chartą, kurios dėka buvo išsaugota lietuvių kalba ir lietuviybė. Jeigu mes lygintume lietuvių ir žydų patirtis, tai žydai buvo labai panašiai išsibarstę po pasaulį ir juos vienijo biblijinis Izraelis, dabar vienija valstybinis Izraelis, tapatybės gijos. Taip ir su lietuviais – vienas tapatybės tiltai, matomi ir nematomi.

Vaiva Vėbrautė: Buvo paminėti abu Lietuvių bendruomenės tikslai, kurie buvo įvardyti, kai ji prieš 50 metų buvo kuriama. Viena – Lietuvos nepriklausomybės atstatymas, antra – lietuviybės išlaikymas užsienyje. Dabar, ypač vyresnė karta sako, kad viena užduotis atlikta, bet galima tuos uždavinius performuluoti, nes Lietuvos tvirtybė nėra vien politinės nepriklausomybės išlaikymas, bet ir pilietiško, tautiško susivokimo stipinimas Lietuvoje ir pasaulyje. Tai galima suprasti, kaip tos pirmos užduoties tęstinį. Gal tai kiek ir sentimentalų, bet jaučiuosi dėkinga tiems žmonėms, kurie sugalvojo tą bendruomenę, kurie ją sukūrė, kai aš dar nebuvau gimusi, tam, kad galėčiau gimti joje ir užaugti. Man tai davė daug, nes galėjau jaustis ne kaip svetimkūnis, emigrantų vaikas, bet labai stiprios galingos, orios tautos vaikas, turintis savo ateitį ir likimą. Ir man atrodo, kad PLB buvo teisingai suorganizuota ir stipri bendruomenė – demokratiška savo principais.

Pokalbį užrašė Daiva Simanavičiūtė

Pasaulio Lietuvos bendruomeniškumo raida

Atkelta iš 6 psl.

mui puoselėti, ir tam tikslui kiekvienas narys privalėjo įmokėti dolerį – o tai buvo didelis pinigai – kasmet. O truputį vėliau Amerikoje kilo mintis suorganizuoti Lietuvos kultūros parodą 1900 m. Paryžiaus ekspozicijoje. Tiesiog sensacingoje parodoje lankytojai europiečiai buvo priblokšti sužinoję apie spaudos draudimo režimą, ir emigrantai surado naują – savo tautos politinio atstovo – vaidmenį. Lietuvos tautinis atgimimas kaip įtempta viela virpėjo tarp kontinentų.

Patriotiškai nusiteikę lietuviai buvo suradę savo bendrumo jausmą ir bendrą tikslą. Norėta 1918 metais sudaryti 6,000 vyrų „Laisvės brigadą“ padėti ginkluotose kovose, tačiau Amerikos valdžia nedavė leidimo bendrai organizuotis, kai užprotestavo Rusijos ambasada. Keli šimtai JAV lietuvių patys rado būdą įsijungti į Nepriklausomybės kovas. Paskelbusi nepriklausomybę, Lietuva sulaukė apie 700 000 JAV dolerių humanitarinei pagalbai iš JAV lietuvių tam tikslui sukurtų fondų (vadinasi, vidutiniška lietuvių šeima tam paaukojo apie 25 nuosimčius savo metinių įplaukų).

Tačiau tik tada, kai po pasaulinės ūkio krizės lietuvių emigracija į Pietų Ameriką pagausėjo, stiprėjanti Lietuva atsigręžė į savo emigrantus. 1932 m. Kaune buvo įsteigta visuomeninė organizacija „Draugija užsienio lietuviams remti“, kuri vienijo apie 500 narių ir buvo valstybės remiama. Siuntė vadovėlius, organizavo kursus mokytojams, kvietė gastroliuoti choras, sportininkus, leido „Pasaulio lietuvių“ žurnalą. Tačiau netrukus Lietuvoje abejingumo ir anuomet – kai kas postringavo, kad tai išmesti pinigai, o išeivija – prarasti žmonės.

Vis dėlto 1935 m. Kaune buvo sušauktas pirmasis Pasaulio lietuvių kongresas; iš 14 kraštų susirinko 105 atstovai ir dalyvavo apie 3 000 svečių. Delegatai buvo itin skirtingų politinių pažiūrų – tarp 40 JAV lietuvių, pavyzdžiui, buvo ir komunistų grupelė. Nepaisant skirtibių, delegatai priėmė bendrą politinę rezoliuciją: „Viliamės...kad Nepriklausomos Lietuvos vidaus tvarka ... bus grįsta Lietuvos valstybės Konstitucijos dėsniu, jog suvereni valdžia priklauso tautai.“ Tai – gi tarp išeivijos ir Lietuvos atsirado politinis dialogas, išeivija palaikė demokratines vertybes.

Kongrese nuspręsta įsteigti Pasaulio Lietuvių Sąjungą, kurios centras turėjo būti Lietuvoje, o nariais tapti visos užsienio lietuvių draugijos. Deja, Sąjungai nepritarė Lietuvos vyriausybė. O po to – karas nutraukė Sąjungos steigimąsi, okupantai uždraudė DULR veiklą ir nukirto išeivijos ryšius su Lietuva. Tačiau visuotinės užsienio lietuvių organizacijos idėja jau ruseno.

Karas šią idėją aktualizavo. Vakarų Vokietijoje jau buvo atsiradę apie 75 000 lietuvių tremtinių, kai 1946 m. Hanau stovykloje, VLIKui skatinant, įsteigta Lietuvių Tremtinių Bendruomenė, kuri realiai vykdė daugybę valstybės funkcijų: štai pavyzdys vien iš švietimo srities: vaikų darželių buvo 61, pradžios mokyklų 79, progimnazijų 11, gimnazijų 26. Dirbo 1086 mokytojai... Mokytojai suprato bendruomenių būtinybę, tiek ugdant vaiką, tiek padedant išvietintiesiems išverti aplinkos atgrasumą.

Bendruomenių mokslinė teorija, kaip sociologijos šaka, atsirado palyginti neseniai. 1974 m. psichologas Samuelis Sarasonas įvardijo „psichologinį bendruomenės jausmą“ kaip vieną iš asmens savasties pagrindų. Daugybė tyrimų buvo atlikta, o ypač didelio pripažinimo sulaukė McMillan/Chavis teorija, kuri 1986 m. apibrėžė „bendruomeniškumo pojūtį“: „tai narių jausmas, kad jie priklauso, ir kad jie yra svarbūs vienas kitam ir grupei, ir jų bendras įsitikinimas, kad per jų įsipareigojimą būti kartu bus patenkinti jų poreikiai.“ Akivaizdžios bendruomenių teorijos sąsajos su Maslow žmoniškųjų poreikių piramide.

Bendruomeniškumo pojūtis, anot Mcmillano ir Chavis, susidaro esant keturioms esminėms sąlygoms:

- Narystė (o tai reiškia dalyvavimo apibrėžimą, tarpusavio pasitikėjimą, asmens emocinį saugumą bendruomenėje, asmens savęs „investavimą“ bendruomenėje ir bendrą simbolikos sistemą)

- Įtaka (tai reiškia, kaip kadaise rašė prof. Šerkšnas, bendruomenėje įtaka veikia abipusiai: asmenys daro įtaką savo grupei, o ji daro įtaką jiems. Įtakingiausi – tie, kurie vertina, paiso kitų žmonių nuomonės).

- Poreikių tenkinimas (narystė padeda tenkinti visus žmoniškuosius poreikius, bendros vertybės sukuria aplinką, kurioje vyksta socialiniai mainai, tarpusavio parama).

- Emocinis ryšys (būtina sąlyga autentiškai bendruomenei: ji galima tik dažnai bendraujant, ypač svarbius įvykius kartu išgyvenant ir remiasi istorine atmintimi, kuri priimama kaip grupės ir asmens bendra istorija su unikalia išraiška meno kalba (plačiaja prasme)).

Ši bendruomenių teorija iš tikrųjų yra pasirodžiusi atspari laiko korekcijoms. Yra buvę papildymų ir patikslinimų, tačiau keturios sąlygos laikomos tikslios. Šiuo metu mokslininkai aptarinėja penktąją sąlygą, 2000 m. įvardintą australietės Patricia Obst studijoje:

- Sąmoninga tapatybė (įsipareigojimas bendruomenės sėkmingai raidai ir sustiprinta atjauta kitiems nariams).



Tomo Černišovo (ELTA) nuotrauka

Norėtusi, kad Pasaulio Lietuvos bendruomeniškumo ateities raida atspindėtų šių penkių sąlygų įsitvirtinimą, ateities užtikrinumą. Kaip buvo praeityje, galiu truputį papasakoti: 1949-1950 Amerikon atvyko apie 30 000 lietuvių. Prelatas Mykolas Krupavičius, pirmininkaudamas VLIKui ir organizuodamas bendruomenę, tikino, kad „...kol lietuvių su lietuviu neįjungia lietuvių bendruomenės organai, tol tokie lietuviai tėra ta plytų krūva, iš kurios kiekvienas prašalaitis gali naudotis.“

Bendruomenės visuotinio ir demokratiškumo idėja pirmiausiai susidūrė su politinių partijų veikėjų abejingumu. Krupavičius atrėžė jiems, kad „Pasaulio lietuvių bendruomenė yra šventykla, į kurią uždrausta įeiti su partinėmis maldaknygėmis, nes šioje šventykloje tėra tik viena malda: lietuviybė.“ Pritarė Juozas Girnius „Pavojingiausia, kai bežaisdami skaldinių žaidimą, vis labiau atsiduriame prieš pagrindinį dvasių išsiskyrimą. Tos dvi realios „partijos“: kurie priešinamės likimui, tikėdami lietuviybe, ir kurie koegzistuojame su likimu, leisdami nutautimo lemtin. Ne tarp savęs tenka varžytis, o už visų laimėjimą kovoj už laisvą Lietuvą krašte ir gyvą lietuviybę išeivijoje.“ (Tauta ir tautinė ištikimybė).

Anksčiau įsikūrusios Amerikos lietuvių institucijos (ALTA, „Draugas“) abejojo visuotinės organizacijos reikalingumu... O visuotinumas – Bendruomenės pamatas. „PLB nėra draugija, į kurią nariu rašosi kas nori, o yra tautinė bendruomenė, kuriai priklauso kiekvienas lietuvis, nepaisant, kur jis gimė ir kada jis gimė, nori būti bendruomenės nariu ar nenori, kalba lietuviškai ar nekalba, naudingas bendruomeniui ar žalingas, bendruomenės garbė ar gėda, tik ši pasauli išvydęs ar jau lipa į karstą“ (PLB keliu).

Kaip visi žinome, daugelis įtikėjo, sukūrė, gyveno po Bendruomenės ženklu, savo tikėjimą įprasmino švietimo, mokslo, auklėjimo, socialinės paramos, visuomeniniais, kultūros palaikymo ir didžiųjų švenčių organizavimo darbais. Bendruomenės visuotinumas ir demokratiškumas pasiteisino. Chartoje įtvirtinti tikslai palaikyti lietuviybę ir apginti nepriklausomos Lietuvos valstybę buvo veiksmingos bendrosios jungtys. Tuo tar-

pu Bendruomenės organizacinė sandara sudarė pagrindą už Lietuvos ribų įgyvendinti mokslininkų apibrėžtas „bendruomeniškumo pojūčio“ sąlygas.

Šalia Bendruomenės kelios kitos, dar pirmos emigrantų bangos sukurtos organizacijos tas pačias sąlygas atitiko (pvz. Amerikoje esantys, savo veikloje anglų kalbą vartojantys Lietuvos Vyčiai) ir todėl gyvavo ir gyvuoja ligi šių dienų.

Keturiasdešimt metų Pasaulio Lietuvos Bendruomenė gyvavo be nepriklausomos Lietuvos valstybės, bet jokių būdų negalima sakyti, kad be Lietuvos. Nepamiršdami B. Nainio ganėtinai kontroversinio posakio, kad Bendruomenė – valstybė be teritorijos, galėtume formuluoti: Pasaulio Lietuva – tai Lietuvos kultūros (plačiausia prasme) apraiškų, išreikštų per žmonių (beje, ne vien lietuvių) ir jų bendruomenių užsienyje sąveiką ir kūrybą, pasaulinė erdvė.

Tokioje Pasaulio Lietuvoje aš gimiau ir užaugau, ir ji – mano vienintelė ir tikroji tėviškė.

Artėjant Lietuvos laisvei, šioj tėviškėje gyvenome ir viltimi, ir nerimu. V. Volertas, 1988 m. perduodamas JAV LB KV pirmininkavimą savo kadencijos pabaigoje, sakė: „Kaip skelbė Vilniaus radijas, dabar yra rašoma Lietuvos istorija... Esame labai susijaudinę ir susirūpinę, kiek tos geresnės istorijos bus parašyta, kiek įtakos turės lietuvių išeivija.“

Tarsi kartojosi šimtmečio pradžios istorija: tam tikra nedidelė dalelė lietuvių pasižovė kovoti už Lietuvą ginklu, kiti rūpinosi leidyba (1988 m. nupirktas popierius 300 000 Šapokos Istorijos egzempliorių), treči rūpinosi labdara, kurios buvo surinkti tiesiog milžiniški kiekiai. Panašiai, kaip šimtmečio pradžioj, atsivėrė tarp tėvynės ir Pasaulio Lietuvos tam tikra praraja. Didžiulis nusivylimas Lietuvos valdžia ir net valstybe nuvilnijo po to, kai Nepriklausomybės pradžioje buvo nuspręsta nepripažinti išeivių pilietybės; tie užsienio lietuviai, kurie 40 metų gulė ir kėlė minėdami Lietuvos laisvę, tai priėmė kaip be galo skaudų ir nepelnytą kirtį. Įdomiai atsikartojo politinis akibrokštas, kai LB 1992 m. pasižovė įsteigti nepriklausomą „Informacija Lietuvai“ televizijos stotį, tarnaujančią Lietuvos demokratiniams interesams. Siūlymas tai daryti atėjo iš Vyriausybės, tačiau ją pakeitusi nauja Vyriausybė sutartį užblokavo, cituodama „juridinius trūkumus“: konkrečiai tai, kad JAV ir Kanados LB esą ne oficialios organizacijos. Dar vienas „istorijos, kaip spiralės“ pastebėjimas: kad valstybė atsigręžia į savo išeiviją tik tuomet, kai staigiai padidėja emigracijos srautai – lygiai taip, kaip šimtmečio pradžioje; tuomet į Pietų Ameriką, dabar į ES: Airiją bei Ispaniją.

Atsikartojimų šioje dainelėje tikrai daug. Bet yra ir skirtumų. Vienas iš jų – kad šiuomet jau veikia Pasaulio Lietuvos infrastruktūra, PLB, maždaug trisdešimtyje pasaulio valstybių. Jos gebėjimą sąlygoti bendruomeniškumo pojūtį savo tėvynę praradusiai pokario kartai įrodė laikas. Ar ji gali tą patį atlikti dabartiniams emigrantams? Jei ne, PLB pasmerkta išsekti, baigtis su pokario karta. Tačiau svarbiau būtų pasitarti apie Pasaulio Lietuvą apskritai. Ar šiandieniai emigrantai palaikys tiesioginius bendruomeniškumo ryšius su likusiais artimaisiais Lietuvoje, ar suras juos esamose ar naujose Pasaulio Lietuvos struktūrose? Ar apskritai nūsūs nuo tautiškumo, surasdami esmingesnių sąsajų pasaulio platybėse?

Tiek pokario išeiviai, tiek šiandienos emigrantai, kurie teigia, kad jiems Lietuvių Bendruomenės nereikia, tikriausiai teisūs. Antra vertus, lygiai teisūs tie, kurie sako, kad be savos tautos gyventi negali. Dvidešimt pirmame amžiuje galima laisvai pasirinkti gyventi be jos ar joje – ir jai – bet kur pasaulyje.

Tik norėtusi paklausti, kaip sekasi joje – ir jai – gyventi Lietuvoje? „Time“ žurnale š.m. sausio 17 d. straipsnyje „It's a Glad, Sad, Mad World“ rašoma apie tautų „laimingumo indeksą.“ Gan netikėti rezultatai – Calcuttos miesto pačių neturtingiausių indų, kurie vidutiniškai laimingi, nepalyginsi, pagal tyrimus, su suglumusiais

Apie vieną kvailystę

■ Prieš keliasdešimt metų Zenonas Rekašius „Santaros-Šviesos“ Čikagos skyriuje kalbėjo apie „kai kurias mokslo vardu skelbiamas kvailiūbes“. Tai buvo smagus pranešimas, kurio prisiminimas man tinka įvadui tam, apie ką šiandien norėčiau kalbėti – būtent, apie vieną kvailiūbę, skelbiamą religijos vardu. Tik bijau, kad skirtumas tarp tos kvailiūbės ir religijos dar didesnis negu skirtumas tarp vienos ar kitos Z. Rekašiaus aptartos nesąmonės ir mokslo.

Jei neklystu, Z. Rekašius kalbėjo apie, be kita ko, astrologiją. Aš norėčiau žvilgtelėti į scientologiją (dar žinomą „dianetikos“ vardu). Ją pažįstu jau nuo jaunystės Amerikoje (aišku, ne kaip išpažinėjas, bet kaip žurnalistas), ją neseniai Bernardinų interneto dienraštyje aptarė br. Arūnas Peškaitis OFM, o dar anksčiau portale religija.lt nagrinėjo Andrius Navickas.

Pasakysiu iš karto: religija su scientologija turi bendro tiek, kiek sveikas maistas – su vėmalais. Tas pats galioja ir Katalikų Bažnyčios bendrumui su „Scientologijos bažnyčia“. Tai sakau tvardydamsis, stengdamasis būti maksimaliai santūrus ir mandagus. Galėčiau vietoj „vėmalų“ vartoti donelaiitišką žodį š.,, prie jo dar pridėjęs, kaip mano a.a. tėvelis įpykęs sakydavo, – „su riebalais“. Tai būtų adekvaciau ir vaizdingiau. Bet tiek jau to.

Ką čia Katalikų Bažnyčia!.. Faktiškai su vadinamąja „Church of Scientology“ jokia bažnyčia ar mečetė neturi nieko bendro, nebent ta, kurioje meldžiasi ir palaiminimą gauna Osama bin Ladenas. Skirtumas tarp pastarojo sėbrų ir scientologų tik tas, kad pirmieji naikina visų pirma fiziškai, o antrieji – daugiausia moraliai (nors nesibaido ir fizinio smurto). Ir dar vienas – pripažinsiu, didelis – skirtumas: džihadistai niokoja gyvenimus iš idėjos, ne dėl pinigų, o scientologai (bent jų vadovai) – tik dėl jo.

Tiesa, skaičiau, jog kažkur JAV po etikete „Church of Love“ kurį laiką slėpėsi kekšynas. Jeigu šitoje „bažnyčioje“ dar būdavo ir šantažuojama, tai panašumas su scientologine – stulbinantis, net jei „dianetikos“ praktikuotojai nesiūlo sekso paslaugų, o šantažuoja tik dėl paslapčių, išgirstų per vadinamąjį „auditavimą“. Tai jiems pridėtinės pajamos prie pagrindinio pelno šaltinio – nuogo melo. Viešnamų bosai pelnosi iš vyrų noro „pikties meilę“, o „Scientologijos bažnyčia“ – iš naivių žmonių troškulio greitai ir aiškiai išspręsti dvasines problemas ir gauti tvirtų nurodymų gyvenimo kryptį. Pirmieji, ko gero, sąžiningesni, nes dauguma vyrų žino, kad prostitutinė meilė – saviapgaulinga, iliu-

zinė. O „dianetikos centrų“ lankytojai (ir galų gale aukos) paprastai nė nenučiuokia, kad iš jiems teikiamų „savirealizacijos paslaugų“ riebiai pelnosi dar ciniškesni už sąvadautojus apgavikai, sukūrę paviršiuje pretenzingą, bet viduje tuščią, iš žargonizmų sudurstyta darinį, kartais vadinamą „mokslo“, bet dažniau „religija“.

O gal iš tikrųjų aš scientologiją tik šmeižiu? Visos religijos turi savo istorijos (ar net ir dabarties) tamsių puslapių: katalikai – inkviziciją, raganų teismus, žydų persekiojimą, Aleksandrą Šeštąjį ir kitų gašlių, žudikiškų popiežių, be to, turto geidžiančių, homoseksualių, pedofilų kunigų, jų niekaip nesudrausminančių, tik iš vienos parapijos į kitą kilnojančių vyskupų ir t. t. ir t. t., o protestantai... Bet apie kitų tikėjimus nekalbėsiu, užteks apie savąjį. Taigi, sakau, gal „Scientologijos bažnyčios“ spalvas per daug sutirštinau?

Gera, bandykim pasižūrėti iš pozityvios pusės. Apie scientologijos kūrėją L. Roną Hubbardą (1911-1986) galima įtempus jėgas pasakyti ir kai ką gero. Deja, labai nedaug. Jis nebaigė inžinerijos ar jokio kito aukštojo mokslo, bet gana sėkmingai vertėsi iš pigių fantastikos romanų rašymo, gerai mokėjo „pūsti arabus“, tar- navo JAV laivyną, čia pakartotinai konflikto, kas sykį kone šveikiškai išsisukdavo savo paties sugalvotomis istorijomis, o po karo, kai nusibodo rašyti romanus, atrado neužimtą „verslo nišą“ – parduoti nesaugiai besijaučiantiems žmonėms visiškai naują kelią į sėkmę dabar ir į amžinybę po mirties! Taigi jis, be jokios abejonės, sumanus verslininkas. Bet ar doras?

Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad taip. Juk galėjo Hubbardas, keisdamas profilį, verstis marihuanos, kokaino ar heroino pardavinėjimu. Bet ne, tuo purvinu keliu jis nepasuko. Turbūt pabijojęs, kad tikrai nelaimingai pasibaigtų galėjusios konkurencijos su italų mafija, o gal nenorėjo visą laiką slapstytis nuo policijos. Bet ties čia tas jo neva dorumą liudijantis „pirmas žvilgsnis“ ir baigiasi.

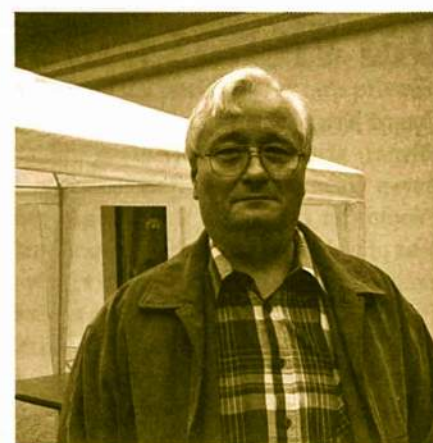
Taigi lengviau Hubbardui buvo rinktis „religijos“ kelią – čia jis galėjo toliau plėtoti savo neabejotiną talentą malti š.,, be to, Amerikoje, griežto religijos atskyrimo nuo valstybės sąlygomis, religija džiaugėsi didžiuliu prestižu ir visiškai laisve, įskaitant laisvę nuo mokesčių. O Hubbardas, oficialiai įsteigęs „bažnyčią“, galėjo jos vardu dangstyti savo „negrąžius darbelius“ (ka- bučių nereikėtų): jei teisėsaugos organai į juos atkreipdavo dėmesį – o tai įvykdavo dažnai, nes darbeliai iš tiesų būdavo ne- gražūs (įsilaužimai į valstybines įstaigas, dokumentų klastojimas, kritikų tildymas

šantažuojant), – tai Hubbardas galėjo šaukti – ir šaukdavo: persekiojate religiją! (Visus šiuos ir kitus mano teiginius patvirtina lengvai randami šaltiniai Internetė, tarp jų Rüdigerio Hautho straipsnis *Priz- meje* 2000/1-2.)

Bet gal ta „religija“ tikrai ko verta? Abejoju. Savo nuomonę grindžiu paties Hubbardo pagrindine knyga *Dianetika*, kuri man (ir daugeliui kitų, negailėjusių jai įsigyti pinigų, o perskaityti – laiko) at- rodo tikras jovalas. Ji pilna nepaaiškinamų naujadarų, neaiškių, gramatiškai ir seman- tiškai ydingų konstrukcijų, sakiniai daug kur tarsi pusinteligencio parašyti, o argu- mentacijos neįžiūri jokios – tik teiginiai, teiginiai, teiginiai, niekuo – nei empiri- niais bandymais, nei teoriniais samprotavi- mais – nepagrįsti. Hubbardas, necituo- damas jokių šaltinių, remiasi grynai tik savo autoritetu, be jokių nuorodų į kitus. Nežinau jokios į fundamentalią reikšmę traktatą pretenduojančios krikščioniškos khygos (musulmoniškų ar budistinių nesu- skaitęs), kuri būtų panašiai lėkšta, nepra- sminga, pretenzinga. Užeikite į biblioteką, išsiimkite tą knygą ir įsitikinkite patys.

O jeigu kas sakytų, kad ir Biblija neci- tuoja jokių šaltinių, išskyrus Jėzų, apašta- lus, pranašus, kitus šventus vyrus, ir ištisai remiasi Dievo autoritetu, tai pastebėčiau, kad Hubbardas nė nepretenduoja kalbėti Dievo vardu ar remtis kokiu nors dieviš- kuju Apreiškimu. Jis rašo tik kaip žemiš- kas neva mokslininkas, tačiau, kitaip nei tikri mokslininkai, jis su jokiais kolegomis (šalininkais ar priešininkais) nesileidžia į jokias diskusijas. Jis tik Freudą ir psi- choanalitikus pakeikvoja, bet jų minčių necituoja ir nė nebando įrodinėti, kur jie klysta. Tuo atžvilgiu už Hubbardą nely- ginamai didesnis mokslininkas buvo net ir Leninas, nebijojęs su kitais marksistais susidurti polemikinėmis špagomis, kol pats dar neturėjo valdžios (o ją gavęs, žinoma, keršijo visiems kur kas žiauriau už Hub- bardą).

Užtat kai A. Peškaitis teigia, kad „vie- na iš žymiausių pozityvistinės mąstymo sistemos sukurtų religinių – filosofinių koncepcijų yra scientologija, kurią pro- paguoja Scientologijos bažnyčia ir vadi- namieji *dianetikos centrai*“, mielasis brolis stipriai klysta: nei ji „viena žymiausių kon- cepcijų“, nei ji „pozityvistinės mąstymo sistemos sukurta“. Pozityvizmą galima ir reikia kritikuoti, bet tikrai ne už kritiškos dvasios stoką. Ta stoka pasižymi kaip tik scientologija, kurią sukūrė ne „pozityvis- tinė mąstymo sistema“, o tik vieno pseu- domokslininko ambicija pasipelninti iš pa- tiklių žmonių dvasinio alkio.



MYKOLAS DRUNGA

Scientologijos nereikia painioti su scientizmu. Pastarasis teigia, kad visas problemas galima išspręsti mokslu, kad mokslas yra „visų daiktų matas“, todėl reli- gijos nereikia. Scientizmą iš tiesų pagimdė pozityvizmas (dėl to jis, mano manymu, ir kritikuotinas), o scientologija, atvirkščiai, yra prieš mokslą. Tai kas, kad ji realiai ne- pripažįsta Dievo, o kalba tik apie žmogų, jo buvusias gyvenimus ir būsimą amži- nybę, kurios užtikrinimą galima išgauti „technikos“ būdais, išklausus brangius „kursus“ – tai scientologijos nepadarė nei moksliškos, nei iš pozityvizmo kilusios, nei tuo labiau religiškos.

Ir dar žodelis apie „kritikos dvasią“. Ji taip pat skiria Katalikų Bažnyčią (ir pozi- tyvizmą!) nuo „Scientologijos bažnyčios“. Katalikai vienas kitą, net ir save, kritikuo- ja, atsiprašo už savo klaidas, išpažįsta savo kaltes – ne tik kunigui, bet (tiesa, rečiau) ir viešai. Disidentai, nors ir neskatinami, Bažnyčioje nebėra absoliučiai draudžiami. Katalikai pasauliečiai tarp savęs ir viešu- moje gyvai diskutuoja opias Bažnyčios problemas. Net ir pati Bažnyčia Šv. Tėvo asmenyje yra viešai atsiprašiusi už beveik visus minėtus nusižengimus, o kai kurie vyskupai tai kartoją net dažnokai.

Bet ar yra nors vienas aukšto rango scientologijos pareigūnas, bent kartą atsi- prašęs už kokį nors scientologų padarytą nusižengimą ar suklydimą? Ar yra prisi- pažinęs ką nors padaręs *ar net pasakęs* ne taip?

Beje, ar egzistuoja scientologų ben- drijoje to vardo verta *nuodėmės sąvoka*? O gal nuodėmė ten laikoma tik per mažų įplaukų generavimas ar bandymas iš „baž- nyčios“ pabėgti?

Galop, ar puoselėja scientologai *dory- bės sąvoką*? Kas jiems yra doras žmogus? Ar tik tas, kuris jiems atveria pinigines? Kokios, pagal scientologus, yra žmogaus dorybės ir kaip jų siekti?

Manau, kad į šiuos klausimus jie rimtų atsakymų neturi, todėl visa jų „filosofija“ yra tik tuščiažodžiavimas.

Lietuvos žmonėmis. Tyrimai patvirtina, kad turtas neturi įtakos tautų „laimingumui“. Iš tiesų, tautų laimingumas yra susijęs su kitkuo: su socialinio tinklo pyne, su šeimos ir visuomenės darna, su pasitikėjimu savimi ir kitais. O asmenų laimingumas, irgi pagal studijas, su kokiu nors prisiimtu tikslu ir vykdoma užduotimi. Pastebėjime: su visa, kas sudaro bendruomeniškumo pojūtį.

Daug kas pasikeitė šiame šimtmetyje: technologijos, mobilumas, nepriklausomybė. Tik nepasikeitė žmonės ir jų poreikiai. Taigi gal pačioje Lietuvoje yra bendruo- meniškumo stygius, kuris veikia mūsų piliečių savijautą? Manau, kad taip. Manau, kad daugelyje Lietuvos vieto- vių trūksta kasdienio pilietinio solidarumo, pasitikėji- mo, žmonės jaučiasi neturį savo bendruomenės įtakos, vienų simbolika bei bendros praeities interpretacijos ki- tiems kelia abejonių. Šiomis dienomis privalome vardan bendruomeniško sutelktumo dirbti ne tik užsienyje, bet ir Lietuvoje. Koks galėtų būti bendruomenių Lietuvoje

bendras tikslas, užduotis? Gal tai ir būtų kartais spaudo- je minimo „Lietuvos projekto“ kūryba?

Pasaulio Lietuvos ironija – atskirti nuo tautos ka- mieno, aktyviai ieškome viens kito, stengiamės surasti bendrą kalbą ir savo noru įsikinkome į šimtametį veži- mą, kurį galėtume vadinti arba „lietuvija“, arba „tautinis išlikimas“, arba stačiai „buvimas kartu“. Šiame vežime tenka nuolatos lietuviybės sąlygas kurti, tobulinti, mo- dernizuoti, lopyti. Tai užduotis, kurios joks asmuo ne- įveiks vienas. Tam reikia tarpusavio pasitikėjimo, reikia socialinės darnos, reikia ir infrastruktūros – bendruo- menės. Buvimas vežime mums patiems sudaro prielai- das būti laimingiems.

Beje – Pasaulio Lietuvos ypatingoji ilgalaikė patir- tis – kaip išlikti lietuviais judrio, mobilioji visuomenė- je, kur nuolatos greta yra nelietuviai – turėtų būti ypač įdomi pačiai Lietuvai, įstojus į Europos Sąjungą. Užsie- nio lietuvių bendruomeniškumas – teigiamas pavyzdys,

kaip stiprinti visuomeninį gyvenimą mūsų gyvenamose šalyse visame pasaulyje.

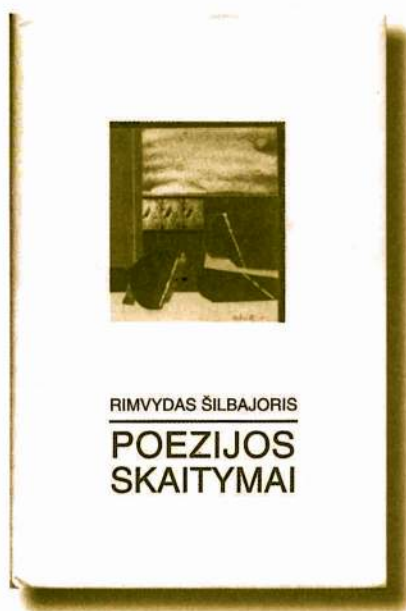
Kartų kaita, demografinis virsmas teikia Pasaulio Lietuvai nemenką iššūkį: supinti sąvąsas skirtybes, są- vąsas lietuvių bangas į vieną sąrangą, vieną pokario palikuonių ir dabartinių emigrantų bendruomenę, kuri laidos visas bendruomeniškumo pojūčio teoretikų iš- tirtas sąlygas ir kuri išliks kaip terpė ir mūsų vaikų, ir naujai atvykstančių Lietuvos vaikų, ir pačios Lietuvos valstybės tvirtybei ir labui.

Beje, kadaise garsus aštuoniolikto šimtmečio filo- sofas ir rašytojas, prancūzas Joseph de Maistre yra pa- sakęs, kad „išveivija nieko negali ir nieko nereikia – l'e- migration ne peut rien et ne vaut rien.“ Visiškai aišku, kad jis klydo. Kiek jis klydo, parodys Pasaulio Lietuvos ateitis.

Pranešimas, skaitytas Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziume, 2005.07

Dar vienas žvilgsnis į lietuvių poeziją

DALIA KUIZINIENĖ



Rimvydas Šilbajoris. *Poezijos skaitymai*. A. Mackaus knygy leidimo fondas, Chicago, 2004

Praėjusių metų pabaigoje A. Mackaus knygy leidimo fondas Čikagoje išleido naują profesoriaus literatūrologo Rimvydo Šilbajorio knygą „Poezijos skaitymai“. Profesorių Lietuvos ir išeivijos skaitytojai bei studentai puikiai žino kaip lietuvių ir rusų literatūros specialistą (jis ilgus metus dėstė rusų literatūros kursus Ohio universitete, Columbus). Tačiau visas jo laisvalaikis buvo ir yra skiriamas lietuvių literatūros studijoms. R. Šilbajoris yra lietuvių literatūros istorijos ir knygy apie lietuvių ir rusų literatūrą anglų kalba autorius. Lietuvių kalba išleisti jo straipsnių rinkiniai „Žodžiai ir prasmė“ (1982) ir „Netekties ženklai“ (1992). Profesorius yra vienas iš „Lietuvių egzodo literatūros“ autorių. Stiprioji R. Šilbajorio, kaip tyrinėtojo, ypatybė yra maksimalus gebėjimas įsigilinti į tekstą, ieškoti giluminių teksto prasmų bei niuansų, atskleisti tyrinėjamą tekstą organizuojančią struktūrą ir jo dominantes. Dažniausiai susikoncentruojama ties vienu eilėraščiu, posmeliu, eilute, įsiklausant ir įsigilinant į jo kompoziciją, struktūrą, ją išnirstant iki detalių ir tik po to einant prie motyvo bei prasmės. R. Šilbajoriui yra artimas

rusų formalistų bei struktūralistų metodinis požiūris į literatūrą, jis naudoja struktūralistų bei semiotikų sąvokas, taiko jų metodologiją teksto semantinio lauko pilnatvei atskleisti. Beveik prieš penkiolika metų interviu „Akiračiams“ R. Šilbajoris yra sakęs. „Struktūralistas literatūros nagrinėtojas iš tiesų ieško jau tekste esančių, ar galimų prasmų, kurios abi – ir realios ir galimos – reiškiasi kaip savitarpiniai santykiai tarp semiotinių ženklų. Tada reikia ieškoti tuos santykius sąlygojančių dėsnių, taip pat dominantos, nustatančios teksto struktūrinių santykių vertybių hierarchiją. Tai, ką vadiname „turiniu“ ar „prasmę“, šioje hierarchijoje būna tik vienas, nebūtinai dominuojantis elementas. Taigi, „teisingasis sprendimas“ yra aktualus tik tiems kritikams, kurie teisybės masą jau iš kur nors kitur atsinešę turi, pagal kūrinių matuoja, interpretuoja taip, kad šis tą matą atitiktų arba, jeigu ne, būtų pripažintas kaip mažavertis. (...) Apskritai paėmus, bandau įsiklausyti, įsijausti į tekstą, sujungti „laidus“ tarp teksto ir to; ką teko apie literatūrą savo amželyje skaityti, girdėti, tarp teksto ir to, kuo aš esu savo visumoj kaip skaitytojas ir žmogus.“

Ši įtaigiai ir aiškiai išsakyta pažiūra nėra pakitusi iki šiol. „Poezijos skaitymuose“ pirmiausiai yra išlikęs dėmesys pasirinktam tekstui, jo spalvos ir prasmės atskleidimui tarnauja metodologija, o ne atvirkščiai, kai prie metodo ar terminijos yra pritempiamas tekstas. Naujojoje savo knygoje R. Šilbajoris vėl sugrįžta prie poezijos: prie lietuvių ir išeivijos poetų, apie kuriuos yra ne kartą rašęs ar recenzavęs jų knygas. Į knygą „Poezijos skaitymai“ sugulė jau perodikoje skelbti ir naujai parašyti tekstai. Autorius koncentruojasi ties vienu eilėraščiu ar viena poeto knyga. Tačiau visi knygos tekstai tarsi papildo vienas kitą, jie grupuojami pagal tematišką paradigmą, ieškant pastoviųjų ir naujų lietuviškosios lyrikos motyvų. Tad knygoje atsiranda ryškūs tematiniai skyriai, iliustruojami keturių – penkių lietuvių poetų tekstų pavyzdžiais.

Lyginant dviejų skirtingoms kartoms priklausančių poetų Albino Žukausko ir Marcelijaus Martinaičio tekstus, R. Šilbajoriui yra ne tiek svarbu ieškoti jų bendrumų ar skirtumų, kiek rasti kaimiškojo gyvenimo būdo ir vertybių mito atspindžius dviejuose jų eilėraščiuose. Skyriuje „Žemės trauka už marių“ tyrinėtojo dėmesys susikoncentruotas ties lietuvių egzilio poetų kūryba ir komplikuoju jų santykiu su paliktąja žeme. Žemininko Kazio Bradūno kūryboje pasirinkti tekstai, kuriuose ryšys su gimtuoju kraštu yra išsakomas per senosios pagonybės ir krikščionybės dermės jo lyrikoje prizmę. Jono Meko anstyvuojų egzilio laikotarpiu parašytose „Semeniškių idilėse“ ieškoma ypatingo daiktiskojo aprašymo ir lyrizmo jungties. Tai suteikia J. Meko tekstams individualybę, tuo pačiu prišlieja jį prie klasikinės lietuviškosios K. Donelaičio, Žemaitės tradicijos. „Visas Idilių“ „daiktiskumas“ yra giliai poetiškas, persunktas emocijos, kuri virtusi įvaizdžiais, sukuria visai atskirą poeto pasaulį. „Į Vlado Šlaito lyriką yra žvelgiama per tėviškės traukos gyvenant švetojimoje šalyje motyvą. Jo poezijos daiktiskumas gerokai skiriasi nuo J. Meko. „Šlaitas nėra nei romantiškas mirusios jaunystės meilės poetas, nei praradimo kryžių nešantis tremtinys, bet Dievo ieškotojas – tokio Dievo, kuris kada nors per tobulą formą, tobulą vienišo gyvenimo būdą pavirs menu, suteikdamas amžiną paguodą.“

Netikėtai šiame knygos skyriuje yra tekstas apie miesto poetę Tautvydą Marcinkevičiūtę, kuri nėra nei žemininkė, nei išeivė, tačiau jos tekstuose fragmentiškai šmėkšteli Lietuvoje gyvenančiojo įsijautimas į egziliškes patirtis, santykį su gimtuoju kraštu. Tai iš kitos generacijos bei erdvinės perspektyvos ateinanti raiška, ji yra individuali ir atskleidžianti universaliąsias būties ir laiko patirtis.

Skyriuje „Pasaulis kaip vidinė erdvė“ R. Šilbajoris prisiliečia prie itin skirtingų autorių (B. Brazdžionio, J. Vaičiūnaitės, S. Gedos, J. Kelero, N. Miliauskaitės) poezijos pasaulio sampratų. Straipsnių atamos tašku dažniausiai tampa vienas ar

du poeto eilėraščiai, detali, nuosekli jų analizė atveria netikėtus, be įsigilino nepajausus eilėraščio audinio spalvas bei faktūras. B. Brazdžionio eilėraščiuose egzistencijos ir mirties samprata įrašyta gamtovaizdyje. N. Miliauskaitės eilėraščiuose už, atrodytų, paprasto kalbėjimo ir kasdieninių įvaizdžių slypi komplikotas ir sudėtingas vidinis pasaulis, R. Šilbajorio metaforiškai palygintas su kinietiška eilėraščio rože. Nevilties motyvai ir skirtinga jų raiška egzilio poezijoje ryškinama Liūnės Sutemos, Algimanto Mackaus ir Tomo Venclovos tekstuose.

Paskutinis „Poezijos skaitymų“ skyrius skirtas vienvietės temai, o pasirinkti tekstai leidžia tyrinėtojų pažvelgti į poetų Gražinos Cieškaitės, Alfonso Nykos–Niliūno ir Henriko Radausko itin hermetiškų vidinių pasaulių erdvę. Dažname tekste knygos autorius ieško sąsajų ir paralelių su kitų lietuvių autorių tekstais, kartais pasaulinės literatūros kontekstu. Straipsnio apie Nyką–Niliūną pagrindu tampa poeto dienoraščių ir lyrikos tekstų lyginimas, jungčių tarp šių tekstų atradimas. „Niliūno *Dienoraštis* yra lyg jo poezijos pirminis pavidalas, savotiškas jos gemalas. Ten dažnai sutinkame įvaizdžius, idėjas, kurios kaip galutiniai meniniai tekstai išsivysto eilėraščiuose.“ Eilėraščio ištakų ieškojimas, dienoraščio fragmentų atspindžiai ir jų tąsa poetiniuose tekstuose tik išryškina vienvietės motyvą.

R. Šilbajorio žvilgsnis į lietuvių lyriką yra pažymėtas itin ryškiu tyrinėtojo individualybės, patirties ir subtilių poetinių metaforinių įžvalgų žyme. Naujojoje knygoje poetinį tekstą kviečiama skaityti ne tik ieškant estetinio malonumo, bet ir vidinių patirčių bendrystės. „Kartais gi poezijos skaitymas yra panašus į pastangą suvokti žmogiškosios vilties anatomiją, tarsi ji būtų koks mistinis kūnas, ir atskleisti giliausia jos paslaptį. Tada eilėraštis yra tarpininkas tarp žmogaus ir visatos, begalybės ir vilties.“ Knygos „Poezijos skaitymai“ autorius ne tik analizuoja, interpretuoja eilėraštį, bet ir provokuoja savo skaitytoją eiti gilyn, rasti savąjį santykį su eilėraščiu, savąją eilėraščio perskaitymo galimybę. Kiekvienas tekstas pulsuoja skaitytojo – tyrinėtojo išgyvenimo tikrumu, išskiriančiu knygą miglotame dabarties lietuviškų poezijos skaitymų ir svarstymų kontekste.

Visuomenės švytuoklė

RASA VARSACKYTĖ

Bendruomenės ir individualizacijos tyrimai XVII – XVIII a. kauniečių mentalitete

(Pabaiga. Pradžia „Akiračiai“ Nr.6)

Antra vertus, protestantiška bendruomenė labiau vadintina individų sanaka nei *communitas communitum*, kaip kad katalikiškoji aptariamuoju metu¹. Protestantiškoji religija nuo pat pradžių buvo kur kas labiau individualizuota ir racionalizuota. Pasak L. Mumfordo, „atsiradus protestantizmui, senieji draugiškumo saitai mieste susilpnėjo (...). Visuotinis Bažnyčios autoritetas buvo paneigtas, grupės realumas buvo paneigtas; tik individas buvo svarbus kaip danguje, taip ir žemėje“². Evangelikų tikėjimas skatino nuolatinę moralinę individualią žmogaus atsakomybę, o toji savirefleksija po truputėlį, manytina, leido save suvokti ne vien kaip bendruomenės narį, bet ir kaip individą tarp kitų individų. Antai pati protestantų bendruomenės struktūra iš kiekvieno savo nario reikalavo prisiimti atsakomybę už bendruomenę, išmokyti daryti tam tikrus sprendimus. Štai 1679 m. Kauno

liuteronai pertvarkė visus jų bendruomenės reikalus tvarkančią tarybą, kuri nuo 12 narių išsiplėtė į 26. Ją sudarė 8 – 12 vyresnieji (senjorų), 2 – 4 bažnyčios bendruomenės vyresnieji (pasauliečiai, rūpinęsi išimtinai bažnyčios reikalais) ir 12 eilinių pagalbininkų (vadinamųjų „*Duodecimvirum*“ arba „*Zwölfmännerschaft*“). Kiekvienos tarybos kadencija truko 3 metus tam, kad kuo daugiau kauniečių evangelikų įsitrauktų į bendrijos gyvenimą³. Tokia strategija iš tiesų duodavo vaisių. Būtent aktyvi ir sėkminga liuteronų raiška, ypač verslo srityje, turėjo lemiamos reikšmės katalikų nuostatoms kitatikių atžvilgiu XVII a. II pusėje: katalikai buvo priversti pripažinti jų ekonomines galias (miestas dažnai skolindavosi pinigų iš protestantų), net atiduoti trečdalį vietų magistratė (atitinkamas buvo ir bendras protestantų skaičius mieste). Politinės veiklos apribojimus miesto valdžios institucijose liuteronai bent iš dalies galėjo kompensuo-

ti magistrato posėdžiuose besilankančių miestiečių (*ex civibus/z mieszczan*) skaičiumi, kur jokie didesni suvaržymai, regis, nebegaliojo, ir protestantų čia dažnai būdavo daugiau nei katalikų. Antai 1691 m. vasario 22 d. tarp 8 į miesto valdžios rinkimų sesiją atėjusių miestiečių net 7 buvo liuteronai⁴. 1700 m. toje pačioje sesijoje miestiečių liuteronų buvo 50 nuošimčių⁵. Kauno magistrato posėdžių protokoluose liuteronai neretai buvo giriami už jų sąžiningą darbą, jie dažnai užimdavo garbingas ir atsakingas miesto raštininkų vietas⁶. M. Weberis pažymi protestantams būdingą individualizmo sureikšminimą, taupumo ir saikingumo reikalavimus, taip pat profesinio pasirengimo bei aktyvios profesionalios veiklos išaukštinimą⁷. Kita vertus, tyrinėtojo teigimu, „įvairios tautinės ir religinės mažumos, kurios yra „pajungtos“ ir susiduria su „viešpataujančia“ grupe ir yra savo noru arba ne savo noru praradusios politinę įta-

ką, paprastai itin smarkiai įsitraukia į verslą, kur gabiausi jų atstovai stengiasi patenkinti savo ambicijas, kadangi neturi galimybių to daryti valstybinėje tarnyboje“⁸.

Suprantama, vidinė bendruomenės struktūra, o dar daugiau pati atmosfera bendruomenėje yra veikiamos išorės. Norėdama išlikti, išlaikyti egzistencijos prasmę bendruomenė modifikuojasi, atsiliepdama į išorės pokyčius. Antra vertus, pats bendruomenės poreikis skirtingose visuomenėse, skirtingu laiku buvo nevienodas. Dievo-baimingojo XVII a. baroko visuomenėje bendruomenės reikšmė buvo stiprinama išaugusios religingumo ir bažnyčios svarbos, visuotinio nesaugumo, nuolat akcentuojamos neišvengiamos mirties akivaizdoje. Barokiniam pamaldumui būdingas „maksimalus religinis optimizmas ir savotiška riterystės dvasia, karštai ieškanti galimybės Kristaus tarnyboje“⁹. Ne veltui pats brolių kūrmosi bumas kilo būtent XVII a. pradžioje¹⁰.

Tuo tarpu XVIII a., ypač II jo pusėje, tikėjimas tampa labiau individualizuotas. Būtent tada daugėja kalendorių, kurie pripratino skaityti platesnius visuomenės sluoksnius, anksčiau dalyvavusius bažnyčioje itin svar-

Gyvenimas fragmentais

Atkelta iš 7 psl.

Didelių ambicijų žmogus turi tapti sėkminga preke ir rinkodaros produktu – tam reikia ir sėkmingos, tai yra paklausios, biografijos, ir aplinkos, kuri nuolat kurtų bei palaikytų laipsniško ir prailginto garsenybės vartojimo įtampą. Tokia įtampa atsiranda pateikiant ne visą garsenybę, o tik jos dalis – gyvenimo ir asmenybės fragmentus bei tyčia neišplėtotas, bet intriguojančias istorijas. Visa tai turi žadėti tęsinį. Vienkartinis vartojimas garsenybės išsukuria – ji arba ją sukuria tik prailginto veikimo pažadas bei šio pažado laikymasis.

Patekus į įvaizdžio narvą, prasideda pats tikriausias asmenybės deformavimo procesas – tu esi siekiamų reakcijų ir reikalingo suvokimo visuma, o sykiu ir savo įvaizdžio kūrimo instrumentas. Tu esi tol, kol tave suvokia ir atpažįsta kaip paskatą pasaulį patirti taip, kaip moko žiniasklaida. Esi tik tol, kol tave rodo per televiziją ir apie tave rašo populiarioje spaudoje.

Ši vojaristinė ir sykiu panoptinė medijų logika galioja ne tik garsenybėms, bet ir į realybės šou patekusiems paprastiems mirtingiesiems – tiems, kurie ką tik buvo žiūrintys ir kurie staiga buvo laikinai inicijuoti į stebuklingą pasaulį, kuriame veikia žiūrimieji. Net ir lytinis aktas tampa realiu tik tada, kai jį masiškai stebi žiūrovai. Esė est percipi (būti – vadinasi, būti suvoktam) – ši didžiojo airių filosofo empiristo George'o Berkeley tezė nuostabiai tiksliai nusako solipsistinio žiniasklaidos pasaulio esmę.

Tapimas tokiu kaip visi – žiūrinčiu, o ne žiūrimu, ir sykiu vertinančiu, o ne vertinamu – yra baisiausia, kas gali įvykti garsenybei. Tai traktuojama kaip garsenybės mirtis. Pasitraukimas iš televizijos taip pat reiškia pačią tikriausią garsenybės mirtį. Dėl „tikro“, o ne „fiktyvaus“ buvimo pasaulyje (tai yra buvimo televizijoje, o ne už jos ribų) verta daug ko išsižadėti – net asmens nepriklausomybės, orumo ir buvimo pačiu savimi.

Pakanka, kad prodiuseris arba koks kitas fikcijų pasaulio funkcionierius nuspręstų tavęs neberodyti per televiziją, ir įvyksta baisiausia, jas gali įvykti – tu vėl atverčiamas į tą, kuo kažkada buvai ir kuo nebenori būti. Atsiskiri nuo savo įvaizdžio ir tampa tokiu kaip ir kiti – medijų pasaulio praeikimas krenta ant tavęs, ir tu vėl tampa žiūrinčiu ir vertinančiu. Atsiduri šiapus, o ne anapus ekrano. Tiesa, ši tezė yra reliatyvi, todėl galima sakyti ir priešingai – atsiduri anapus, o ne šiapus ekrano.

Lotyniškas daiktavardis „celebritas“ reiškia gausą ir šlovę, o būdvardis „celeber“ nusako kažką dažnai pasitaikantį, žinomą arba įžymų. 1848 metais amerikiečių filosofas ir rašytojas Ralphas Waldo Emersonas kalbė-

jo apie turto ir mados garsenybes. Dabartiniai žodiniai garsenybę (anglų kalba – „celebrity“) apibrėžia kaip garsų, įžymų ir viešą asmenį.

Aš sąmoningai vartoju terminą „garsenybė“, o ne „įžymybė“, nes nūdienos medijų pasaulyje garsenybė nieko nežymi ir nieko neženkina – ji yra tiesiog garsi, matoma ir girdima. Lygiai taip pat sėkmingai būtų galima nukalti ir vartoti naujadarus „matomybė“, „žiūrimybė“ ir „skaitomybė“. Tad lietuvių kalba puikiai atveria „celebritas“ ir „celeber“ reikšmes. Apie garsenybę nuolat sklendo garsas. Garsenybė yra garsi. Ji nėra nei gera, nei bloga, nei didelė, nei maža – ji yra tiesiog garsenybė.

Kaip pastebi Danielis J. Boorstin, garsenybė yra žmogus, žinomas dėl savo žinomumo. Kaip ir įvaizdis, garsenybė yra ne tik medijų produktas, bet ir žmogiškasis pseudoįvykis. Garsenybė yra moraliai neutrali, o todėl ir neturi nieko bendra su moraliniu autoritetu. Garsenybė kartais gali sutapti su autoritetu ir iš tikrųjų didelė asmenybė, bet tai anaipol nėra taisyklė. Veikiausiai tai išimtis.

Eminemas, Robbie Williamsas, Eltonas Johnas, Britney Spears, Bono, Anastacia, popiežius Jonas Paulius II, princesė Diana, princas Edvardas, Dalai Lama, Larry Kingas – jie visi yra garsenybės. 2002 metais metų žmogaus titului kai kurie JAV leidiniai nominavo Osamą bin Ladeną, kuris tvirtai pirmavo ir turėjo aukščiausius žiniasklaidos reitingus. Laimei, sveiko proto, padorumo ir pagarbos žmogaus gyvybei likučiai vis dėlto paėmė viršų, ir Osama bin Ladenas nebuvo paskelbtas metų žmogumi.

Lietuvoje ši logika veikia kone tobulai – kartais iki tokio absurdo, kuris vargu ar būtų įmanomas vakariečių visuomenėse. Garsenybėmis nesunkiai tampa ne tik daugelis visiškais moraliniais bankrotais tapusių mūsų politikų, bet ir tokios figūros kaip Renata Smailytė. Žinoma, tiek ji, tiek kiti „Auksinio svogūno“, „Dviračio šou“ ir „Dviračio žynių“ kūriniai yra žmogiškieji pseudoįvykiai, bet jų ir mūsų infantilios bei ciniškos žiniasklaidos sąjungos palaimintas visų moralės normų atmetimas, deja, tampa mūsų politinio gyvenimo tikrove.

Didelė asmenybė pati sukuria save, o kartu ir keičia pasaulį arba saugo tas buvimo pasaulyje formas, kurios veikia žmoniškumo išsaugojimo labui. Garsenybė gi niekada pati nesukuria savęs. Dažniausiai ji apskritai nieko bendra neturi su autoritetu ir moraliniais sprendimais. Garsenybė yra Galatėja (tiksliau tariant – viena iš daugelio Galatėjų), kurią sukuria ir gyvybę įpučia jos Pigmalionas – žiniasklaida.

Amerikiečių sociologas Richardas Sennetas XX amžiaus septintojo dešimtmečio pabaigoje įspėjo apie viešo žmogaus nuopuolį bei pusiausvyros tarp privataus ir viešo gyvenimo sutrikimą. Iš tikrųjų viešas žmogus XX amžiaus medijų pasaulyje patyrė stiprią transformaciją. XVIII amžiaus viešieji intelektualai, gyvenę savo visuomenės rūpesčiais ir kėlę juos į filosofijos ir politikos problemų rangą – kitaip tariant, privačių žmonių problemas vertę viešomis, o viešą rūpestį ir interesą artinę prie privataus žmogaus, – patys vengė socialinio garso ir triukšmingos viešumos.

Pavyzdžiui, būtent taip elgėsi viešojo intelektualo prototipas Voltaire'as. Lietuvių kultūroje ir politiniame gyvenime tokiu viešo intelektualo, sąmoningai vengiančio triukšmo, tuštybės mugių, sensacijų ir kitų viešą erdvę deformuojančių dalykų, pavyzdžiu yra tapęs Vytautas Kavolis, tobulai derinęs savo privatumą bei kūrybinę vienatvę ir buvimą viešojoje erdveje.

Kažkada spaudos vengimas buvo gero tono ir padorios laikysenos požymis. Viktorijos laikų Anglijos dama į spaudą turėjo patekti tik tris kartus savo gyvenime, trim ypatingom progom – tos trys progos buvo gimimas, santuoka ir mirtis. Dabar gi trys kartai spaudoje per visą gyvenimą reikštų tiesiog nebūtį.

Voltaire'o laikų viešas žmogus turėjo sekretorių tam, kad per jį būtų galima atsiriboti nuo triukšmingosios viešumos ir perdėto dėmesio savo privačiam gyvenimui. Dabar gi garsenybės turi savo spaudos atstovus kaip tik tam, kad būtų galima atidenkti savo privatų gyvenimą (tiesa, homeopatinėmis dozėmis, po truputį, kad neatšaltų ir dar būtų pakurstytas masių smalsumas bei entuziazmas) ir paversti jį viešosios erdvės dalimi. Medijos ir popkultūra mūsų viešąjį gyvenimą jau paverė garsenybių privačių problemų svarstymo erdve.

Ar esama alternatyvų tam? Taip, be abejo. Kol egzistuoja laisvė ir viešoji erdvė (kad ir kokios būtų jos deformacijos), visada atsiras alternatyvų. Viena iš jų – tai viešų figūrų atsparumas savęs pavertimo medijų kuriamomis garsenybėmis kerams. Viešojoje erdveje turi būti bent kažkiek save kuriančių ir nuolat tobulinančių bei savo aplinką koreguojančių, o ne savo įvaizdžiui ir medijoms tarnaujančių žmonių.

Jei dalis jų tampa garsenybėmis ir tuo lengviau pasiekia įvairius visuomenės sluoksnius tų pačių sluoksnių problemų sprendimo labui – ką gi, tokį scenarijų dar galima rimtai traktuoti. Kriterijus čia yra paprastas: kam esi moraliai įsipareigojęs ir kam tarnauji – savo visuomenei ir profesijai, ar tave sukūrusiam informaciniam karteliui ir galios agentūrai?

Bet apskritai garsenybės ypač sparčiai dauginamos ten, kur išplaunamos sąvokos, kur normos ir vertybės tampa fikcija, ir kur nebelieka mokytojų bei moralinių autoritetų.

bioje sakytinėje komunikacijoje¹¹. Dar daugiau, Apšvietos epochoje atpigusių knygų tapo nebe prabangos, o kasdienybės atributu. Pasak E. Railos, du šimtus metų „jėzuitų praktikuotą knygų diktavimo metodą, propagavusį mechaninės atminties muštrą ir skatinusį vyresniojo autoriteto išaukštinimą, keitė individualizuotas skaitančiojo santykis su tekstu“¹². Taigi mažėjo progų susiburti draugėn, mažėjo kunigo kaip nuginčijamo autoriteto reikšmė, augo asmenybės saviraba ir savarankiškumas, ugdėsi individualybė.

Tiesa, toji individo ir bendruomenės santykių kaita, ypač katalikiškame socialiniame, vyksta labai lėtai. Paradoksalu, bet visą gyvenimą lydimas bendruomenės, savo individualumą dažnas katalikas miestietis, atrodo, gali pajusti tik mirties akivaizdoje. Būtent stovėdamas mirties prieangyje, kiekvienas žmogus Phillipe Ariès nuomone apžvelgdavo savo gyvenimą, vienaip ar kitaip suvokdamas savo biografijos, vadinasi, ir savo asmenybės savitumą¹³. Išties patyrinęs XVII – XVIII a. kauniečių testamentus galime matyti, jog po griežtai struktūrizuota dokumentų forma ir kiek šabloniškais religiniais sakiniiais ryškėja pačių testatorių gyvenimiškos istorijos, pasakojančios apie šeimą, pakilimus ir nuosmukius versle, praužusio karo ir miesto okupacijos patirtis ar

Kauną, kaip ir daugelį kitų miestų, niokojusios maro epidemijos baisumus¹⁴. Kiekvieno testatoriaus praeitis, kaip ir asmenybė, yra savita, ir su šiuo bagažu stovėdamas mirties akivaizdoje jis norom nenorom tampa atskirtas nuo bendruomenės.

Taigi bendruomenės tam tikra prasme atliko savotiško tvarkdario vaidmenį visuomenėje, sustyguodamos jos narių veiklą ir judėjimą viena ar kita linkme. Kitaip tariant, iš pažiūros chaotiškame, skruzdėlyną primename mieste kiekvienas turėjo savo vietą ir konkretų vaidmenį, iš esmės ir daugmaž konkrečią ateitį. Bendruomenė ne tik veikė asmenybės vidines savybes (pasaulėžiūrą), bet ir turėjo išorinį poveikį, veikė jo statusą visuomenėje. Statusą, kuris senaisiais laikais buvo aiškiai ir tiksliai nustatytas turbūt kiekvienam. Visuomenės struktūra buvo panaši į „didžiuosius socialinius laiptus“, kurie sociologo Le Play nuomone, „vedė į keletą aukštų; kiekvienas žmogus galėjo pakilti tik per vieną laiptų pakopą, tačiau negalėjo pakilti aukščiau; pasiekęs aikštelę, jis rasdavo uždarytas duris ir beveik neįveikiamas kliūtis...“¹⁵. Antai pasiekti Kauno miesto magistrato viršūnę ar tapti vaitu galėjo tik katalikas, pirklys, pagaidautina – iš miesto pareigūno šeimos kilęs, pažįstamų miesto valdžioje turintis asmuo¹⁶. Bendruomenė gina savo narį nuo visuomenės džiunglių, suteikdama jam ne tik saugų

prieglobstį, bet ir pagalbą visuomeninėje veikloje. Tyrinėjant XVII a. II pusės Kauno gyvenimą ne kartą teko aptikti žinučių apie tai, kad liuteronų bendruomenė atstovauja savo nariui miesto teisme ir gina jo teises¹⁷.

Antra vertus, tokia korporatyvi ir tipizuojanti XVII – XVIII a. aplinka apskunkino asmenybės individualizaciją, kurios užuomazgas vienaip ar kitaip parodo kauniečių liuteronų gyvenimai, o katalikai šia prasme labiau atsiveria tik testamentiniuose aktuose. Suprantama šaltiniai šiuo aspektu taip pat nėra itin dėkingi – sunku suprasti asmenybę vien iš teisinių aktų. Pasak L. Mumfordo, „socialiniam gyvenimui būdingi savi dėsniai ir ritmas: daug kas lieka paslėpta ar iracionalu, daug kas išvengia empirinių pastebėjimų ir dar daugiau lieka nepaliesta statistinės analizės“¹⁸. Tad ir šis straipsnis tėra ieškojimų pradžia, o ne atradimų rezultatai.

¹ R. A. Nisbet, *Sociologijos tradicija*, Vilnius, 2000, p. 100.

² L. Donskis, *Tarp vaizduotės ir realybės*, Baltos lankos, 1996, p. 73.

³ J. Wischeropp, *Aus 325 Jahren evangelischen Kirchenratsarbeiten in der deutschen Gemeinde zu Kaunas*, Kaunas, 1939, s. 13.

⁴ 1691 II 22 rinkiminė magistrato posėdžio sesija, K. m. a. 1686 – 1773, I. 61. Patvirtinimą, kad minimi asmenys tikrai yra liuteronai, galima rasti J. Wischeroppo knygoje „Aus 325 Jahren...“.

s. 157 – 161, kur vardijami įvairių metų liuteronų bendruomenės tarybos narių vardai ir pavardės. Taip pat ir evangelikų-liuteronų bažnyčios knygoje 1646 – 1710: LVIA, f. 1218, ap. 1, b. 95.

⁵ 1700 II 22 rinkiminė magistrato posėdžio sesija, K. m. a. 1686 – 1773, I. 127.

⁶ Štai 1684 – 1710 m. tarybos raštininku tarnavo liuteronas Jokūbas Preisas-Panonijus. Žr. K. m. a. 1683 – 1773 ir K. m. a. 1686 – 1773.

⁷ M. Weber, *Protestantiškoji etika ir kapitalizmo dvasia*, Vilnius, 1997, p. 51, 57, 59, 63, 65, 140 – 141, 153 ir tt. I. Lukšaitė, *Reformacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Mažojoje Lietuvoje*, Vilnius, 1999, p. 526 – 529.

⁸ M. Weber, min. veik., p. 31.

⁹ E. Raila, Barokas, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra*, Aidai, 2001, p. 62.

¹⁰ L. Jovaiša, min. veik., p. 124.

¹¹ A. Pacevičius, Skaitymas, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra*, Aidai, 2001, p. 671.

¹² E. Raila, min. veik., p. 54.

¹³ P. Ariès, *Mirties supratimas Vakarų kultūros istorijoje*, Baltos lankos, 1993, p. 122.

¹⁴ 1663 III 02 Kauno burmistro Ambrozijaus Romanovskio testamentas, K. m. a. 1662 – 1673, VUBRS, f. 7, I. 26 – 29 v; 1710 VII 20 Kauno burmistro Petro Survilos testamentas, *Mokslų akademijos biblioteka*, f. 198 – 140, I. 1; 1744 VIII 29 Stanislovo Cichovskio testamentas, K. m. a. 1743 – 1748, VUBRS, f. 7, I. 961 – 963v ir kt.

¹⁵ R. A. Nisbet, min. veik., p. 293.

¹⁶ Žr. R. Varsackytė, min. veik., p. 19 – 33.

¹⁷ Ten pat, p. 58.

¹⁸ L. Donskis, min. veik., p. 92.

Santara-Šviesa 2005': maištas laive

2005 m. birželio 23–26 d. Šiauliai–Anykščiai

KRISTINA SAKALAVIČIŪTĖ

■ *Nėra ką ir kalbėti: šįmet tiems, kurie paskutinį birželio savaitgalį atvyko į kasmetinę Santaros-Šviesos konferenciją, pasisekė kur kas labiau negu pernykščiams sulytiems ir alkanieks dalyviams. Mat ketvirtadienį santariečius pasitiko svingingi Šiauliai, vėliau – Anykščiai, skendintys giedrame, ištis vasariškame ore, o „Šilelio“ poilsio namų kavinės darbuotoja, regis, persiėmusi santariečių tolerancijos ir filantropijos dvasia, šypsojosi iš už baro.*

Beje, kadangi šįmet literatūrinės diskusijos buvo paliktos nuošaly, nes, pasirodo, nei literatūroje, nei kituose menuose per praėjusius metus nenutiko nieko reikšmingo, įdomaus ar šiaip verto dėmesio, tai neliko pagrindo nerimauti, kokią apžvalgos formą ir esė rūšį pasirinkti: tegyvuoja minties ir žodžio laisvė!

Vis dėlto tenka pripažinti, jog mūsų pasirinkimus neišvengiamai koreguoja aplinkybės ir išoriniai įspūdžiai: šįkart bene labiausiai atmintin įstrigo replikos „į šalį“, vienu vertintose kaip būtina harmoningos polifonijos sąlyga, kitų – kaip ausį rėžiantys disonansai. Tad, naudodamasi tuo, kad santariečiai su ramia išmintimi žvelgia į postmodernų būvį, daug dėmesio skirdami marginalijoms bei paribiniams mūsų gyvenimo reiškiniams, nusprendžiau pasirinkti periferiją, bet gana iškalbingą replikos žanrą.

Šiuo atveju, laikantis nuoseklumo principo, pirmiausia reikėtų stabtelėti ties autoritetų problema. Mat nors Santara-Šviesa nėra hierarchinė organizacija, tačiau joje randasi žmonių (ir ačiū Dievu, kad randasi), aukojančių savo laisvalaikį, prisiimančių toli gražu nelengvą organizacinį darbą, puoselėjančių kavolišką dvasią ir besidalinančių ja su kitais. Žmonių, kuriuos galima pavadinti savotiškais santariečių ideologais ir traukos centrais. Nepaisant to, jog klubas yra atviras, tad kiekvienas Lietuvoje gyvenantis žmogus yra potencialus jo narys, visai natūralu, kad likusieji renkasi skirtingas strategijas ir savo santykį su Santara-Šviesa apibrėžia nevienodai: vieni ja nesusiidomi ir/arba yra jai abejingi, kiti apsiskelbia jos priešais, dažniausia pasirinkdami piktavalių internetų kaukes, o tretieji tampa santariečiais bei stengiasi vienaip ar kitaip įsitraukti į organizacijos veiklą. Apie pirmas dvi grupes čia



Akimirka tradicinei nuotraukai

kalbėti lyg ir neverta, o štai trečioji vertčia suklusti. Mat jie, gal iš pagarbos saviems autoritetams (prioritetams?), gal iš įgimto kuklumo ar baimės peržengti takto ribas, vis dažniau ir garsiau kalba „į šalį“, pažerdami piktokas replikas, savo komentarus pagyvindami ironiškais remarkomis, o paprasčiau sakant, liežuvaudami ir kitaip reikšdami nepasitenkinimą. Štai jums ir užburto rato situacija, kurią galbūt geriausiai apibūdintų šiais metais vėl santariečius linksminusių Rokfelerio dainos citata: „vaje vaje“. Kaip tik dėl tos priežasties šįkart norėtusi atkreipti dėmesį ne vien į tai, kas buvo pasakyta viešai, bet ir į tai, kas liko užkulisiuose kaip laive bręstančio maišto nuojautos.

Taigi renginys prasideda ne nuo pirmojo pranešimo ir net ne nuo tradicinių, kiekvieno santariečio širdžiai brangių Prezidento sveikinimų. Kaip jau buvo minėta, organizatoriams artėjanti konferencija visų pirma reiškia juodą darbą, o dalyviams – gautų programėlių vertinimą. Čia ir kyla pirmasis nesusipratimas, nes organizatorių galva aktualios temos nebūtinai visada sutampa su didesnio ar mažesnio dalyvių būrio lūkesčiais. Regis, šįkart auditorijos nusivylimas ir skepticizmas buvo itin didelis, nes santariečiai, pernai sukritikavę sunkiasvorę politikavimo Aurorą, šįmet susidūrė su tikru Titaniku.

Tiesa, organizatorių garbei reikia pasakyti, kad savo pernykštį pažadą jie ištesėjo sąžiningai: į Santaros-Šviesos

konferenciją buvo pakviesti europarlamentarai Justas Vincas Paleckis ir Margarita Starkevičiūtė. Santariečiai galėjo iš pirmų lūpų išgirsti, kaip vyksta darbas Europos parlamente ir kaip ten sekasi Lietuvos atstovams. Nors pranešėjai buvo labai skirtingi – Justas Vincas Paleckis diplomatiškai ir gana optimistiškai vertino Lietuvos įsitvirtinimą Europos Sąjungoje, o Margarita Starkevičiūtė, pateikusi gausių ir konkrečių pavyzdžių bei nelengvai nuneigiamų argumentų, konstatavo, esą Lietuvos „ekonominė užsienio politika yra tikra tragedija“, – tačiau abu pranešėjai sulaukė gyvo auditorijos susidomėjimo ir ne vieno klausimo.

Kažin ar būtų apsirakta, jeigu šiuo susitikimu su europarlamentarais būtų apsiribota, daugiau nesileidžiant į klampų politikavimo liūną. Mat sekmadieninė diskusija, išprovokuota europarlamentarų pranešimų, tik dar labiau pabrėžė prarają tarp tų, kurie yra politikoje, ir tų, kurie yra šalia jos. Žinoma, naivu būti manyti, jog politinių komentarų nereikia apskritai, tačiau tiesa ir tai, kad tam daug palankesnė spaudos, televizijos ar internetinės žiniasklaidos erdvė. Vargu ar pasakytiau naujieną teigdama, jog politinės santariečių simpatijos ir jų pilietinės pozicijos daugmaž visiems žinomos, o jau ypač – jiems patiems. Tam, kad Santaros-Šviesos klubas nevirstų nevykusiu „Spaudos klubo“ dublikatu, būtinas saiko jausmas – tas žaibolaidis, kuris santariečius apsaugotų nuo „lėkštelės lėkštelės“ statuso, apie kurį įtikinamai kalbėjo Arūnas Sverdiolas. Todėl, pavyzdžiui, filosofai, likę ištikimi savo talentui ir pašaukimui, išlošia daugiau, negu praranda: juk įvairaus kalibro politikierių mūsų šalyje apstu, kai tuo tarpu brandžių filosofų galima suskaičiuoti ant pirštų, ir progų jų pasiklausyti pasitaiko ne taip jau dažnai.

Tačiau yra kaip yra – didžiausias dėmesys šių metų Santaros-Šviesos konferencijoje buvo skirtas politinėms temoms, pilietinei visuomenei, lietuviškai tapatybei apibrėžti. Kiekvienas kalbantysis pasirinko savą rakursą penkiolikai nepriklausomybės metų paminėti: Antanas Kulakauskas ir Arūnas Peškaitis apžvelgė politinius Lietuvos pasiekimus ir mėgino brėžti ateities perspektyvas, Leonidas Donskis siejo pereinamosios epochos žmogų su dramatišku Don Ki-

choto personažu, Rasa Ališauskienė, remdamasi statistiniais tyrimais, demonstravo, kaip kito mūsų visuomenės vertybės, Gitanas Nausėda pažvelgė į dabartinę Lietuvos situaciją iš ekonominio taško, o Darius Kuolys – iš istorinės perspektyvos. Deja, susidarė įspūdis, jog jų pranešimuose buvo daugiau negu visuomet graužaties, saviplakos ir kažin kokio egzistencinio nerimo, vainikuoto nostalgikų penktadieninių Vytauto V. Landsbergio „Kaimiečių mantrų“. Net šiaip jau nestokojantis optimizmo ir jūmoro jausmo Liūtas Mockūnas, kalbėdamas apie idėjas, sovietmečiu palaikiusias išėviją, neišvengė liūdno tona, pareiškęs, kad, žvelgiant iš nūdienos perspektyvos, tiek „tradicionalistų“, tiek „antitradicionalistų“ indėlis atkuriant Lietuvos nepriklausomybę buvo gana menkas. Kiek kitoniškai nuskambėjo Sauliaus Žuko pranešimas, nes net jeigu postkolonijinis diskursas irgi neišvengiamai politizuotas, tai vis dėlto buvo išsakyta ne viena įtikinanti mintis, pateisinanti sovietmečiu kurto meno reabilitaciją.

Vis dėlto gana neišradingi politinių pranešimų apibendrinimai nulemti ne abejonės pranešėjų kompetencija, o progresuojančios monotonijos, kuri užgožia visas kitas temas ir dėl kurios renginys pamažu tampa vienusiu. Nuobodu, nuobodu, nuobodu. Turbūt kaip tik tuo nuoboduliu, panašiai kaip įkyrių lietuvi, galima paaiškinti širšišką santariečių piktumą: per keletą dienų, suklasifikavusi komentarus „į šalį“, gavau skalę, prasižėdę bene švelniausiu – „išsisėmė“ ir pasibaigiančią perdėm griežtu ir gerokai per ankstyvu – „išsigimė“.

Tokių griežtų auditorijos vertinimus greičiausiai lėmė tai, jog Santara-Šviesa nuo politinių partijų visuomet skyrėsi tuo, jog didžiausią dėmesį skyrė kultūriniais dalykams ir susipratęsio piliečio dvasios ugdymui. Vargu ar galima tikėtis skaidrios politikos, brandžios pilietinės visuomenės ir šviesios ateities, kai kas penktas Lietuvos abiturientas neišlaiko brandos egzaminų, o Juras džūgina tautiečius savo klausimėliais. Tačiau švietimo ir kultūros politika, regis, nebėra santariečių interesų lauke, kaip būtų pasakęs Gintautas Mažeikis, taip pat neatsispyręs politikavimo pagundai ir savo pranešime mėginęs nubrėžti skirtumą tarp *politinio lauko* ir *politinės arenos* sąvokų. Galbūt disproporcijos problemą išspręstų bent šokia tokia pusiausvyra: jei viena konferencijos diena privalomai pašvenčiama politikai, tai nors pusdienį reikėtų skirti menams, pusdienį – filosofijai, pusdienį – mokslui ir pan.

Panašus naujos, šviežios informacijos alksis buvo juntamas ir pranešimuose apie kaimynus: ukrainiečius, baltarusius, Karaliaučiaus gyventojus. Žinoma, džūgu dėl Oranžinės revoliucijos, kurią daktart aptarė Viktor Černišuk. Aišku, liūdna girdėti apie Aleksandro Lukašenkos režimą, kuriuo pasiguođė Svetlana Naumova. Bet tada norom nenorom klausai savęs: o ar tie mūsų kaimynai slavai vien politikuoja? Netapo paveikslų, nerašo knygų, nestato spektaklių, negali pasididžiuoti moksliniais pasiekimais? Pagaliau – nesiburia į kultūrinius sąjū-



Šįmet Santaroje-Šviesoje dalyvių buvo rekordiška daug

džius, kad ir panašius į Santarą-Šviesą? Argi šita informacija prasčiau reprezentuotą dabartinę ten gyvenančių žmonių būseną ir nuotaikas? Deja, visa tai lietuviams lieka *terra incognita*, nes viską suryja ėdri juodoji politikos skylė. Šiuo požiūriu Arvydo Juozaičio, Lietuvos kultūros atašė Kaliningrade, pranešimas bene labiausiai atitiko santarietišką dvasią.

Kaip dabar girdžiu pasipiktinusių balsus, esą ko jau ko, bet filosofijos politika užgožti nesugebėjo. Gryna tiesa. Gal pati filosofija turi tvirtą ir gajų charakterį (turbūt ne veltui šimet buvo pasitelktos anatomijos žinios ir išskleistos tiek išorinių, tiek vidinių griaučių metaforos), o gal yra tradiciškai santarietiškų privilegijuota sritis, tačiau klausytojai turėjo galimybę išgirsti Algio Mickūno, Nerijos Putinaitės, Arūno Sverdiolo, Audronės Žukauskaitės, Arvydo Šliogerio pranešimus. Deja, ne vienu atveju auditorija vėl nuobodžiavo arba filosofines diskusijas ignoravo: mat dažnas pranešimas būna per mažai moksliskas, kad sukeltų specialistų diskusijas, tačiau per daug rimtas, kad sudomintų neprofesionalius filosofus. Beje, panašiai nutiko su Egidijos Ramanauskaitės ir Rimo Vaišnio pranešimu, nes įdomi ir intriguojanti subkultūrų tema buvo užtemdyta mokslinių terminų, o žmonėms, neapdovanotiems

garbią poniją, seną santarietę: juk čia ne vien Santara, bet ir Šviesa, t.y. klubas, kur žmonės daugmaž kiekvienam mirtingajam suprantama kalba pasidalina savo mintimis ir pasiekimais, o ne mokslinė konferencija, kai nesugebantis perprasti specifinio diskurso tegali kaltinti save, o skęstančiųjų gelbėjimas tampa pačių skęstančiųjų reikalu. Iš tiesų, Santarai visuomet buvo svarbi dialogo (polilogo), o ne monologo kultūra.

O baigiant reikėtų pasakyti dar keletą žodžių apie tą įnoringą auditoriją. Į tai, jog ji pasikeitė, visų pirma – pagausėjo, buvo atkreiptas dėmesys jau pernai. Kiekybinės charakteristikos, be abejo, reikšmingos, tačiau gana iškalbingi ir kiti niuansai. Šimet buvo kaip niekada akivaizdu, jog auditorija tapo solidesnė – žinoma, reikia džiaugtis, kad daugiau ar mažiau žinomi, daugiau ar mažiau gyvenime nuveikę ir pasiekę žmonės nėra abejingi Santarai-Šviesai (įtarimus dėl šen bei ten prasikalančio snobizmo šiųkart palikim ramybėje). O jaunimas? Kiek ir kokio jo apsilankę konferencijoje, bene geriausia pasimatė tada, kai santarietė siauruku išvyko iškylauti į Anykščių apylinkes ir padvelkė hipiška dvasia. Kur dauguma jų buvo pranešimų metu? Gal gurkšnojo alų, gal maudėsi Šventojoje, o gal plepėjo su seniai nematytais pažįstamais. Visai atsakingai galiu



Ne visiems buvo nuobodu. Kelionė siauruku

fantazija, sunkiai sekėsi surasti ryšį tarp pateikiamos teorijos ir ją turėjusios iliustruoti vaizdinės medžiagos (o gal atvirkščiai – tarp vaizdinės medžiagos ir ją turėjusios paaiškinti teorijos). Gintautas Mažeikis, savo ruožtu, pasitelkė *bifurkacijos*, *fraktalo*, *chaoso* teorijos sąvokas, todėl šįkart didžiausią įspūdį, atrodo, padarė tikslųjų mokslų atstovams, kažkodėl sutartinai tvirtinusiems, jog ne pranešėjas disponuoja šiomis sąvokomis, bet sąvokos manipuliuoja pranešėju.

Gal ir nereikėtų stebėtis, kad auditorijai kur kas įdomesnis ir aktualesnis pasirodė Jono Ruškaus pranešimas apie prekybą moterimis ir jų sugrąžinimą/sugrįžimą į visuomenę. Beje, tai jokių būdu nereiškia, kad tikrai socialinė tikrovė klausytojams artima ir suprantama. Pavyzdžiui, Arvydas Šliogeris, likęs ištikimas grynai filosofinei problematikai, galima sakyti, surado aukso vidurį: jo provokatyvus ir kontraversiškas pranešimas auditoriją neabejotinai išjudino. Nors profesorius nubrėžta filosofijos-filologijos-nekrologijos-nekrofilijos loginę grandinę ir tiko bendram pesimistiniam šiemetinės Santaros tonui, tačiau svarbu, jog jis užmezgė gyvą kontaktą su auditorija, priversdamas ją suklusti ir susimąstyti. Leisiu sau pacituoti vieną

patvirtinti, kad ne vienas šįmet išvis atvyko neišsistudijavęs, jo manymu, nykią renginio programą.

Liūdna, ypač atsiminus prieš keletą metų Lemonte vykusias diskusijas ir viltingis, jog perkelta į gimtąją Lietuvos žemę Santara-Šviesa gerokai atjaunės. Išties, jaunimas ne tik papildė santarietičių gretas, bet net įkūrė Studentų Santarą. Vis dėlto pernelyg šis „Akiračių“ redaktoriaus klausimas, kodėl joje [Santaroje-Šviesoje] tiek daug profesorių ir toks tylus studentų balsas, liko neatsakytas. Ar kalta tam tikra autoritetingų sielų hermetizacija, apie kurią jau patys santarietėliai puse lūpų kalba (nors ir vėl – dažniau jau panosėje burba), ar jaunimo abejingumas? Kita vertus, ar dalyvauti tam, jog tavęs paklaustyti, netampa kur kas svarbiau, negu ateiti paklausti kitų?

Perfrazuodamas Levą Tolstojų, Rimas Vaišnis teigė: harmonija visur vienoda, o disharmonija kiekvienu atveju skirtinga. Net darniausioje šeimoje kyla kivirčų, ką jau kalbėti apie visuotinai pripažintą taisyklę, esą tik ginčiuose gimsta tiesa. Todėl prisipažinsiu: nė kiek nesinorėtų, jog kada nors (su visa pagarba Arvydo Šliogerio nuoseklumui) Santaros-Šviesos apžvalga tektų konstruoti kaip nekrologą arba naujų karaliaus drabužių versiją.

Apie Lietuvos popkultūrą

ENRICO QUINTO

■ Lietuvos popmuzika yra prasta. Visi apie tai kalba, ypač po tradicinės lietuvių nesėkmės Eurovizijoje. Ir, atrodo, ji toliau prastėja. Dėl to, kaip įprasta Lietuvoje, atsiranda gelbėtojų: Muzikos akademija žada įkurti populiariosios muzikos studiją jos kokybei gerinti.

Atrodo, viskas aišku: šiandien dauguma atlikėjų ne profesionalai, kiekvienas, kas netingi, gali lipti ant scenos ir nusidainuoti, o tikri, talentingi dainininkai lieka už borto. Atrodytų, reikia rasti gerų profesionalų, ir viskas bus gerai.

Tačiau... ar iš tikrųjų taip lengva pagerinti lietuvių popmuzikos kokybę? Kur slypi kokybiškos popkultūros nebuvimo priežastys?

Mano nuomone, jos labai giles.

Pirmiausia reikėtų atsikratyti sovietinės estrados mito.

Kiek esu girdėjęs, skaitęs ir klausęs, tada visi muzikantai turėjo puikų profesinį pasirėmimą, visi buvo profesionalūs atlikėjai, geri dainininkai ir muzikantai, paprastai baigę muzikos mokyklas. Patekti į gerą, žinomą ansamblį buvo sunku, vykdavo rimta atranka. Jų repertuaras buvo be galo populiarus.

Ką jie gali turėti bendra su dabartiniais nusidainuojančiais „popsistais“? Atrodo, nieko.

Tačiau, mano nuomone, būtent sovietinėje estrados muzikoje yra dalis dabartinio „popso“ šaknų.

Prieš Nepriklausomybę kritikuoti visuomenę nebuvo leidžiama, o pramoginės muzikos atstovai galėjo save išreikšti tik laikydamiesi tam tikrų ribų, todėl populiarioji muzika liko tik laisvalaikio praleidimo būdas, be jokių gilesnių tikslų. Pagrindinis dėmesys turėjo būti kreipiamas ne į kompoziciją, ne į teksto literatūrinę vertę, o į atlikimą ir aranžuotę.

Kitaip sakant, estrada buvo forma be turinio.

Kai žlugo sovietinė muzikantų atrankos sistema, formą ištiko dekadansas, o joks naujas, prasmingas turinys neatsirado. Kūrėjai nebuvo ir iki šiol nėra skatinami originaliai dirbti, nes tam nėra nei poreikio, nei įpročio.

Kai tokią estradinę popmuzikos sąvoką buvo pabandyta pritaikyti prie vakarietiškos vartotojiškos visuomenės, atsirado dabartinis „popsas“. Vėl – forma be turinio. Toks skirtumas, kad čia ir formos liko nedaug.

Rinkos taisyklės reikalauja, kad būtų pelno. Jo galima siekti taupant, t.y. kuriant pigią prekę. Modernioji įrašymo technologija leidžia tai daryti. Jeigu superprodukcijai reikia sąlyginai daug pinigų ir pastangų, su paprastu kompiuteriu ir gan nebrangia aparatūra galima dainą įrašyti greitai ir pigiai, be jokių tikrų muzikantų, kuriems reikėtų mokėti algas.

Be to, televizinės nusidainavimo šventės, realybės šou ir dažnas būtent tokio „popso“ transliavimas per radiją ir televiziją sąmoningai ardo klausytojų skonį. O kai pirkėjui įkyriai siūlomas margarinas vietoj sviesto, jis palaipsniui pripranta, ir... *les jeux sont faits*.

Šis reikšmingas akivaizdžiai pastebimas tiek Rusijoje, kiek Lietuvoje. Rusijos estradų grandų pasirodymai yra dažnai prabangūs renginiai, bet juose skambanti muzika yra neretai paprastas „popsukas“, kurį žvaigždės pristato profesionaliai ir labai teatralizuotai. Sceninis elementas daug svarbesnis, nei muzikinis.

Lietuvoje estrados „klasikai“ bando taip pat tai daryti, tik ne taip sėkmingai – dėl pinigų stokos ir kitų priežasčių. Naujuose senųjų žvaigždžių albumuose vyrauja labai pigios kompiuterinės aranžuotės,

be tikrų instrumentų, ir tai, tiesą sakant, nemaloniai stebina, atsižvelgiant į tų atlikėjų patirtį ir muzikinį išsilavinimą.

O naujieji, jau posovietinėje visuomenėje gimę dainininkai žaibiškai kuriami prodiuserių, kurių Lietuvoje yra labai mažai.

Jie tik atlieka (dažniausiai prastai) prodiuserių sukurtą dainelę su primityviu tekstu, patys apie muziką nedaug išmano, jų išvaizdą taip pat kuria prodiuseriai, kurie savo nuožiūra keičia „grupių“ sudėtį, stilių, vardą. Be to, jie gyvai beveik nedainuoja, o tik pagal fonogramą.

Telieka kalbėti apie tuos dainininkus, kurie turėtų būti tarpinė grandinė tarp dviejų ekstremų. Kalbu apie vidutinės ar net naujosios kartos tikrai profesionalius dainininkus. Jie akivaizdžiai blaškosi. Būdami patys atlikėjai, o ne kompozitoriai, dažnai skundžiasi, kad į juos nekreipiamas dėmesio, kritikuoja „popsininkus“, bet patys dainuoja bet ką. Arba atsiduoda teatrui.

Apie provincijos, „kaimiškus“ dainininkus, kurie iš tikrųjų yra labai populiarūs visoje Lietuvoje, nekalbėsiu, nes jų sėkmės priežastis reikėtų analizuoti atskirai.

Be to, Lietuvos popmuzikoje mane stebina absoliutus žvilgsnis į Lietuvos visuomenę nebuvimas bei pačių žmonių pritarimas tokiai neangažuotumui.

Dažnai iš sunkių materialinių padėčių dygsta gera muzika. Amerikos getų juodaodžiai, kurių subkultūra kažkiek primena „treninguotojo“ Lietuvos jaunimo, sugebėjo išreikšti savo nepasitenkinimą ir savo vertybes tikra muzika.

Taip kol kas neatsitiko nei Rusijoje, nei Lietuvoje. Lietuvoje gali išvysti skustagalvį „bachūrą“, kurį tikrai bijotum sutikti tamsoje gatvėje, ramiai klausantį savo automobilėje kažkokios dainelės apie debesėlius, širdeles arba paukštelius visu garsu. Ir tai daro tikrai keistą įspūdį. Neseniai žinoma merginų grupė pasirodė baikerių šventėje. Ant scenos jos apsimetė geriančios stiprų alkoholinį gėrimą, kuris iš tikrųjų buvo paprasta arbata. Interviu jos teigė norinčios truputį „šokiruoti“ publiką (baikerius?). Aišku, visame pasaulyje bet kuris save gerbiančius baikeris atsisakytų klausytis tokios popmuzikos ir tikriausiai sutiktų atlikėjas ne plojimais, o daržovėmis. Bet kadangi dauguma Lietuvos baikerių iš tikrųjų yra turtingi verslininkai, aukojantys savo savaitgalius pasivažinėjimams motociklu, viskas yra galima.

Esant tokiai padėčiai paprasčiausiai gerinti populiariosios muzikos kokybę būtų nerezultatyvu, jeigu nebūtų kartu atkreiptas dėmesys ir į klausytojų skonio lavinimą. Reikia įrodymų? Net išsilavinę muzikantai ir kompozitoriai, atsiduodami „popsui“, kuria labai banalios muzikos, šitaip negerbdami savo publikos.

Būsiami Lietuvos muzikantai kils nebūtinai iš akademijų, o iš repeticijų salių, kurių Lietuvoje beveik nėra, iš muzikinių klubų, kurių irgi Lietuvoje yra labai mažai, ar radijo stočių didžėjų, kuriems turėtų tekti nelengva užduotis šviesti visuomenę, dėka.

Kitaip lietuviai galės ramiai užmiršti galimybes ką nors pasiekti populiarios muzikos srityje. Tai bus sunku, reikės laiko ir pastangų. Kaip sakoma... *little by little*.

Kaip Kaune medį kirto

Buvo išvakarės tos šventės, praeityje svarbios, kurią kai kas vis dar švęsavo. Į minėjimą institute netikėtai susirinko daug žmonių. Juos jaudino vienas visai senos meto įvykis, kai aikštėje nukirto Laisvės ąžuolą.

Ir tie, kurie kirto, Aleknonio brigada, atėjo nusi-teikę protestuoti.

Išties valdžios įsakymas buvo kvailas, protu nepa-matuotas, tačiau įvykdytas. Kaip ir daugelis kitų. Tik vyrai tasyk dirbo pagarbiai susikaupę. Retai parūky-davo ir negėrė iki pat vakaro. Šakas iškart nugenėjo ir pašalino, strampus gražiai supjaustė (huskvarnom, vienas dar turėjo družbą) ir sukrovė toj pačioj vietoj lyg rietuve aplink kelmą.

Keletą dienų žmonės vis eidavo žiūrėti; seneliai mat prisiminė dar, kokio čia ąžuolo būta.

Kai kurie pasakydavo: Smetonos!

O kadangi netrukus atėjo senoji valstybės šventė, kurią kai kas vis dar švęsavo, tai tokiomis aplinkybė-mis į salę susirinko nelyginant sąjūdis.

- Kodėl taip darosi? Kaip drįsta! O mes vis nuo-laidžiam. Gana!

Net ir jaunimo buvo šiek tiek atėję.

Susirinkimas priėmė rezoliuciją. Nutarė budėti toje vietoje, kur seniau augo Laisvės ąžuolas, kad ne-pastatytų ten kokio kiosko arba alubario.

Brigada, kuri kirto, pasirodė ypač aktyvi, nuo jų ir prasidėjo budėjimas. Naktimis laužą užsikurdavo. Iš aplinkinių ar tolimesnių statybų atsinešdavo lentga-lių. Ir kiti atnešdavo, pritariantys iš principo.

Taip mieste pasidarė tam tikra netvarka. Kad ir toje vietoje Nepriklausomybės aikštėje, bet vis tiek netvarka. Budėtojus pradėjo saugoti policijos būrys, kad jiems kas neatsitiktų. Jau dukart posėdžiavo mies-to taryba. Prezidentas pareiškė susirūpinimą.

Rūpinosi ir vyrų žmonos, mat girdėjusios, kas at-sitiko Uzbekijoje.

Tiesą sakant, Kaune to jokių būdu negalėjo atsi-tikti, nes ir budėtojai, ir tarpais prisirenkantys stebė-tojai nieko daugiau nedarė, nėjo prie savivaldybės. Gal tokiu atveju policija ir būtų ėmus juos ginti, ale dabar nieko nesiėmė.

- Nesitrauksim, - vis pareiškėdavo Aleknonis: - Tegul žino!

Aišku, valdžia žinojo, ką daro, tik nežinojo, ką da-bar daryti.

Atsiųsdavo pasiuntinių. Tie mėgindavo pakaito-mis tai draugiškai, tai grąsindami

panaudosią jėgą (malūnsparnius, jų buvo atlikę nuo Sudano) prikalbinti, kad jau baigtų.

- Taip, negerai įvyko, tačiau ąžuolo nebeprikelsi. Kam vis žvelgti į praeitį, verčiau eikim dirbti vardan ateities, ir panašiai.

Kitas perimdavo estafetę:

- Juk laukia įvairūs visuomenei naudingi projek-tai, kad ir tas kioskas... (Už kurį jau ir kyšiai paimta, kuždėjosi piliečiai šen bei ten). Tai susitariam, vyrai, geruoju, ir einam prie darbų. Europa į mus žiūri! Juk tuomet patys neprotestavot, neatsisakėte kirsti, tai ko dabar triukšmaujat?

Paprastai tokia taktika duodavo vaisių, bet ne ši-kart.

- Ne!

Pagaliau jie išmoko kalbėti trumpai, tie budėtojai. Ir nešaukdami jokių naujų posėdžių.

Tuomet ir valdžia pagaliau pradėjo galvoti. Juolab, kad anų šalininkų gausėjo, radosi Budėtojų partija.

Ir skautų ateidavo: vis budžiu!

Tai tasyk valdžia, pradėjusi galvoti viršutine kūno dalimi, nutarė pakeisti aikštės užstatymo generalinį išplanavimą ir pastumti kioską 20 metrų toliau. O kelmo vietoje - pastatyti ąžuolui paminklą!

Paskelbė net konkursą!

Budėtojai pasijuto kaip ir laimėję, tad vėl ėmė po-sėdžianti.

Ar pakanka atitraukti 20 metrų? Paminklas gerai, bet ar būtina išrauti paminklinį kelmą?

Vyko šiokios tokios derybos, o tai jau buvo žings-nis į priekį. Stiprėjo demokratija. Visi panorėjo išlai-kyti stabilumą, bet iš tikrųjų, kaip nors užbaigti, kol neįsijungė studentai, tą žalingą tautai konfliktą.

Sudarė derybų delegacijas. Į jas neįėjo labiausiai susipriešinę. Ir po savaitės ar dviejų susitarė. Pasirašė. Paskelbė per televiziją urbi et orbi. Kai kurie iš elito manė, kad tai lietuvis Urbonas - vengrui Orbanui.

Kompromisas, dėl kurio ir kauniečiams, ir visai Tautai galų gale palengvėjo, buvo toks:

1) Valdžia sutinka patraukti kioską dar dešim-čia metrų toliau;

2) Budėtojai kaip antrąjį Aukštoji Susitarianti Pusė sutinka, kad keltas būtų išrautas, tačiau neiš-mestas į Lapių sąvartyną. Jis bus iškilmingai sudegin-tas senovės lietuvių lauže. Pagonybės atkūrimo šali-ninkai tam karštai pritarė, o ir jie jau darėsi partija.

Kur sudeginti? Pasigirdo minčių, kad Mickevi-čiaus slėnyje (Dainų slėnis šventajame ąžuolyne jau buvo parduotas), bet ne visi pritarė. Oponentai argu-mentavo, kad tas senasis jėzuitų gimnazijos mokyto-jas apie mylimą Lietuvą rašė lenkiškai, todėl netinka.

Ginčams dėl Mickevičiaus nutarta surengti tarp-tautinę konferenciją, o kelmą sudeginti čia pat - is-torinėje Nepriklausomybės aikštėje. Priderinti prie Valstybės dienos. Aplink pastatyti tribūnas liaudžiai, kuri gausiai suplūs stebėti. Pasirūpinti užkandžiais ir gaivaisiais gėrimais. Mat šia proga bus surengta ir iš-kilminga Tautos susitaikymo ceremonija.

Bet svarbiausias sutarties punktas buvo:

3) pastatyti kelmo, t.y. žūties vietoje ąžuolui pa-minklą.

Jo esminis elementas - ąžuolo lapų vainikas. Tik tiek ir įrašyta sutartyje su Lietuva, nors dėl medžia-gos būta ilgų derybų. Iš metalo ar iš plastiko?

Iš metalo geriau, bet pavogs.

Todėl klausimas liko atviras būsimeis ateities fo-rumams. O paminklo komisijos pirmininku paskyrė Aleknonį. Garbės pirmininku - geriausią praeityje Kauno merą, apie kurį net užsieniai rašė.

Dar nutarė ir ką užrašyti ant būsimo paminklo. Čia buvo jautrus dalykas, galėjo sugriūti visa sutartis, bet galų gale pasiekta kompromiso net su šiuo klau-simu.

Lietuva - dainų šalis; ne vien politikos, bet ir dai-nų. Politikos paminklams nereikia. Todėl nuspręsta užrašyti dainos žodžius:

„Tegyvuoją Lietuvą
kaip tas girios ąžuolas!“

O Laisvės ąžuolo žūties datą - įrašyti į valstybei, gal ir piliečiams, minėtinų dienų sąrašą.

Seimas Vilniuje nedelsdamas priėmė tokį įstaty-mą. Ir vėliau kelti savo nuožiūra. Policijai nesikišti. Taip ąžuolo žūtis dar sykį prikėlė lietuvių tautą.

Vytautas ne Vytukas Landsbergis

APIE KEISTĄ KOMISIJĄ IR DAR KEISTESNĮ JOS PIRMININKĄ

- Sveikas, Dogai. Tai į Lietuvą, pasirodo, nusidanginai. Ir man nieko nepranešei? Aš tau jau antras mėnuo, kai skambinu ir niekas nekelia telefono ragelio. Tik dabar visai atsitiktinai ga-vau tavo koordinatas...

- Žinai, Šnauzeri, labai netikėtai man ta mokslinė kelionė susiklostė. Beskubėdamas nei draugams pranešti nebesuspė-jau.

- Tai ką, gal daktarato užsimanei, sužinojęs, kad yra vie-nas, likęs nuo Uspaskicho, kad taip skubėjai? Bijojai, kad kas kitas nenugriebtų? Grįžtum po poros metų į Ameriką kaip daktaras Dogas Buldogas. Vamzdžių suvirinimo Ph.D. Su to-kiu mokslo laipsniu - iš karto į Bendruomenės Tarybos vice-pirmininkus. O gal ir dar aukščiau.

- Niekus šneki, Šnauzeri! Aš į Simpoziumą skubėjau.

- O, čia jau rimtesnis reikalas. Kažkoks išeivijos inžinie-rius tame Simpoziume, girdėjau, siūlė šiltą vandenį iš pranciš-konų šulinių Kretingoje į Vilnių pumpuoti. Sako, visą Vilniaus miestą taip apšildys. Dabar, kai rusai dujų kainas žada pakelti, projektas tapo labai aktualus.

- Niekas iš to neišeis, Šnauzeri. Žiemą vamzdžiai užšals ir baigtas kriukis... Apskritai, Simpoziume nieko įdomaus neiš-girdau. Visas įdomumas šiuo metu Seime.

- Apie Seimo skandalus galėjai ir čia prisiskaityti. Ne-reikėjo nė į Lietuvą važiuoti. Žinai, tokio skandalingo Seimo Lietuvoje dar turbūt nėra buvę.

- Aš ne apie skandalus, Šnauzeri. Apie stebuklą. Kaip Lie-tuvos Respublikos Seimo ir JAV Bendruomenės komisija iš numirusių prisikėlė...

- Jokio čia stebuklo, Dogai, nebuvo. Sužinoję, kad toje ko-misijoje Bendruomenės atstovai su Lietuvos Seimo komisija svarsto klausimą, ar nėra pavojaus išeiviams amerikonomams nuvykus į Lietuvą užsikrėsti džiova, kai kuriems bendruome-nininkams pasirodė, kad tokia komisijos veikla per daug atsi-duoda V. Petkevičiaus knygos pavadinimu...

- „Durnių laivas“?

- Taigi, ir pasiūlė Bendruomenės Tarybos suvažiavime Komisiją likviduoti. Bet balsavimą laimėjo garbėtroškos. Ir kur nelaimės. Tik pagalvok. Sostinėje baigiami statyti Valdo-vų rūmai. Juose - karaliaus Mindaugo ir kunigaikščių menės. Ir JAV Lietuvių Bendruomenės menė - už nuopelnus, pra-veriant Lietuvai duris į NATO. Du su puse šimto laišku, sako, Bendruomenė į Vašingtoną parašė. Tik pagalvok, kiek popie-rius, kiek darbo. Ir 37 centų pašto ženklukas ant kiekvieno laiško. Todėl būsimoje JAV Bendruomenės menėje - derybų su Seimu komisijos narių portretai. Garbė ant amžių amžinųjų!!!

- Bet ir Lietuvoje, seimūnai, atrodo, buvo nutarę tyliai pa-laidoti tą juokdurių komisiją. Tik pagalvok, atvažiuoja kokia Amerikos housefrau ir pradeda išsikvietusi spaviedoti Kariuo-menės vadą. Apie strategiją ir taktiką. Arba su Užsienio rei-kaų ministru svarsto ES problemas. O inžinieriai sprendžia džiovos pavojus. Ir gėda, ir sarmata. Užtat Seimas buvo nu-taręs komisijos darbo nebepratęsti ir pavasarį šitos komedijos posėdžių jau nebebuvo, bet vasarą atvažiuo Bendruomenės verkšlentojai ir išprašė dar vieną pratęsimą. Atseit, laimėjo...

- Tačiau mūsų Bendruomenės vadai tuo laimėjimu kaž-kodėl nesidžiaugia.

- Mat Seimas savo komisijos pirmininku deryboms su JAV Bendruomene paskyrė Kazį Bobelį.

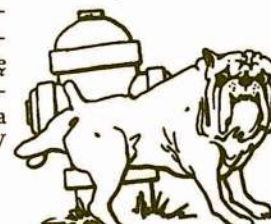
- Tą gydytoją, urologą, krikščionių demokratų partijos pirmininką?

- Kad tu, Šnauzeri, atsilikęs nuo gyvenimo. Nežinai, kad Bobelis jau nebe krikščionis ir nebe demokratas. Kai jis pra-dėjo vadovauti Lietuvos krikdemams, tai nė vieno krikdemo Seime nebeliko. Užtat ir paskyrė Seimo vadovybė jį dabar vadovauti tai nelaimingai komisijai. Turbūt tikėdamasi, kad ir komisija tokio pat likimo susilauks.

- O tai kokiai partijai dabar pats Bobelis priklauso?

- Nežinau. Seime jis yra Rusijos kunigaikštienės Kazimi-ros Prunskienės valstiečių frakcijoje.

O šmaikštūs liežuviai kalba, kad dabar, kai bendros JAV Bendruomenės ir Lietuvos Seimo komisijos Seimo nariams pirmininkauja gydytojas uro-logas, JAV Bendruomenės at-stovai, sėkmingai išsiaiškinę džiovos pavojus, galės kompe-tingai nagrinėti, kas gresia į Lietuvą atvažiuojančių JAV išeivių prostatoms...



DOGAS BULDOGAS

„Akiračiai“ galima prenumeruoti:

Metinės prenumeratos kaina Lietuvoje 30 Lt. Prenumerata užsienyje 32 USD. Dėl prenumeratos rašyti info@akiraciai.lt

„Akiračių“ skaitytojai Lietuvoje gali prenumeruoti mėn-raštį, pervedami pinigais pagal šiuos rekvizitus: Visuome-ninė organizacija „Akiračių rėmėjų“ klubas. Sąskaitos Nr. LT657300010074648534. AB bankas „Hansabankas“, banko kodas 73000. Būtina nurodyti tikslų gavėjo adresą ir pavardę.

„Akiračių“ administracijos atstovas JAV - Vytautas Germanas, 6118 Ivanhoe Avenue, Lisle, IL 60532

Užsienio prenumeratoriai gali su juo susisiekti visais pre-numeratoris ir čekių siuntimo klausimais.

akiračiai

ISSN 1822-153X

Redakcija:

Birutė Garbaravičienė, Darius Kuolys, Andrius Navickas, Virginijus Savukynas, Daiva Simanavičiūtė
Dizainas ir maketas Skaidra Vaicekauskienė

Redakcinė kolegija:

Egidijus Aleksandravičius, Kazys Almenas, Leonidas Donskis, Mykolas Drunga, Artūras Mickevičius, Raimundas Mieželis, Liūtas Mockūnas, Zenonas V. Rekašius, Vaidas Repečka, Alfred Erich Senn, Julius Šmulskštys, Tomas Venclova
Prenumerata: žr. http://www.akiraciai.lt
Spaudai parengė UAB „Versus aureus“ leidykla. Tiražas 2000 egz.